

Minner av omsorgssvikt...

*Fra eventyret «Piken med svovelstikkene»
Illustratør: ukjent*

Hvordan kan minner skape relasjoner mellom fortid, nåtid og fremtid hos barn/unge som har mottatt oppfølging fra barnevernet?

Annette Vibeke Kvalheim
VID vitenskapelige høgskole
Oslo

Masteroppgave
Master i familieterapi og systemisk praksis

Antall ord: 27.995
30.05.2018

Dagbrudd

*Henter ord fra
en møteulykke
ambulansen frakter skadde ord*

Tungtransport

*Vokalene nakne
konsonantene kledd
i grove klær
vokalene gnir seg mot konsonantene
må finne varmen*

*forholdet
en ulykkestreking
tåka har sneket seg bort
trafikken går som normalt
Igjen*

*hvor lang er halveringstiden
for minner*

Gjengitt med tillatelse fra Gunnar Nodland

SAMMENDRAG

I denne masteroppgaven i familierterapi og systemisk praksis, har jeg ønsket å finne svar på følgende problemstilling:

Hvordan kan minner skape relasjoner mellom fortid, nåtid og fremtid hos barn/unge som har mottatt oppfølging fra barnevernet?

Dette er en kvalitativt studie, hvor data er samlet inn gjennom bruk av metoden memory-work (minnearbeid). Gjennom et kollektivt intervju snakket jeg med tre informanter over 18 år, som har mottatt oppfølging fra barnevernet. Før dette intervjuet, ble informantene bedt om å oversende et skriftlig minne med følgende trigger: «En julefeiring fra barndommen jeg aldri vil glemme». Dette minnet dannet utgangspunkt for det kollektive intervjuet. Datamaterialet er transkribert og utgjør materialet i analysen.

Teori knyttet til familie og tilknytning, hukommelse og minner, selvet og personlighet, tradisjoner knyttet til julefeiring samt diskurser er sentrale temaer knyttet til problemstillingen. Jeg har valgt et poststrukturalistisk og sosialkonstruksjonistisk utgangspunkt når det gjelder epistemologi og ontologi i studien. Jeg har gjennomført en narrativ diskursiv analyse av datamaterialet.

Ett hovedfunn som fremkom gjennom tematisk analyse, er at datamaterialet i stor grad består i minner av omsorgssvikt. Jeg valgte derfor å ha fokus på narrativer knyttet til familie, tilknytning og utenforskap. Basert på en forståelse av selvet som en sosial konstruksjon, ble det gjennom studien tydelig hvordan informantenes minner og erfaringer på disse områdene har påvirket, påvirker og sannsynligvis vil fortsette å påvirke deres liv.

Gjennom å jobbe med minner, utvikler det seg en ny relasjon mellom fortid og nåtid - en relasjon som kan gi struktur til tidligere og nåværende erfaringer. Gjennom dekonstruksjon av minner, skapes det alternative historier som gjør at den enkelte kan se minnet i et annet lys retrospekt. Dette kan få betydning for nåtid og fremtid. Gjennom studiet har jeg sett hvordan det å fortelle om et minne ikke bare er til hjelp for å omarbeide fortiden, men også å bearbeide nåtiden og fremtiden gjennom fortiden. Gjennom minner skapes relasjoner mellom fortid, nåtid og fremtid.

FORORD

En ønsket videreutdanning i familieterapi og systemisk praksis fra 1998 er nå gjennomført. En lang og lærerik reise i dette landskapet er over, og jeg står takknemlig tilbake.

Mange har vært med meg som reisefølge. Jeg føler meg heldig som har hatt dere med meg. Først og fremst vil jeg takke informantene. Gjennom deres åpenhet og vilje til å dele minner, erfaringer, kunnskap og forståelsesmåter, har vi sammen reflektert rundt minner om omsorgssvikt. Dere har gitt meg mye å tenke på som jeg tar med meg videre.

Gjennom arbeidet, har jeg hatt verdifull hjelp av veileder Anne Kyong Sook Øfsti. Takk også for initiativ til å etablere en forskningsgruppe knyttet til memory-work, og for at du ledet denne. En spesiell takk til mine medstudenter Hege, Sølvi og Fredrik som utgjorde forskergruppen sammen med meg. Takk til dere alle for engasjement og gode refleksjoner, og ikke minst for godt samarbeid.

En stor og takknemlig takk til Øystein Skundberg ved Høgskolen i innlandet, som hjalp meg med verdifulle tilbakemeldinger og gode faglige innspill når veien mot slutten føltes vanskelig og bratt.

Jeg hadde ikke kunnet gjennomført denne studien uten tilrettelegging og støtte, engasjement og faglig inspirasjon fra Inger og alle mine dyktige kolleger ved barneverntjenesten. Takk også til alle familiene jeg har møtt på min vei som har gitt meg utfordringer, inspirasjon, tilbakemeldinger og kunnskap, slik at jeg har utviklet meg som fagperson.

En stor takk til nettverk, venner og familie for uvurderlig støtte og oppmuntring. Dere har vært gode støttespillere som har heiet meg frem til målet. Takk også til min kjære søster Line for at du tok deg tid til å lese korrektur og komme med innspill.

Masteroppgaven har, ved siden av full jobb, medført mye hardt arbeid som har gått på bekostning av verdifull tid med min kjære familie. Tusen millioner takk til Torbjørn, Viktoria, Magnus og Henrik som tålmodig har ventet og hjulpet meg for at jeg skulle komme i mål. Nå er jeg tilbake hos dere!

Lillehammer 30.05.2018.

Annette Kvalheim

*«Står man ved målet, angrer man ikke reisens møyne og besvær»
~ Aristoteles*

INNHALDSFORTEGNELSE

	Side
Sammendrag	III
Forord	IV
Innholdsfortegnelse	V
1 Innledning	1
1.1 Presentasjon av problemstilling	3
1.2 Å forske i eget fagfelt og min forforståelse	3
1.3 Oppgavens formål og relevans for familierapeutisk praksis	4
1.4 Lovverk – oppfølging fra barneverntjenesten	5
1.5 Oppbygning av studien	6
2 Teoretisk tilnærming	7
2.1 Familie, biologi og tilknytning	7
2.1.1 Familien – kontinuitet og forandring	8
2.1.2 Tilknytning mellom foreldre og barn	8
2.1.3 Skadelig barneomsorg og omsorgssvikt	10
2.1.4 Utsatte familier og barnevern	11
2.2 Hukommelse og konstruksjon av minner	13
2.2.1 Walter Benjamin og bildenes plass i erindringen	13
2.2.2 Hukommelse	14
2.2.3 Episodiske minner	14
2.2.4 Minner som narrativer – aktivt konstruerende for nåtid og fremtid	16
2.3 Selvet og personlighet	18
2.3.1 Minner og konstruksjon av selvet	18
2.4 Sosialantropologi – ritualer og symboler	20
2.4.1 Julen – fellesskap og tradisjoner	21
2.5 Relasjoner i minner	22
2.6 Diskurser	22
2.6.1 Foucault – diskursens orden og maktbegrepet	23
2.6.2 Den biologiske diskurs og barnevernets hjelpediskurs	24
3 Forskningsmetode	25
3.1 Valg av forskningsdesign og metodisk tilnærming	25
3.2 Memory-work som forskningsmetode i samfunnsvitenskapen	26
3.2.1 Metodisk gjennomgang av memory-work	28
3.3 Gjennomføring av studien	30
3.3.1 Rekrutteringsprosess og utvalg	30
3.3.2 Datainnsamling	31
3.3.3 Transkribering	33
3.4 Narrativ diskursiv analyse - teorigrunnlag	34

3.4.1	Gjennomføring av analysen	36
3.5	Etiske vurderinger	37
3.6	Reliabilitet og validitet	38
3.7	Kritikk av metodevalg	39
4	Presentasjon av analysen	41
4.1	Tema og kategorier	41
4.2	Familienarrativer	43
4.2.1	Narrativer om tilhørighet	44
4.2.2	«Hvis bare» narrativer	49
4.2.3	«Å bryte bånd» narrativer	50
4.2.4	Diskurser om slektskap og biologi	51
4.2.5	Subjektposisjoner	53
4.3	Tilknytningsnarrativer	54
4.3.1	Narrativer om ulykkelige barndomsopplevelser	54
4.3.2	Narrativer om krenkelser	57
4.3.3	Parentifiseringsnarrativer	59
4.3.4	«Ønske om hjelp» narrativer	61
4.3.5	«Til tross for» narrativer	63
4.3.6	Diskurser om tilknytning	65
4.3.7	Subjektposisjoner	67
4.4	Utenforskningsnarrativer	68
4.4.1	Narrativer om «å sammenligne seg andre»	68
4.4.2	Narrativer om «en annerledes julefeiring»	70
4.4.3	«Å oppleve seg utenfor» narrativer	72
4.4.4	Diskurser om utenforskap	73
4.4.5	Subjektposisjoner	75
5	Oppsummering og avslutning	77
5.1	Minner og selvoppfattelse	77
5.2	Forslag til videre forskning	79
5.3	Avsluttende kommentar	80
	Litteraturliste	81
	Vedlegg:	
I.	Godkjenning NSD	85
II.	Endringsmelding NSD	89
III.	Informasjonsskriv	91
IV.	Minnearbeidstekst - «Gustav»	93
V.	Minnearbeidstekst - «Marie»	94
VI.	Minnearbeidstekst - «Sahra»	95

1 Innledning

Når jeg gjenkaller minner fra barndommen, er det ofte vanskelig og tidfeste når noe skjedde. Ofte kan jeg tidfeste noen av minnene ut i fra elementer av det jeg husker. Det varierer hva jeg husker, men jeg har erfart at ulike kontekster kan gjenkalle minner og erfaringer som ligger tilbake i tid. Hva er det som gjør at vi husker noe godt og glemmer andre ting lett? Minner om sterke opplevelser huskes gjerne bedre og lengre enn hverdagslige hendelser.

Noen ganger husker vi det sånn det var. Andre ganger husker vi noe som ikke skjedde, men som vi fryktet eller lengtet etter skulle ha skjedd. Den historiske sannhet og den narrative (fortellingens) sannhet skiller noen ganger lag. Det er også slik at det vi husker forandrer seg...

Ideen om at en «god» og «trygg» barndom vil kunne gi et godt voksenliv står sterk i ulike fagtradisjoner. Dette kan sees på som diskurs om minnenes verdi, men hva innebærer så dette? Utsagnet uttrykker hvor viktig barndommen er for utvikling av selvet. Minner om personlige opplevelser kan være avgjørende for hvordan vi har det med oss selv, og hvordan vi planlegger fremtiden (Ringgaard, 2017). Som ansatt i barnevernet, blir jeg nysgjerrig på barndomsminnene til de barna som har eller har mottatt oppfølging fra barneverntjenesten. Mange barn som barneverntjenesten kommer i kontakt med gjenopplever minner fra barndommen. For noen er dette sterke traumatiske opplevelser. For andre derimot kan dette være fortrente erfaringer eller minner. Noen barn vi vet har opplevd mye vondt kan igjen fortelle oss om gode barndomsminner. Noen har ønsker om å huske, mens andre ikke har det. Dette leder nysgjerrigheten mot konstruksjon og rekonstruksjon av minner, og hvordan barndomsminnene kan bygge bro mellom fortid, nåtid og fremtid.

Når jeg bestemte meg for å forske på minner, måtte jeg også tenke ut en kontekst for minnearbeid som informantene kunne relatere seg til. Jeg reflekterte rundt det å bruke første skoledag, en bursdagsfeiring eller jul som kontekst for å finne et minne. Valget falt på julen. Det fleste av oss har barndomsminner fra julen. Dette er minner vi aldri vil glemme, på godt og vondt. Julen handler blant annet om familie, relasjoner, tradisjoner, religion, ritualer med mer.

Man ønsker hverandre en god jul. Det er noe som ikke stemmer hvis julen handler om å se frem til at den er over. Barndommens jul var da gledelig? Det vanskelige med gleden er at den også gjerne er knyttet til livssmerten. Det er når en er blitt såret, fordi det vonde skjedde når en var i glad forventning og minst ventet det. Man beskytter seg mot å føle og å ta inn det gode på nytt.

En av Hans Christian Andersens kjente noveller, «Piken med svovelstikkene» er en fortelling om og et bilde av blant annet ensomhet, smerte og utenforskap i en julekontekst. Mange kjenner dette eventyret fra barndommen (gjenngett fra Andersen, Easton & Augenstine, 1994). Eventyret handler om en fattig pike som går barbert ute på nyttårsaftnen for å selge svovelstikker. Ingen ville kjøpe svovelstikkene av henne eller gi den lille piken en slant. Hun ble stående utenfor å kikke inn. Hun så hvordan nyttårsfeiringen pågikk i husene mens hun gikk ute og frøs. Hun turte ikke å gå hjem ettersom hun ville få juling når hun ikke hadde klart å selge svovelstikker. Hun krøp derfor sammen mellom to hus. For å varme seg tente hun svovelstikker og så vakre syner i ilden. Hun så mat, varme og familieliv. Disse bildene forsvant straks ilden sluknet. Hun så i skinnet av lyset fra svovelstikkene sin døde mormor, som alltid hadde vært snill med henne, og ba henne om å ta henne med seg. Hun tente alle svovelstikkene i sin iver så mormoren ikke skulle forsvinne. Da tok mormoren pikens hånd, og de fløy mot himmelen. Morgenen etter ble den lille piken funnet død og ihjelfrosset med røde kinn og et smil på leppene. Alle syntes det var tragisk, men ingen forsto hvilken glede hun hadde hatt rett før hun døde...

Dette er et sentimentalt og tragisk kunsteventyr. Det er også et eksempel på en sjanger der man gjennom fortellingen om en ulykkelig barndom får empati med den forferdelige utgangen historien får. Historien er moraliserende og har en samfunnsbrodd. Den forteller om forskjeller i samfunnet gjennom en til dels kraftig karikering. Eventyret er en fortelling om opplevelser av utenforskap sett med et «utenfra og inn» blikk. Eventyret er et godt bilde som jeg mener er relevant for denne studien. Gjennom eventyrenes verden formidles kulturelle forestillinger om hva som er godt og ondt, hva som blir verdsatt, hva som blir fordømt, hva det er mulig å lage historier om og om det som helst skal forbli ufortalt (Jansen, 2013).

Jeg utgjør sammen med tre medstudenter en forskningsgruppe som studerer ulike temaer knyttet til minnearbeid. Felles for oss fire er også at vi benytter «memory-work» som metode for datainnsamling.

1.1 Presentasjon av problemstilling

På bakgrunn av overnevnte er problemstilling for denne studien:

Hvordan kan minner skape relasjoner mellom fortid, nåtid og fremtid hos barn/unge som har mottatt oppfølging fra barnevernet?

Jeg har brukt begrepet relasjoner vel vitende om at dette gjerne brukes som benevnelse om kontakt mellom mennesker. Innenfor matematikken brukes begrepet når vi snakker om sammenhenger og forbindelser mellom størrelser. Det er en slik forståelse av begrepet som ligger til grunn i problemstillingen, i det jeg ønsker å forske på (fortidige) minners betydning for nåtid og fremtid.

1.2 Å forske i eget fagfelt og min forforståelse

Siden jeg jobber i barnevernet, har jeg faglig, praktisk og erfaringsbasert kunnskap om feltet. Jeg har en forståelse som vil kunne påvirke hva jeg observerer og hvordan disse observasjonene vektlegges og tolkes (Johannessen, Christoffersen & Tufte, 2010). Selv om jeg ikke hadde hatt denne kjennskapen direkte til fagfeltet, ville jeg allikevel hatt oppfatninger om forskningsfeltet gjennom fagutdanning og praksis.

Kjennskap til fagfeltet og informantene har gitt meg både fordeler og ulemper gjennom studien. Det har vært lett for meg å relatere meg til informantene og stille relevante spørsmål i intervjuet. Det at jeg kjenner til deres verden og kan «forstå» dem kan samtidig ha vært en faktor som har gjort det enklere for dem å snakke om temaene. Når man forsker i eget fagfelt, kan man lettere oppnå en forståelse av deltakernes situasjon (Thagaard, 2013). Ulempen med å forske i eget fagfelt, er at jeg har bindinger og antakelser til feltet jeg skal studere. Jeg vil ikke møte dette feltet med «friske øyne» (Dalland, 2012). Samtidig er det ikke sikkert at distanse til fagfeltet garanterer objektivitet, det garanterer bare avstand.

Et relevant spørsmål er hva jeg som forsker representerer for informantene. Informantene vil kjenne igjen min rolle som barnevernfaglig leder siden de jevnlig samarbeider med ansatte innenfor barnevernet. De kan gjennom dette ha forventinger knyttet til deltakelsen som igjen kan virke inn på forskningen. Samtidig var ble de gjort kjent med min tilknytning til barnevernet før de takket ja til å delta i studien. De ulike utfordringene som kan knyttes til

relasjonen mellom informant og forsker er bakgrunnen for noe av kritikken mot kvalitativ forskning.

Når man forsker i eget fagfelt kan det være utfordrende å høre hva informanten faktisk formidler og ikke bare det som umiddelbart gir mening, som stemmer med egen virkelighetsforståelse eller egne verdier. Utgangspunktet skal være å forsøke å forstå ut i fra informantens perspektiv. Samtidig vil all forståelse bygge på forforståelser. Som forsker vil jeg derfor alltid ha med meg en forforståelse inn i ethvert prosjekt. Ved å være dette bevisst, har man som forsker mulighet til å lytte åpent til informantene og forsøke å få tak i deres forståelser. En slik bevissthet er også viktig for å fastholde redelighet i undersøkelsen og gjennom fortolkningsprosessen.

Jeg har valgt memory-work som metode for datainnsamling, hvilket innebærer blant annet at dataene blir samlet inn gjennom et kollektivt intervju. Innenfor denne metoden er forskerens egne erfaringer et like naturlig utgangspunkt som informantenes. Alle studerer seg selv gjennom egne minner. Dette innebærer at metoden har en hermeneutisk tilnærming til kunnskapsproduksjonen (Gillies et al., 2004). Innenfor hermeneutisk filosofi er det ikke mulig, og heller ikke ønskelig, å se bort fra egen forforståelse. Slik sett blir tilhørighet til feltet av mindre betydning.

1.3 Oppgavens formål og relevans for familierapeutisk praksis

Temaet for oppgaven er valgt ut i fra min interesse om minner, og for å øke kompetansen til å forstå og møte disse minnene. Som ansatt i barnevernet har studien nytteverdi for egen del, samtidig som jeg mener den er relevant for andre som jobber i fagfelt knyttet til barn og unge.

Forskning på minner til barn som har mottatt oppfølging fra barnevernet har vært vanskelig å finne. I litteratursøk og blant tidligere masteroppgaver, har jeg ikke funnet slike studier. Det har vært forsket på hvordan omsorgssvikt skader hjernens utvikling, betydning av tidlig tilknytning til omsorgspersoner, barnevernets hjelpetiltak og sped- og småbarns psykiske helse for å nevne noe av forskningen innenfor barnevernfeltet. Det bør nevnes at nær 80 prosent av forskning på barn og familier er fra USA med ulik grad av overføringsverdi til norske forhold (Kvelling, 2015). Forskning viser at barns opplevelser de første årene er av

avgjørende betydning for dets videre utvikling (Killén, 2013). Dette underbygges også gjennom utviklingspsykologi og tilknytningsteori.

Barnevern er et krevende arbeidsfelt fordi det stiller store krav til kunnskap, etikk og metodevalg og er emosjonelt utfordrende. Det handler om å kunne forstå situasjonen til barn som lever i alvorlig risiko. Både barnevern og familierapi er sammensatte fagfelt som henter kunnskap og inspirasjon fra flere fagtradisjoner. På bakgrunn av forskning har vi i dag mer spesifikk og anvendbar kunnskap om blant annet foreldre-barn samspill og tilknytning. Innenfor en barnevernfaglig kontekst, ser vi ofte hvordan barns opplevelser av omsorgssvikt påvirker både samspill og tilknytning.

Jeg vurderer at studien kan bidra til kunnskap om hvordan minner konstrueres, med spesielt fokus på minner fra barn/unge som har mottatt oppfølging fra barnevernet. Jeg vurderer på denne bakgrunn at studien vil ha nytteverdi innenfor både en barnevernfaglig og familierapeutisk kontekst og forståelse. Minner er noe vi forholder oss til hver dag både i samtaler og i terapi.

Memory-work er en lite anvendt metode i norsk forskersammenheng. Jeg håper at andre gjennom denne studien vil finne inspirasjon til å anvende metoden gjennom ytterligere forskning på minner og gjennom anvendelse av metoden i terapi.

1.4 Lovverk – oppfølging fra barneverntjenesten

Barnevernets virksomhet reguleres i første rekke gjennom «Lov om barneverntjenester» (bvl) med tilhørende forskrifter, rundskriv og veiledere. Bvl's formål er nedfelt i § 1-1. Der fremgår det at formålet er å sikre at barn og unge, som lever under forhold som kan skade deres helse og utvikling, får nødvendig hjelp og omsorg til rett tid. Loven skal bidra til at barn og unge får trygge oppvekstvilkår (Barnevernloven, 2016). Barnevernet har som viktigste oppgaver i enkeltsaker å gjennomgå og ta stilling til meldinger, gjennomføre undersøkelser, ta stilling til om og i tilfelle hvilke tiltak som skal iverksettes, fremme sak for behandling i fylkesnemnda samt iverksette og følge opp tiltak.

Det er generell enighet om at bvl bygger på minst tre grunnprinsipper; prinsippet om barnets beste, det mildeste inngreps prinsipp og det biologiske prinsipp (NOU 2012: 5). Dette

reflekterer de grunnleggende verdiene samfunnet er bygget på. Prinsippet om barnets beste er overordnet i loven (Barnevernloven, 2016).

Barnevernet kan etter samtykke følge opp barn/unge til fylte 23 år. Informantene har samtykket til tiltak etter 18 år og er fremdeles under oppfølging fra barnevernet og mottar hjelpetiltak.

1.5 Oppbygning av studien

Etter innledningskapittelet presenteres studiens teorigrunnlag i kapittel to. Der jeg har tatt med teori som er relevant for å belyse problemstillingen. Jeg redegjør blant annet for eksisterende kunnskap om feltet, familie og tilknytning, sosiale konstruksjoner av minner og selvet, samt diskurser knyttet til studien. Kapittel tre omhandler det vitenskapsteoretiske ståstedet studien er bygget på og fremgangsmåten jeg har valgt for å gjennomføre studien. Her vil jeg redegjøre for de metodiske valgene. I fjerde kapittel presenteres funn i studien som belyses opp i mot aktuell teori. I kapittel fem følger en kort oppsummering og avslutning.

2 Teoretisk tilnærming

Jeg vil her ta for meg ulike teoretiske tilnærminger som ligger til grunn i studien.

2.1 Familie, biologi og tilknytning

Den europeiske menneskerettsdomstolen (EMD) har vurdert familiebegrepet i den europeiske menneskerettighetskonvensjonens (EMK) artikkel 8. Domstolen legger vekt på tre elementer for når et forhold kan anses som «familie» etter konvensjonen. Disse er; det biologiske element, det rettslige element og det sosiale/følelsesmessige element (NOU 2012: 5). Det rettslige elementet er i praksis også biologisk, i det barneloven knytter etablering av morskap til en form for biologi ved at kvinnen som føder barnet regnes som barnets mor. Farskapet antas å være biologisk forankret i de tilfeller det fastsettes etter pater est – regelen (den fødende kvinnens ektemann antas å være far til et barn født i ekteskap) eller ved erklæring (Barnelova, §§ 2 og 3). Dette trenger imidlertid ikke å medføre riktighet.

Når vi snakker om familie, er det naturlig å komme inn på slektskap som har å gjøre med biologi. Det strengt biologiske ved slektskap er reproduksjon (Nielsen & Smedal, 2000). I følge Nielsen mfl. (ibid), er slektskap et særtrekk ved det å være menneske. I alle samfunn og språk vi kjenner, er det utviklet kategorier for personer man regner seg som mer beslektet med enn andre. Det er normer for hvordan bestemte slektninger skal oppføre seg overfor hverandre. Biologiske relasjoner forstås både sosialt og kulturelt. Når vi for eksempel hører begrepet «mor» så gir det oss assosiasjoner til blant annet hva denne rollen innebærer og betydningen den har i samfunnet.

Slektskap og familieliv har en sentral plass i de fleste sin oppfatning av det gode liv og egen identitet. Det biologiske prinsipp fremstår slik sett som en bærebjelke i konstruksjonen av den ideelle familieformen. Familien må forstås som en sosial institusjon som bærer med seg bestemte strukturelle føringer og kulturelle tradisjoner gjennom historien (Solheim i Ellingsæter & Widerberg, 2012). Familieformer er dermed ikke noe som er passivt. De er i høyeste grad både skapende og generative institusjoner med egne langsiktige og vidtrekkende implikasjoner.

2.1.1 Familien - kontinuitet og forandring

Det kontinuerlige ved familien avspeiler det grunnleggende ved det å være menneske og vokse opp i det fellesskapet som en familie er (Dencik, Jørgensen & Sommer, 2008). Dette fellesskapet utvikler mønstre av tilknytning og avhengighet, som preger samspillet mellom barn og foreldre. Det kontinuerlige er også følelsen av tilhørighet som familien skaper, familiefølelsen, som gir en fornemmelse av en familiemessig identitet og lojalitet.

Det foranderlige ved familien handler blant annet om familiens endrede vilkår, endrede holdninger og synsvinkler (ibid). Historisk har det skjedd en samfunnsmessig utvikling som har forandret familien som sosial institusjon, både når det gjelder sammensetning og funksjon i samfunnet. Når det gjelder familiens ansvar for barn, ser man hvordan stadig større del av familiens tradisjonelle omsorgsoppgaver er overført til det offentlige.

Bestemte familietyper har historisk sett vært opphøyd til norm. Mest kjent i vår nære fortid er ekteskapet og den funksjonsdelte kjernefamilien (Ellingsæter & Widerberg, 2012). Den funksjonsdelte kjernefamilien (husmorfamilien) er imidlertid blitt en saga blott. Den demokratiske familien (der individuell autonomi og ansvar balanseres) er idealet (ibid). Gjennom lønnsarbeid og velferdsordninger er kvinner i avtakende grad avhengig av mannen. Familien som institusjon er i dag mer omskiftelig enn tidligere (ibid). Barn opplever oftere at foreldrene går i fra hverandre. Mange foreldre vil igjen stifte nye familier og derigjennom kunne gi barna halv- og stesøsken.

2.1.2 Tilknytning mellom foreldre og barn

Tilknytningsteori bygger på antakelsen om at et barns opplevelse av trygghet i livet er avhengig av at foreldrene eller omsorgspersonene er tilgjengelige og kan beskytte det. Når foreldrene responderer på en tilfredsstillende eller hensiktsmessig måte til barnet, vil barnet utvikle en trygg tilknytning (Srael & Diamond, 2009). Dersom foreldrene ikke responderer adekvat på barnets signaler vil ikke barnet få dekket sine utviklingsmessige behov. Barnet vil da kunne erfare at omsorgspersonene ikke er til å stole på og oppleve utrygghet knyttet til sine omsorgspersoner. Trygg tilknytning fremmer god utvikling, mens utrygg tilknytning har sammenheng med utvikling av depresjon og andre funksjonelle problemer.

Transaksjonsmodellen for utvikling er et paradigme for forståelsen av den gjensidige påvirkningen mellom barn og en omsorgsperson over tid (Brandtzæg, Smith & Torsteinson, 2011). Sosiale relasjoner skapes på grunnlag av reelle samhandlingserfaringer som barn gjør seg. Selv om en gitt erfaring er avgrenset i tid, vil gjentatte erfaringer med samme omsorgsperson kunne skape forventinger om hva som skal skje i fremtiden, og erindringer om det som har funnet sted tidligere.

Barnepsykiater John Bowlby (1907–1990) betraktes som en av pionerne til utviklingen av tilknytningsteori. Tilknytning betegner en tilbøyelighet til å knytte nære følelsesmessige bånd til bestemte individer som kan gi beskyttelse, trøst og ro (Hart & Schwartz, 2009). Denne tilbøyeligheten er tilstede som noe medfødt hos spedbarnet.

I følge Bowlby (ibid) avføder trygg tilknytning høy selvtillit, mindre hjelpeløshet og større beredskap til å inngå tilfredsstillende relasjoner med andre mennesker. Disse utgjør en trygg base som man kan undersøke verden ut fra og søke tilbake til når man blir urolig, engstelig eller trett. Bowlby mener at barnet danner arbeidsmodeller gjennom den første tilknytningsprosessen. Disse arbeidsmodellene er et slags «kart» og inneholder informasjon fra forskjellige samspill med personer som inngår i relasjonen. Modellen vil være med på å bestemme hvordan de møter den sosiale omverdenen og nye relasjonspartnere. Følelser overfor andre mennesker er en del av arbeidsmodellene. Kunnskapen teorien gir er nødvendig for å forstå hvilken betydning trygg tilknytning har for utviklingen av personligheten og de relasjoner barnet danner senere i livet som voksen.

Utvikling av tilknytning foregår i en relasjonell kontekst. De daglige interaksjonene mellom barnet og omsorgspersonene danner utgangspunkt for forholdene barnet senere utvikler til andre mennesker, seg selv og omverdenen for øvrig. Tilknytning dreier seg altså om relasjoner og refererer som regel til hvor nær vi står andre mennesker, hvor nær vi er knyttet til en god venn, til en i familien eller til en kjæreste. Vi kan forbinde tilknytning med følelsesmessig å knytte oss til én eller flere mennesker. Voksne som har en utrygg tilknytning, har større problemer med å håndtere forandringer i livet enn voksne med trygg tilknytning. Dette gjelder spesielt i mellommenneskelige relasjoner.

I barnevernet møter vi barn som lever under omsorgsforhold som kan skade deres helse og utvikling. Barnevernet møter barn som gjerne lever under forhold preget av kronisk stress og

uro, der barnas behov ikke er styrende for foreldrenes omsorgsutøvelse. Et forhold som er viktig for å forstå barn som lever under mangelfull omsorg, er om de får hjelp til å regulere disse følelsene av frykt og stress. Det er gjennom tilknytningsrelasjonen at barnet får anledning til å regulere sin egen uro (Brandtzæg et al., 2011). De barna som ikke får hjelp av sine omsorgspersoner til å regulere stress, som opplever at det ikke finnes trygghetsskapende løsninger når de kjenner på frykt, utvikler gjerne en desorganisert tilknytning til sine omsorgspersoner (ibid). Disse barna er gjerne psykologisk og emosjonelt alene i disse følelsene av frykt og forvirring. Mange barn som barnevernet kommer i kontakt med har en desorganisert tilknytning til sine omsorgspersoner.

2.1.3 Skadelig barneomsorg og omsorgssvikt

I dagligtale brukes gjerne begrepet omsorgssvikt litt unyansert. I følge Øyvind Kvello (2015, s. 213-217) eksisterer det ingen universelle definisjoner av omsorgssvikt, utnyttelse eller mishandling. For Kvello er alle disse begreper betegnelser på *skadelig barneomsorg*. Han deler skadelig barneomsorg inn i følgende kategorier: *omsorgssvikt, vold og mishandling og utnyttelse og seksuelle overgrep*.

I følge Kvello kan omsorgssvikt også benevnes som forsømmelse eller vanskjøtsel. Kvello (2015, s. 213) sier at:

«Det handler om en betydelig sviktende ivaretagelse av barnets grunnleggende behov for stimulering, oppfølging og beskyttelse. Omsorgssvikt handler mer om mangel på handling, i motsetning til mishandling, vold, overgrep og utnyttelse, som er aktiv påføring av krenkelser».

For Kvello (ibid) innebærer vold og mishandling aktiv påføring av smerte som innebærer en betydelig risiko for at barnet får fysiske skader. Videre forringes barnets psykiske utvikling grunnet den frykten som gjerne oppstår i kjølevannet av slike krenkelser.

Innenfor disse tre kategoriene av skadelig barneomsorg, finnes det igjen mange underkategorier som jeg velger ikke å gå inn på her. Det er imidlertid interessant å merke seg at en av underkategoriene til omsorgssvikt er offentlig omsorgssvikt (forsømmelse) (ibid). Med dette menes når offentlig ansatte ikke griper inn når de vet eller bør forstå at barn utsettes for skadelig barneomsorg og ikke melder bekymring til barnevernet.

Det forekommer overlapping mellom typer av skadelige omsorgsformer. Vi vet blant annet at to tredjedeler av mishandlede barn også er utsatt for omsorgssvikt (ibid). Jeg velger gjennom studien å bruke begrepet omsorgssvikt som fellesbetegnelse for de ulike formene for skadelig barneomsorg, vel vitende om at dette er en forenkling.

2.1.4 Utsatte familier og barnevern

Det er mange meninger om oppdragelse både blant foreldre, fagfolk og i samfunnet for øvrig. Kunnskap om barns behov og egenskaper har endret seg, og med den også barneoppdragelsen (Killén, 2013). Utviklingen i samfunnet og arbeidslivet har plassert foreldre i stressfylte situasjoner. Å stifte en familie med små barn er blant annet en økonomisk utfordring som gjerne pågår parallelt med et krevende arbeidsliv og/eller utdanning for den ene eller begge foreldrene.

Barnevernet skal bistå eller overta der foreldrene svikter eller ikke strekker til. Det er barnets behov for omsorg, utvikling, vern og beskyttelse som er utgangspunktet. Inngripen utfordrer spørsmålene om det biologiske prinsipp, om retten til barnet versus barnets rett. Når foreldre ikke har tilstrekkelige ressurser til å skape forutsigbarhet og stabilitet for barnet må det biologiske prinsippet vike for barnets beste. Dette innebærer at der det er motsetninger mellom barnets behov for omsorg og trygghet og foreldrenes behov og ønsker, må barnets behov settes foran foreldrenes (NOU 2012: 5). I henhold til barnevernlovens § 4-1 skal det legges avgjørende vekt på å finne tiltak som er til barnets beste (Barnevernloven, 2016).

Offentlige inngrep i forholdet mellom foreldre og barn er omstridt, og barnevernet har følgelig et krevende samfunnsoppdrag. Barnevernets kommunikasjonsstrategi synliggjør det såkalte risikobarnevernet, men bygger samtidig ut omtalen av hjelperdiskursen og velferdsbarnevernet (Barne- likestillings- og inkluderingsdepartementet/Bufetat, 2012). Barnevernet skal være en aktør som lytter, involverer og hjelper. Samtidig som barnevernet er en hjelper, er barnevernets oppgave også å kontrollere og overvåke barn og foreldres atferd, herunder foreldrenes omsorg for og oppdragelse av sine barn (Juil, 2011). Barnevernet er dermed også et ledd i statens styring av borgerne i samfunnet.

Gjennom flere år har statistisk sentralbyrå (SSB) vist til en betydelig økning i antall bekymringsmeldinger til barnevernet. I 2015 saksbehandlet barnevernet 54.400 meldinger

som omfattet 48.330 barn (noen barn blir meldt flere ganger). I 2015 fikk 53.440 barn og unge tiltak fra barnevernet. Tallet på barn under omsorg blant disse økte med 5 % og kom opp i 10.070 (Statistisk sentralbyrå, 2016). I henhold til tallene fra SSB er 29 % av tiltakene begrunnet i manglende foreldreferdigheter. De andre viktigste grunnene til vedtak om tiltak var psykiske problemer hos foreldrene, stor grad av konflikter hjemme, rusmisbruk hos foreldrene eller andre forhold ved foreldrene

Bekymring for vold i nære relasjoner er aktuell problemstilling i flere barnevernssaker. Jeg har derfor sett på disse tallene spesielt. I henhold til tallene fra SSB i 2015 omfattet 8.598 av meldingene bekymring knyttet til vold i hjemmet eller at barn har vært vitne til vold i nære relasjoner. Vold blir gjerne sett på som en funksjonell handling. Vold defineres som:

«... enhver handling rettet mot en annen person, som gjennom at denne handlingen skader, smerter, skremmer eller krenker, får den personen til å gjøre noe mot sin vilje eller slutte å gjøre noe som den vil» (Isdal, 2000, s. 36).

For de fleste utgjør familien en trygg ramme for livsutfoldelse og utvikling. Dette er ikke nødvendigvis tilfelle for de barna som barnevernet kommer i kontakt med. Antallet barn som meldes til barnevernet er trolig lite sett i forhold til den reelle forekomsten av omsorgssvikt.

Omsorgssvikt er en form for utenforskap som har grunnleggende betydning for den enkeltes opplevelse av egenverd og mestring på mange av livets arenaer. Begrepet utenforskap er nært knyttet til betegnelser om sosial eksklusjon og marginalisering på den ene siden og integrasjon og tilhørighet på den andre siden (Rambøll Management Consulting, 2015; Rogstad, 2015). Konsekvensene av omsorgssvikt er gjerne betydelige, både for barna dette gjelder og for samfunnet. Det er påvist klare sammenhenger mellom opplevd omsorgssvikt i barndommen og forekomsten av psykiske vansker og psykososiale problemer senere i livet (Kvello, 2015). Omsorgssvikt påvirker også den enkeltes muligheter til å klare seg i et utdanningsløp, i arbeidslivet og på den sosiale arenaen (Kvello, 2015; Rambøll Management Consulting, 2015).

Barn «tåler» opplevelser av omsorgssvikt ulikt. Resiliens handler om å klare seg bra på tross av erfaringer med og/eller opplevelser av stor risiko (Borge, 2010). Mennesker som har blitt utsatt for samme type motgang og vansker, reagerer ofte svært forskjellig. Dette innebærer ikke at de som klarer seg godt er motstandsdyktige eller usårbare. De er i følge Kvello (2015)

til tross for risiko i god utvikling, bevarer kompetanse under stress og kommer seg relativt raskt og adekvat etter traumer.

2.2 Hukommelse og konstruksjon av minner

Vi trenger hukommelse blant annet for å rekonstruere hva som har skjedd, vite hvor vi til enhver tid befinner oss, forstå hva som skjer rundt oss, gjenkjenne mennesker, gjenstander og steder. Vi trenger også hukommelse for å kommunisere, resonnere, føle nærhet og fellesskap, utføre handlinger, legge planer, danne forventninger og mer (Karlsen, 2008).

Hukommelsesforskning er et stort og bredt fagfelt.

2.2.1 Walter Benjamin og bildenes plass i erindringen

Walter Benjamin (1892-1940) var en tysk litteraturkritiker og filosof som var opptatt av bildenes plass i erindringen. Benjamin (gjengitt i Andersson, 2014, s. 252-268) dokumenterer sin erfaringsteori gjennom tankebilder, og i hans historiefilosofi er erindringen selve grunnbegrepet. Benjamin mente at erindringens «nedslagsfelt» er nåtiden, og at erindringen slår ned i form av et bilde. For Benjamin var det et viktig anliggende å gjøre oppmerksom på bilder fra subjektets historie som til nå hverken kom til bevissthet eller orde. Dette er bilder som gjør rester av fortid synlig for oss og som gjerne fremtrer i fragmentets og ruinenes form (ibid). Dette siden erindringens bilder gjerne er isolerte, men samtidig gåtefullt nærværende visuelle bilder. Disse billedlige bruddstykkene kan få oss til å forstå de daglige lidelsene bedre og samtidig minne oss om at våre liv kan ta en annen retning. Benjamin forstår erindringen som en form for arkeologi, der vårt blikk på fortiden må skjerpes. Dette siden erindringens sted er hemmelig og nødvendig. Det er et sted hvor sinnet bor i glimt (ibid). Dette stedet mener Benjamin er hemmelig også for oss selv. Det er derfor ikke noe vi kan ta frem ved behov. Dette hemmelige stedet kommer til oss, eller vi til det, av dyp nødvendighet.

Benjamin (i Bartoloni, 2012) sammenligner minner med arkeologiske utgravninger, og sier at minner ikke bare er et instrument for å utforske fortiden, men at de er «mediet» man finner personen i fortiden i - akkurat som jorden er det mediet arkeologen finner nedgravde byer i. Den som ønsker å nærme seg sin egen begravde fortid, må se for seg å grave som arkeologer – spre ut over jorden og ikke være redd for å måtte komme tilbake flere ganger for å utforske jorden videre. Benjamin var også opptatt av relasjonen mellom minner og språk, og så på

minner som en opptreden (performance) i språket (ibid). Når vi deler våre minner, leter i jorden og returnerer flere ganger, så fortelles en historie.

Fortiden har etterlatt spor som for Benjamin først og fremst er fraværets spor (i Andersson, 2000). Dette er spor som ikke ble gjenkjent i det aktuelle øyeblikket. Det ble oversett og glemt av den historiske utviklingen. Benjamin mener at erindringen gir rom for disse fraværets spor. For Benjamin lar ikke barndommen seg plassere langs en løpende tidslinje. Barndommen er ikke en livsfase som en gang for alle blir tilbakelagt og liggende fastlåst i fortiden (Andersson, 2014). Benjamin mener med dette at bildene fra barndommen kan gjøre et helt liv lesbart. I følge Benjamin kan barnet noe de voksne ikke makter, det kan gjenkjenne det nye (ibid). Enhver barndom oppdager epokens nye bilder og innlemmer dem i menneskehetens billedskatt.

2.2.2 Hukommelse

Det er hukommelsen som gjør det mulig å lære nye ting, og dra nytte av tidligere erfaringer. Uten hukommelse hadde vi ikke hatt et bevisst forhold til egen identitet.

Peter Wetterberg (2005) skiller mellom ulike typer hukommelse, der type informasjon er bestemmende for hvor i hukommelsen dette lagres. I teorinøytrale termer skilles det mellom sensorisk-, umiddelbar-, generisk- og selvbiografisk hukommelse (ibid). Informasjon som bare skal lagres i kort tid finner vi i den umiddelbare hukommelsen, mens opplysninger som skal lagres i ubegrenset tid finner vi i den generiske hukommelsen. Sanseropplevelsene våre lagres i den sensoriske hukommelsen. Informasjon om vår personlige historie lagres i den selvbiografiske hukommelse. Den selvbiografiske hukommelsen kalles også for episodisk hukommelse (ibid). Dette siden episodiske minner er selvbiografiske minner og opplevelser, for eksempel fra barndommen.

2.2.3 Episodiske minner

Jeg har i studien valgt å fokusere på episodiske minner. Når vi begynner å tenke spesifikt på slike minner, dukker det gjerne etter hvert opp flere detaljer. Siden episodiske minner i så stor grad bygger på våre egne opplevelser og erfaringer, er de også i stor grad med på å påvirke oppfatningen av hvem jeg er i forhold til meg selv og omverdenen.

Episodiske minner lagres ikke som komplette opptak, men rekonstrueres hver gang vi gjenkaller eller gjenforteller dem (Wetterberg, 2005). I følge Wetterberg (ibid) bruker vi de detaljene vi virkelig husker og fyller ut med detaljer fra et skjema eller skript og fra vår allmenne kunnskapsbase i den semantiske (generiske) hukommelsen. Slik kan våre fortellinger om «hva som skjedde» bli annerledes enn det som faktisk skjedde. Alle glemmer vi, og det er kun stikkprøver av våre opplevelser som synes å bli lagret. Når vi gjenforteller historier eller fortellinger fra våre liv, er der flere faktorer som spiller inn for hvordan vi husker erfaringene og rekonstruerer minnet.

Minner er nåtidige konstruksjoner av fortidige hendelser (Eidsvåg, 2010). Skyttelen går mellom nåtid og fortid og vever fortellinger om livet. Man kan si at vi skaper minner, og minnene skaper oss. I følge Inge Eidsvåg (ibid) endrer disse konstruksjonene seg over tid. Vi husker og forteller ofte mer om situasjonen da minnene ble gjenkalt enn da opplevelsen fant sted. Minner er også sosiale konstruksjoner, siden vi husker som medlemmer av en gruppe og våre minner formes av sosiale og kulturelle mønstre. Slik kan vi si at familien, vår etniske gruppe, eller nasjonen preger våre minner og forteller oss hva vi bør huske og hva vi bør glemme.

Falske minner kan forekomme når vi mener å huske hendelser som avviker fra det som virkelig har skjedd. Den amerikanske psykologen Elizabeth Loftus er en pioner i studiet av hvordan falske minner kan oppstå. Hun sier at minner ikke eksisterer i et vakuum, men at de kontinuerlig påvirker hverandre gjennom mekanismer hun kaller forstyrrelser (interference) (Loftus & Pickrell, 1995). Hun sier at minner blir forstyrret av våre tidligere erfaringer (proactive interference) eller senere erfaringer (retroactive interference). Loftus fant gjennom sine studier også ut hvordan mennesker kan bli ledet til å huske sin fortid på ulike måter, og at de også kan ledes til å huske hendelser som aldri har skjedd. Dette kan for eksempel skje gjennom ledende spørsmål eller ulike kontekster. Når dette skjer, er gjerne det falske minnet akseptert som ekte av mennesket som husker og de kan ofte beskrive det falske minnet i detalj.

Vi formidler våre erfaringer gjennom språket. Det språket vi bruker har betydning for det som formidles og hva som oppfattes. Kultur virker bestemmende på hva vi vurderer som viktig og det vi husker. Karin Widerberg (2011) understreker nettopp dette. Mye hverdagslig

sosialt liv består i at mennesker forteller hverandre om hendelser de har opplevd. Det som formidles er biter av en livshistorie.

I følge sosialantropolog Marianne Gullestad (1996) skapes livshistoriene av sosialt liv, samtidig som de er med på å skape sosialt liv. I de fleste kulturer skapes minner både individuelt og kollektivt. Innenfor familien forteller og gjenforteller vi minner som knytter oss sammen. Vi forhandler om og former hva som skal være viktige mål for vår familie. Familien er videre omgitt av institusjoner som forteller og gjenforteller fellesskapets minner med samme mål. Målet er å binde oss sammen og deltagelse i et velfungerende samfunn.

Filmer, bøker og kunst får oss til å huske historiene til andre generasjoner og grupper. I følge Widerberg (2011) handler minner samt det å huske også om vår identitet; hvordan vi er som individer, som familie og samfunn. Samtidig er dette et noe omstridt område. Vi vet at blant annet at erfaringer med- og minner av undertrykkelse, vold og seksuelle overgrep gjerne nedtones og/eller gjemmes både i familier og i samfunn.

2.2.4 Minner som narrativer – aktivt konstruerende for nåtid og fremtid

Narrativer er fortellinger eller historier og brukes litt om hverandre i studien. En eksakt definisjon av et narrativ er en åpen debatt blant forskere (Riessman, 2008). Cathrine K. Riessmann (ibid) sier at det må finnes sekvens og konsekvens. Dette innebærer at et narrativ må ha temporalitet (at det utspiller seg langs en tidslinje), og kausalitet (først skjedde a, derfor skjer b nå). Narrativer kan forstås som organiseringen av en sekvens av hendelser inn i en helhet, slik at betydningen av hver hendelse kan forstås gjennom dens forhold til helheten. Hinchman og Hinchman (i Elliot 2005, s. 3) foreslår følgende provisoriske definisjon av narrativ, min oversettelse:

«Narrativer innen samfunnsvitenskapen bør, enn så lenge, defineres som diskurser med en klar sekvensiell orden som binder sammen hendelser på en meningsfull måte for bestemte tilhørere og som således tilbyr innsikt om verden og/eller hvordan den oppleves».

Ved å trekke inn diskursbegrepet ser man at et narrativ også kan defineres diskursivt. Dette betyr at et narrativ ikke kan reduseres kun til historien som blir fortalt. Diskursen ytres ikke

direkte, men kan sies å angå og sette premisser for hva som fortelles. Jeg kommer tilbake til diskursbegrepet senere.

Narrativer har satt stort preg på familierapien de siste årene. I forlengelsen av den postmodernistiske vendingen mot språket, dukket spørsmålet om hvorvidt narrativer er en grunnleggende måte å forstå på (Johnsen & Torsteinsson, 2012). Begrepet narrativer, som opprinnelig hører hjemme i litteraturvitenskapen, rettet i begynnelsen av det 20. århundret stor oppmerksomhet mot hvordan historiefortellingen skulle forstås og hvilken rolle de spiller i menneskelivet.

Det å fortelle historier er et universelt fenomen. Fortellinger er de mest brukte og viktigste former for kommunikasjon mellom mennesker (Gullestad, 1996). Vi forteller hver dag. Dette kan være historier eller minner fra vårt hverdagsliv som vi tar for gitt. Samtidig som minnene omhandler oss selv som individer, vil de samtidig si mye om den samfunnsordenen vi innordner oss etter. John Shotter og Kenneth Gergen (Shotter & Gergen, 1989), to sentrale bidragsyttere til den familierapeutiske bruken av narrativbegrepet, har beskrevet hvordan vår identitet som personer er resultat av de sosiale diskursene vi er innvevd i. Fortellingene henger sammen med livet vi lever, de historiske og sosiale omstendighetene vi er en del av.

Et minne referer seg til en episode eller en hendelse som har skjedd i fortid. Minnet er selve konstruksjonen av den episoden eller hendelsen, en konstruksjon som over tid og gjennom refleksjoner kan endre seg (Crawford, Kippax, Onyx, Gault & Benton, 1992). Denne konstruksjonen kan fortelle hvordan denne personen relaterer seg sosialt.

Som individer er vi opptatt av å skape mening gjennom minner. June Crawford mfl. (ibid) legger til grunn at man kontinuerlig rekonstruerer minner etter hvert som vi finner nye eller mer tilfredsstillende forklaringer som skaper mening. Dette både ut i fra vår foranderlige livserfaringer og samfunnsendringer. Retrospekt kastes det nytt lys over episoder eller hendelser som ligger tilbake i tid. Denne nytolkningen skjer gjennom tilførsel av ny kunnskap.

2.3 Selvet og personlighet

Ethvert menneske har noe som kalles et «selv». Det er flere teorier fra ulike fagtradisjoner knyttet til dette begrepet fra ulike tidsrom og kulturer.

George Herbert Mead (i Lock, Strong & Røen, 2014) siteres fremdeles for sine teorier om selvet. For Mead er selvet noe som utvikles. Selvet er ikke tilstede fra fødselen av, men oppstår i den sosiale erfarings- og aktivitetsprosessen. Selvbevissthet er for Mead noe som vokser ut i fra den sosiale prosessen. Den oppstår fordi vi inntar andres perspektiver på oss selv (ibid). Mead bidro innenfor den symbolske interaksjonismen gjennom å skissere en teori der menneskets bevissthet oppstår gjennom interaksjon med andre mennesker slik at «selvet» fremstår som et sosialt produkt.

2.3.1 Minner og konstruksjoner av selvet

Widerberg (2011) sier at å huske og å gjenfortelle minner er fortolkende handlinger som utvider forståelsen av selvet. Det å huske episoder fra tidligere i livet innebærer ikke bare en gjenfortelling av fortiden, men også en nytolkning. Gjennom minner utvikler det seg en ny relasjon mellom fortid og nåtid, en relasjon som kan gi struktur til tidligere og nåværende erfaringer. Minner er dermed ikke minner av konkret det som skjedde, men også hvordan vi oppfatter og konstruerer det som skjedde (ibid). Minner gjør at vi kan tenke og reflektere frem og tilbake over situasjonen og se den i kontekst av tid og sted (Freeman, 1993). Freeman (ibid) sier at minner derfor ikke bare handler om å gjøre rede for fortiden, men også om å skape mening gjennom å fortolke handlingen. Gjenkalling av minner vil dermed kunne medføre at en ser seg selv i et nytt lys. Det å bringe inn slike nye perspektiver er velkjent også i terapirommet, der en gjerne bidrar til nye perspektiver gjennom dekonstruksjon og rekonstruksjon av fortellinger og hendelser.

Wetterberg (2005, s. 54) sier at «... «selvet» er en psykologisk betegnelse for «hvem jeg opplever at jeg er» i forhold til omverdenen». Dette innebærer at det jeg oppfatter med mine sanser og det jeg tenker blir tolket i forhold til min selvopplevelse. Selvet blir dermed oppdatert ved at jeg gjør nye erfaringer eller lærer/ opplever nye ting.

Analyse av konstruksjoner av selvet er en del av metoden memory-work. Haug (2008) sier at vår personlighet er konstruert av selvet. Dette siden konstruksjoner av selvet i før-

eksisterende strukturer indikerer at personligheten vår har en historie, en fortid. Vi tillegger mening til andre mennesker, og bruker forståelsen av vår personlighet for å bestemme hvilke skritt vi skal ta i nær eller fjern fremtid. Det er i følge Haug (ibid) essensielt for nåtid og fremtid å jobbe med fortiden slik at vi kan være tilgjengelige for å forandre vår persepsjon og handlemåte.

Gullestad (1996) fokuserer ikke på selvet som et ferdig produkt, men som en uopphørlig og skiftende prosess. Hun definerer det moderne selvet: «... som en problemfylt størrelse: som en vedvarende prosess for å bringe sammen individets mange erfaringer og opplevelser» (ibid, s. 25). Denne prosessen kan ha en innebygd ambisjon om helhet, men innebærer på ingen måte at representasjoner av selvet er fullstendig sammenhengende eller konsistente. Selvet utvikles og identiteter skapes sosialt ved hjelp av oppsamlet kroppslig erfaring i sosiale roller. Dette ved hjelp av bekreftelse (feedback) eller mangel på bekreftelse fra andre mennesker gjennom sosial interaksjon og ved hjelp av de kulturelle verdibegreper som organiserer forståelsen av hva som er bra for menneskene. Dette innebærer en forståelse av at selvet er en sosial konstruksjon som stadig er i endring.

Inspirert av Mead har Gergen har tatt den ytterste konsekvens av den sosialkonstruksjonistiske antagelse om selvet som sosialt konstruert, i det han foreslår at selvet og selvidentitet er sosialt konstruert i språket (Gergen, 2011). Gergens forskning på hvordan menneskets selvopplevelse og selvfølelse varierer i forhold til sosial kontekst og reaksjonene fra individene i den konteksten, understreker de sosiale og relasjonelle elementer av selv-konstruksjonen som sentrale (Anderson, 2003). Ens oppfatninger om selvet og ens moralske integritet, fremgår av ens narrativer om selvet (Gergen, 2011). Selvidentitet forstås som en funksjon av sosial konstruerte fortellinger, som vi løpende leverer til oss selv og andre når vi inngår i samtaler og samhandlinger med andre.

Diskurspsykologien baserer seg på det sosialkonstruksjonistiske premiss om at selvet ikke er en isolert autonom agent, men gjennomført sosialt (Gergen, 2011; Winther Jørgensen & Phillips, 1999). Fokus er på hvordan identitet dannes, forhandles og omformes gjennom sosiale praksiser. En slik oppfattelse av selvet visker ut grensen mellom en ekstern verden utenfor individet og en intern psykologisk verden. Diskurspsykologien oppfatter identiteter som diskursive, og avviser ideen om at det finnes en fast identitet. Folk har flere fleksible

identiteter, og disse forstås som produkter av forskjellige diskurser (Winther Jørgensen & Phillips, 1999).

2.4 Sosialantropologi – ritualer og symboler

Innenfor sosialantropologien har man vært opptatt av å studere ritualer og symboler i en kultur (Nielsen & Smedal, 2000). Dette siden man innenfor antropologisk teori er opptatt av hvordan kultur legger føringer på handling. Sosialantropologi er det sammenlignende studiet av kultur og samfunn, med utgangspunkt i lokalt liv (Eriksen, 2003). I sosialantropologien står studiet av de sosiale og kulturelle sidene ved menneskelige samfunn sentralt (Nielsen & Smedal, 2000).

Blant flere mulige ritualer har jeg valgt julen som tema for minnearbeidet i studien. Julen er i følge sosialantropolog Odd Are Berkaak både religion og ritualer (intervjuet av Halvorsen i Nationen, 1998). Ritualene er der for å få bekreftet at samfunnet eksisterer og at man er en del av det. Ritualene er med på å gjøre noe abstrakt som et samfunn er, til noe konkret.

Det er vanlig å skille mellom religiøse og verdslige ritualer (Gneriussen, 2011). Vår julefeiring er for eksempel preget av begge typer ritualer. Noen markerer julaften med gudstjeneste og opplesning av juleevangeliet. Utveksling av gaver er et av de verdslige ritualene vi har.

Julen er et kollektivt ritual som over 80 prosent av nordmenn deltar i, men færre og færre ser ut til å legge vekt på det religiøse aspektet. I Norge lever vi i et sekulært samfunn. Det vil si at folk flest ikke er preget av religiøse hensyn (ibid). Vi er likevel rituelle skapninger og ville hatt ritualer selv om vi ikke hadde myter eller religion. Symboler uttrykkes gjerne i ritualene. Noen symboler er felles for alle, for eksempel juletre, julemat og drikke. Samtidig legger vi ulikt vekt på disse symbolene. I Norge kan de variere ut i fra geografi. Dette er spesielt tydelig hva gjelder tradisjonell julemat.

Marcel Mauss (1872-1950) regnes som en av fire grunnleggere av moderne antropologi (Eriksen, 2003). Hans mest berømte bidrag er et essay om gaveutveksling i tradisjonelle samfunn. Dette essayet ble utgitt i 1923 (gjengitt i Eriksen, 2003). Der viser Mauss at den

sosiale utvekslingen av gaver og tjenester er «limet» som holder samfunn sammen, i fravær av en sentral statsmakt. Gaver gir inntrykk av å være frivillige, men i virkeligheten er de obligatoriske. De skaper takknemlighetsgjeld og andre typer varige forpliktelser. Gaven har en overskyggende sosialt og psykologisk aspekt. Det er ikke det samme hva vi gir eller får. Det er mer et konkret spørsmål om hvordan en gave «passer til» og hva den konkret «gjør med» en konkret person (Nielsen & Smedal, 2000). Dette perspektivet til Mauss har antropologer stadig vendt tilbake til helt frem til i dag.

Berkaak (intervjuet av Halvorsen i Nationen, 1998) sier at den grunnleggende ideen bak en gave er at man setter andre i gjeld til seg, men at ideologien i dag er at gaven er gjeldfri. Gaven skal vise at vi har kjærlighet og omsorg for andre. Dette understreker det symbolske aspektet i gaveutvekslingen. En giver kan allikevel signalisere mye omsorg gjennom gavevalget. Det kan ligge forventninger fra både giver og mottaker av gaven, og vi snakker gjerne om å være fornøyd eller misfornøyd med gavene man fikk til jul.

Det vesentlige ved juletradisjonen er at man gjør noe likt hver gang. Vi viderefører tradisjoner, og disse gir oss en evighetsfølelse sier Berkaak (ibid).

2.4.1 Julen – fellesskap og tradisjoner

UNICEF sier på sin nettside at julen er som et forstørrelsesglass. Det som kjennes godt blir enda bedre, og det som er trist og vondt føles vondere (UNICEF, 2016). Det fremkommer at julens fokus på fellesskap og feiring i mange tilfeller bidrar til å forsterke de problemene barn allerede står i, og følelsen av å falle utenfor fellesskapet. Julen er en ekstra vanskelig tid for barn som i utgangspunktet lever i en tøff hverdag av grunner som fattigdom, rus eller sykdom i hjemmet, omsorgssvikt, ensomhet eller minoritetsbakgrunn for å nevne noen.

Julen innebærer en rekke ritualer og symboler som vi forbinder med høytiden og som betyr mye for oss mennesker. Gjennom deltakelse i ritualer, får man bekreftet sin tilhørighet.

I studien utfordrer jeg informantene til å finne et juleminne fra barndommen som de aldri vil glemme som utgangspunkt for det kollektive intervjuet.

2.5 Relasjoner i minner

Det fremgår at minner er relasjonelle og satt inn i kontekst. Minner vil derfor kunne si noe om informantens tilknytning i relasjoner og således kunne bidra til å belyse og forstå hvordan minner og relasjonelle erfaringer påvirker vår konstruksjon av selvet. Poststrukturalismen ser på kunnskap som intersubjektiv. Det vil si at kunnskapen utformes i relasjoner mellom mennesker. Det finnes derfor ikke objektiv kunnskap (Thagaard, 2013). Gjennom språket tillegges fenomener betydning og blir tolket. Denne betydningen skapes sosialt og relasjonelt. Innenfor poststrukturalismen har det konstruktivistiske perspektivet en fremtredende plass. Den oppfatter kunnskap som sosialt konstruert. Dette underbygger viktigheten av å ha fokus på det relasjonelle i minnene.

Det systemiske paradigmet har fokus på relasjoner og at fenomener er en del av samspill. Fenomener er ikke et individuelt problem eller en spesiell egenskap ved individet. I systemteorien understrekes gjensidigheten i alle fenomener. Det finnes ikke ensidig påvirkning. Fra den dagen vi blir født er vi i kontakt med andre mennesker, og vi lever våre liv i relasjon til andre mennesker. Disse menneskene blir en del av vår historie og vår identitet, og dermed våre minner.

Systemisk terapi er bygd på antakelser om at fortiden og fremtiden kan bringes inn i nåtiden. Nåtiden kan forandre fortiden ved å skape nye alternative historier som vil få betydning for fremtiden (Anderson, 2003). Dette gjennom å skape bevegelse, nye forståelser og mening.

Memory-work er gjennom det kollektive arbeidet opptatt av å se på hva minner kan fortelle oss om de sosiale relasjonene, der hvor mening blir konstruert (Willig, 2013). Ved å dekonstruere minner kollektivt, kan det skapes alternative historier som gjør at den enkelte kan se minnet i et annet lys retrospekt. Det kan få betydning for nåtid og fremtid.

2.6 Diskurser

En diskurs defineres som «... en bestemt måte å snakke om og forstå verden (eller et utsnitt av verden) på» (Winther Jørgensen & Phillips, 1999, s. 9). Diskurser kan sees på som språklige systemer som former måten vi oppfatter virkeligheten på (Johannessen et al., 2010). Utgangspunktet er at språket gjennom begreper og logiske strukturer gir mening til erfaringene våre.

Hvem vi er og hvordan vi oppfatter verden og oss selv avhenger av omstendighetene vi befinner oss i og tilgjengelige diskurser i settingen. Å vite noe er å vite det i termer av diskurser (Davies & Harrè, 1990). Vi snakker ut i fra diskurser, vi føler fra diskurser og handler ut i fra diskurser.

Som nevnt innebærer narrativ også diskurs, og kan derfor ikke reduseres til historien som blir fortalt. Diskurser ytres gjerne ikke direkte, men angår og setter premissene for hva fortellingen dreier seg om samt hva narrativen utløser av forventninger.

2.6.1 Foucault – diskursens orden og maktbegrepet

Michel Foucault (1926-1984) var en fransk filosof og idehistoriker. Foucault utviklet diskursanalysen gjennom teori, begreper og gjennom en rekke empiriske undersøkelser. Begrepene diskurs og diskursanalyse dekker ulike metodiske og teoretiske posisjoner. Det de har til felles er en problematisering rundt språket og språkets evne til å gjenspeile virkeligheten (Winther Jørgensen & Phillips, 1999). Foucault mener at det er sammenheng mellom kreftene i samfunnet slik de materialiserer seg i institusjoner, i språket og i individets erkjennelse. Det er denne sammenhengen som hos ham er diskursen. Det er et sett med begreper, problemstillinger og formuleringer som ligger nedfelt i språket. Diskursene er dermed med på å forme våre holdninger til en sak eller vårt syn på historien. Foucault mener fremstillingen av verden er tolkninger og dermed konstruksjoner som av og til kan tre frem som selvsagte og naturlige, og dermed også hegemoniske (Foucault, 1999). Foucault følger det generelle sosialkonstruksjonistiske premiss om at viten ikke bare er en avspeiling av virkeligheten (Winther Jørgensen & Phillips, 1999). Han så på sannhet som en diskursiv konstruksjon, og at ulike vitenskaper utpeker og kjemper om hva som betraktes som sant og usant. Kunnskap sees ikke på som gitt. Kunnskap om virkeligheten blir sosialt konstruert gjennom språket, gjennom diskursiv praksis.

For Foucault er kunnskap uløselig knyttet til makt. Makten er produktiv og produserer kunnskap. Kunnskap er et resultat av maktrelasjoner og legitimerer makten. Siden diskursene tilgjengeliggjør «ways-of-seeing» og «ways-of-being», er de sterkt involvert i utøvelse av makt. Noen diskurser er imidlertid så befestet at det er vanskelig å se hvordan vi kan utfordre dem. De har blitt «common sense» (Willig, 2013, s. 113). I det Foucaultianske perspektiv er

ikke makt noe som utøves over passive subjekter. Den er spredt ut over forskjellige sosiale praksiser. Makt forstås ikke som undertrykkende, men som produktiv. Makt konstituerer diskurser, kunnskap, objekter og subjekter (Winther Jørgensen & Phillips, 1999). Makt blir slik den positive mulighetsbetingelse for sosial interaksjon. Det er i denne makten vår sosiale omverden produseres, objekter utskiller seg fra hverandre samt får karakteristika, og vi får relasjoner til hverandre. Makt og kunnskap forutsetter hverandre gjensidig. Samtidig som makten er produktiv er den også begrensende. Den utelukker andre måter å se verden på, og hvordan man kan snakke om den.

2.6.2 Den biologiske diskurs og barnevernets hjelpediskurs

Den biologiske diskursen har en dominerende posisjon i vår kulturelle forståelse av familie og foreldreskap (Gillis, 1997). Ordtaket «blod er tykkere enn vann» definerer slektskap ut i fra blodsband, en tilhørighet ut i fra et felles biologisk opphav. Utsagnet er karakteristisk for en diskurs om biologi, familie og slektskap som gir retning for hvordan vi kan snakke om denne tilhørigheten. Denne diskursen hevder implisitt at biologisk slektsband er sterkere enn sosial og psykologisk tilhørighet (Øfsti, 2010).

Barnevernets hjelpediskurs er en diskurs om hva som er «barnets beste», der barnevernet oppfattes som en «hjelper». Det er også dette perspektivet som målbæres i omtalen av barnevernet fra sentrale myndigheter. Barnevernets hjelpediskurs er således både dominerende og hegemonisk slik den fremkommer gjennom myndighetenes omtale av barnevernet. Mange familier opplever å få hjelp av barnevernet i en vanskelig livssituasjon. Samtidig antas det at mange ikke tør å oppsøke denne hjelpen av frykt for å kunne miste barnet sitt. Det er en påstand at det finnes mye makt i barnevernets hjelpediskurs, og at dette har blitt en hemske. Denne hemsken preger kanskje også barnevernets samarbeidspartnere som ikke melder barn, som de kan anta utsettes for omsorgssvikt, til barnevernet.

Jeg kommer tilbake til disse diskursene i analysen.

3.0 Forskningsmetode

I dette kapittelet vil jeg redegjøre for metodisk tilnærming til studien. Jeg presenterer forskningsprosessen og begrunnelser for metodene jeg har valgt å benytte for å belyse problemstillingen.

3.1 Valg av forskningsdesign og metodisk tilnærming

Forskningsdesign er «alt» som knytter seg til en undersøkelse. Det omhandler hva og hvem som skal undersøkes og hvordan undersøkelsen skal gjennomføres (Johannessen et al., 2010). Jeg har gjennom denne studien hatt som målsetting å forske på minner gjennom intervju med unge over 18 år som har mottatt oppfølging fra barneverntjenesten. For å belyse problemstillingen vurderer jeg kvalitativ metode som best egnet.

En kvalitativ tilnærming i studien vil gi meg grunnlag for fordypning i de sosiale fenomenene jeg studerer. Metoden vil være hensiktsmessig når jeg studerer fenomener som jeg ønsker å forstå, og vil gi meg mulighet til å studere sosiale handlinger og sosial organisasjon innenfor et mangfold av sosiale settinger (Johannessen et al., 2010; Thagaard, 2013). Fortolkning (hermeneutikk) har stor betydning i kvalitativ forskning, likeledes teorier om menneskelig erfaring (fenomenologi). Formålet med kvalitativ metode er å innhente brede og varierte beskrivelser, særlig med hensyn til tolkninger og meninger, ved ulike temaer og fenomener. Når jeg som forsker deltar på linje med informantene som studeres og samtidig observerer, skapes det et godt grunnlag for å forstå den sosiale sammenhengen som informantene inngår i. I studien foregår datainnsamlingen gjennom en åpen interaksjon mellom meg som forsker og informantene. Nærhet og sensitivitet i forholdet til personene i feltet vurderer jeg som viktig for datamaterialet.

Siden jeg studerer minner har jeg valgt å bruke memory-work som metode for datainnsamling. Memory-work oppsto på begynnelsen av 1980 tallet i en krets av kvinner rundt den tyske professoren i sosiologi og sosialpsykologi Frigga Haug. Metoden har sitt opphav i kritisk psykologi og tar utgangspunkt i subjektets hverdagsopplevelser. Haugs arbeid med å kombinere feminisme, psykologi og sosiologi har gjort hennes arbeid kjent i store deler av den akademiske verden. Hennes metode er gjennom årene blitt brukt og utbredt

mange steder. I Norge har sosiologiprofessor Karin Widerberg ved Universitetet i Oslo arbeidet med metoden (Widerberg, 2011; Widerberg & Bolstad, 1995).

Memory-work er en metode der man jobber med minner i et kollektiv av individer som ønsker å besvare spørsmålet «hvordan kjenner vi denne verdenen?» (Hyle, Ewing, Montgomery & Kaufman, 2008). Gjennom å arbeide med minner slik tenkes det at vi blir flinkere til å lese verden vi lever i, og klarer å se flere betydninger.

Adrienne Hyle mfl. (Hyle et al., 2008) fremhever at det vi vet om verden og hvordan vi vet dette blir formet av diskurser, og at innholdet i disse diskursene igjen formes av de verdiene til de som har makten i samfunnet og kulturen. Dette er ikke en bevisst prosess. Som barn er det våre omsorgspersoner som tar avgjørelser for oss, legger leker innenfor rekkevidde, finner på ting som gir oss ideer og lar oss kjenne på følelser. Vi er aktivt deltakende i denne utviklingen og reproducerer det vi lærer har verdi. Vi finner vår plass, blir kjent med objekter. Gjennom gradvis økende deltakelse begynner våre ideer å tilnærme seg og å forme seg etter rådende sosiale forhold og diskurser. Dette er en prosess som oppstår gjennom sosial interaksjon, en kollektiv prosess ettersom vi deltar i de diskursive praksisene i vårt lokalsamfunn og vår dominante kultur. Memory-work utforsker forholdet mellom individets hverdagsopplevelser og de sosiale forhold som former disse opplevelsene. Metoden baserer seg på den teoretiske antakelsen om at vår personlighet er noe vi selv konstruerer. Metoden utforsker videre hull og motsigelser mellom hverdagsopplevelser og ideologisk kunnskap. Metoden anerkjenner at konstruksjoner av mening, det som skaper mening for oss, er grunnleggende sosialt av natur (Gillies et al., 2004). Dette innebærer at erfaring og persepsjon kan deles, fortrinnsvis innen sosiale og kulturelle grupper.

3.2 *Memory-work som forskningsmetode i samfunnsvitenskapen*

Vitenskapsfilosofi studerer hva vitenskap er eller hva den bør være. Vitenskapsfilosofien stiller spørsmål ved hvordan vitenskapelige teorier er bygd opp, fremgangsmåter for å oppnå vitenskapelig kunnskap, de begrunnelsene som gis for at kunnskapen er holdbar og hvilke forutsetninger kunnskapen hviler på (Thomassen, 2015). Min vitenskapelige forankring har betydning for hva jeg søker informasjon om og danner utgangspunkt for den forståelsen jeg utvikler (Thagaard, 2013).

Jeg har valgt et poststrukturalistisk og sosialkonstruksjonistisk utgangspunkt når det gjelder epistemologi og ontologi. Synet jeg har på kunnskap, min ontologiske posisjon i studien, betrakter kunnskap som sosialt konstruert og er forankret i en postmodernistisk forståelse og tilnærming. Poststrukturalismen studerer språket og den betydning det har for vår oppfatning av virkeligheten. Enhver forståelse innenfor denne tilnærmingen vil være avhengig av sin sosiale, historiske og kulturelle kontekst (Jensen & Aspeli, 2009; Thagaard, 2013). Hvordan personer uttrykker seg tillegges spesiell vekt. De enkelte setningene vurderes i forhold til den funksjonen de har i informantens fortelling.

Narrativ forståelse vil ligge til grunn i studien. Jeg vurderer at minner er fortellinger som er sosialt konstruerte og som ikke kan sees atskilt fra kontekst. Jeg forstår her minner som det Gergen kaller gjenfortelling av livshistorier. Dette ut i fra at vi stort sett forstår våre liv som historier, hvor vi selv spiller hovedrollen (Gergen & Gergen, 2005). Gjennom memory-work søkes det å jobbe med erfaring eller minner og stille spørsmål ved sammenhengen mellom denne erfaringen og selvet, eller subjektet. Erfaring sees på som sosialt produsert og mottakelig for nytolkning.

Styrken i memory-work er integreringen mot sosialiseringsteori, utviklingen av selvet og hvordan vi selv deltar i denne konstruksjonen. Det tenkes at hvordan vi konstruerer subjektivt signifikante hendelser i ettertid (for eksempel når vi gjenforteller minner) spiller en viktig rolle i konstruksjonen av selvet (Crawford et al., 1992). Dette siden selvet sees som sosialt konstruert gjennom refleksjon.

Med utviklingen av rasjonelt strukturerte akademiske disipliner i overgangen til den moderne tid, ble vitenskapelig kunnskap ugenkallelig skilt fra hverdagserfaring (Haug, 1987). Memory-work utfordrer denne separasjonen ved å bruke erfaring som grunnlag for kunnskap. Selve forestillingen om at våre tidligere erfaringer kan skape innsikt i hvordan individer konstruerer seg inn i eksisterende relasjoner, og dermed reproducerer den sosiale formasjonen, er et argument for metoden.

Innenfor sosialkonstruksjonisme betraktes menneskers virkelighetsforståelse som kontinuerlig formet av opplevelser de har og situasjoner de befinner seg i. Man er opptatt av hvordan mening og forståelser er de sentrale aspektene ved menneskers aktiviteter, at mening og forståelser har sine røtter i sosial interaksjon og at måtene vi skaper mening på er tids- og

stedsspesifikke (Lock et al., 2014). Mens vi snakker med hverandre konstrueres den verden vi lever i. I memory-work understrekes språkets betydning, og det forhandles om forståelse og mening gjennom analyse av språket i det skrevne minnet.

Målsettingen til Haug med å utvikle metoden var å utvikle en ikke-positivistisk forskningsmetode, hvor skillet mellom forsker og forskningssubjekter ble eliminert (Widerberg, 2011). Målsettingen var å gjøre alle til forskningssubjekter. Haug (Haug, 1987) sier at memory-work bare er mulig hvis subjektet og objektet i undersøkelsen/forskningen er en og samme person.

Som jeg har vært inne på har memory-work en hermeneutisk tilnærming til produksjon av kunnskap (Gillies et al., 2004). Jeg forstår hermeneutikk både som metode og en epistemologi, altså forståelse av forståelsen. Kunnskapen man får gjennom å anvende memory-work er fortolkende og refleksiv. I følge Hyle med flere (2008) er memory-work tekstarbeid ut over narrativ analyse. Det er informantene sine opplevelser danner grunnlag for data. Metoden innbefatter også bearbeidelsen av disse dataene.

3.2.1 Metodisk gjennomgang av memory-work

Gjennomgangen baserer seg på Haugs egen beskrivelse av metoden (i Hyle et al., 2008).

Det er tre faser i memory-work. I den første fasen skriver deltakerne et minne ut i fra et gitt tema og ut i fra noen grunnleggende gitte regler. I fase to drøftes de skrevne minnene kollektivt. Grunnlaget for fase tre er materialet fra fase er og fase to. Disse blir da ytterligere teoretisert.

Den første fasen eller steget er å velge et tema eller spørsmål for den aktuelle undersøkelsen. Deltakerne skal deretter skrive ned en personlig historie ut fra minner knyttet til temaet. Haug kommer med forslag om hva en kan være bevisst når en skriver ned minnet:

1. Skriv i tredje person
2. Bare forekomsten av en hendelse, en opplevelse eller ett minne skal skrives ned.
3. Skrive så detaljert og informasjonsrikt som mulig, uten å sensurere eller utelate noe.
4. Teksten bør begrenses til en maskinskrevet side med linjeavstand 1,5

Crawford og hennes kolleger har med utgangspunkt i Haug sammenfattet analysen i del to slik (Crawford et al., 1992):

1. Alle leser opp sine minner og uttrykker meninger og ideer til hverandres minne etter tur.
2. Gruppen ser etter likheter og ulikheter mellom minnene. De ser også etter sammenhengende elementer mellom minnene, der relasjoner til hverandres minne ikke er åpenbart. Alle i gruppa skal spesielt stille spørsmål ved de aspektene ved hendelsen som ikke fremstår mottakelig for sammenligning, uten å ty til biografi.
3. Alle medlemmene skal identifisere klisjeer, generaliseringer, motsigelser, kulturelle imperativer (befalinger/ forbud), metaforer etc. Dette for å identifisere markører rundt det vi «tar for gitt», sosiale forklaringer for å skape mening rundt gjentakende emner.
4. Gruppen diskuterer teorier, populære forestillinger, ordtak og bilder av temaet.
5. Gruppen undersøker det som ikke er skrevet i minnet, men som man kunne ha forventet var med.
6. Omskriving av minnet

Fase en og to i modellen fanger noe av dobbeltheten til selvet. Selvet snakker med seg selv i del en og responderer til seg selv som «andre» i del to (Crawford et al., 1992). Den kollektive analysen har som mål å avdekke en felles sosial forståelse av hvert emne og den sosiale meningen som er nedfelt i handlingene i det skrevne minnet. Den kollektive refleksjonen og undersøkelsen kan komme til å revidere fortolkningen av de felles mønstrene i minnene. Analysen beveger seg fra de individuelle minnene til en tverrsnittsanalyse og tilbake igjen på en gjentakende måte (ibid). På denne måten er modellen refleksiv.

Når minnene sammenlignes med hverandre, legges det merke til likheter og forskjeller. Gjentakende temaer og mønstre som er felles for minnene identifiseres. Når gruppen deretter undersøker hvert minne for klisjeer, generaliseringer, motsigelser, kulturelle imperativer (befalinger/ forbud), metaforer etc., så eksponeres prosessen som handler om å finne en allmenn oppfatning eller forståelse av de beskrevne hendelsene i minnet.

Den siste fasen, fase tre, er en gjentakende prosess. Innsikt når det gjelder allmenn oppfatning («common sense») fra hvert minne relateres tilbake til tidligere diskusjoner og til teoretiske diskusjoner innenfor en videre akademisk litteratur.

3.3 Gjennomføring av studien

Jeg startet med å utarbeide en prosjektbeskrivelse. Deretter meldte jeg prosjektet til Norsk samfunnsvitenskapelige datatjeneste (NSD). Tilrådingen fra NSD fremgår av vedlegg I og II. Deretter gjennomførte jeg pilotprosjekt i forskergruppen. Der jeg fikk testet ut hvordan jeg kunne gi oppgaven til informantene, hvordan jeg skulle vinkle triggeren for minnet og fikk en praktisk gjennomkjøring av metoden memory-work. Tilbakemeldingene fra pilotprosjektet tok jeg med meg videre.

3.3.1 Rekrutteringsprosess og utvalg

Jeg henvendte meg til 8 av de nærmeste kommunene/barneverntjenestene til Lillehammer. Dette for at reisevei ikke skulle bli til hinder for deltakelse. Samtidig kunne jeg tilby dem å låne pc hos barnevernet ved behov. Jeg henvendte meg også til Landsforeningen for barnevernsbarn og Forandringsfabrikken. Disse fikk tilsendt informasjon om studien og informasjonsskriv (vedlegg III). Jeg søkte etter 3-4 unge voksne over 18 år som har mottatt oppfølging fra barneverntjenesten. De ble orientert om at det ikke har noen betydning om informantene har hatt hjelpe- eller omsorgstiltak eller om de fremdeles var mottakere av tiltak.

Jeg fikk tilbakemelding fra to av kommunene om at de hadde to aktuelle kandidater hver. Etter avtale med disse informantene, fikk jeg navn og telefonnummer fra deres saksbehandlere i barnevernet. Halvannen uke før det kollektive intervjuet, sendte jeg de fire informantene en mail. Der fikk de i oppgave å skrive et minne som skulle oversendes meg pr mail to dager før intervjuet. To av informantene trakk seg på dette tidspunktet. Den ene informanten trakk seg da vedkommende ikke fikk fri fra jobb. Den andre trakk seg da vedkommende ikke hadde «noen særegne minner om jul fra barndommen».

Etter å ha rådført meg med veileder, spurte jeg kolleger i barnevernet om de hadde noen som kunne være aktuelle for studien. En kollega hadde en kandidat som ønsket å delta. Jeg sendte vedkommende informasjonsskriv og oppgaven til det kollektive intervjuet pr mail.

Det kollektive intervjuet ble gjennomført med disse tre informantene.

3.3.2 Datainnsamling

Kort presentasjon av informantene, slik de presenterte seg for hverandre i intervjuet:

- «Sahra» 18 år: Hun har hatt kontakt med barnevernet siden hun var ti år og har bodd i fosterhjem i to år. Hun går på videregående skole og ønsker å bli barnevernspedagog.
- «Gustav» 18 år: Han bor i fosterhjem. Han bodde hjemme til han var 13 år og har hatt kontakt med barnevernet i 4-5 år. Han går på videregående skole og liker å drive med sport.
- «Marie» 18 år: Hun bor hos besteforeldrene sine etter at hun stakk av hjemmefra for 3 år siden. Hun har hatt kontakt med barnevernet i 4 år. Hun gikk på videregående skole, men klarte ikke å fullføre. Nå jobber hun i tiltak, i tillegg til at hun har fått seg jobb.

Prosessten:

Vedlagt eposten som jeg sendte informantene halvannen uke før det kollektive intervjuet, la jeg ved link til en musikkvideo som jeg laget. Denne videoen inneholdt ca. 70 bilder av tema jul/julefeiring, akkompagnert av julemelodi. Dette for at informantene skulle tune seg inn på oppgaven med å skrive ned et juleminne.

Informantene fikk i oppgave å tenke tilbake til et juleminne (om en episode, en handling eller en hendelse) fra barndommen, en opplevelse som «står litt ut» fra andre juleopplevelser. Minnet skulle informantene skrive ned som et tekstdokument på ca. en side. Videre ble de orientert om at de kunne skrive minnet i «jeg» form, eller at de kunne gi personen et navn. Jeg oppfordret dem til å finne et tidspunkt hvor de hadde ro rundt seg til å skrive, til å ta med så mange detaljer som mulig og beskrive så godt de kunne. Jeg oppfordret dem videre til å benevne følelser og eventuelle kroppslige reaksjoner de husket å oppleve i minnet. Minnet skulle skrives ned akkurat som de husket det. De ble instruert til ikke å redigere det de skrev. De skulle unngå å ta med informasjon som ikke har med minnet å gjøre, for eksempel tolkinger eller forklaringer.

Det kollektive intervjuet innledet jeg med å orientere om studien. Informantene ble informert om metode for gjennomføring av det kollektive intervjuet (memory-work) og vi ble enige om taushetsplikt mellom gruppemedlemmene om den informasjonen som kom frem i intervjuet. De var også på forhånd orientert om dette.

Alle informantene leste opp sine egne minner. Deretter gikk vi rett på fase to, hvor vi utvekslet meninger og ideer om minnene etter tur (minnene er vedlagt, vedlegg: IV-VI). Alle informantene valgte å skrive i «jeg» form, og alle minnene omhandlet julaften spesielt. I tekstanalysen så vi på likheter og ulikheter mellom minnene. Gruppen identifiserte som likhet at alle følte at de savnet noe, og at alle hadde snakket om dette i minnene sine. Videre omhandlet alle minnene beskrivelser av relasjoner til personer som står dem nær og at de sammenlignet seg med andre. Når det gjelder temaet jul, ble både gaver, nisse og julemiddag nevnt i minnene.

Når det gjelder ulikheter ble det snakket om ulike tradisjoner for julefeiring, ulikheter i kontekst for julefeiring, ulikhet i familiesituasjon og hvem de feiret med.

Det å identifisere klisjeer, generaliseringer, motsigelser, kulturelle imperativer (befalinger/forbud) og metaforer var vanskelig, selv om jeg forklarte begrepene. «Gustav» sier at: «... andre har det annerledes enn meg (i julen, min anmerkning)». «Marie» sitt utsagn om at: «... alle andre får bedre gaver» er et eksempel på generalisering. «Marie» kommer med en motsigelse ut i fra sitt minne. Når hun åpnet gaven sin var hun kjempeglad helt til hun så hva det var. «Gustav» legger til at motsigelsen ligger i at gaven var pakket inn i en medium boks, at dette kanskje var for å bygge opp forventninger.

Vi lette for å identifisere markører rundt det vi «tar for gitt», sosiale forklaringer for å skape mening rundt gjentakende emner og stilte spørsmål ved hva slags uskrevne regler/diskurser som fantes i tekstene. Deretter gikk vi over til å se på hvert enkelt minne. Vi diskuterte dem for å identifisere felles sosiale forklaringer av mening rundt ulike emner. Vi snakket også frem budskapet i de ulike minnene. Vi snakket også om hva som ikke var med i minnet. For eksempel sa «Marie» sa hun valgte ikke å ta med følelser inn i minnet. Da hadde det blitt for mye for henne.

Det ble stilt spørsmål i gruppen rundt hvordan informantene konstruerte seg selv i relasjon til andre i minnet. Under det kollektive intervjuet ble det klart for meg at minnene informantene valgte å skrive var toppen av isfjellet. Ved at informantene satte minnene i kontekst, som en del av oppveksten deres, fikk det skrevne minnet flere betydninger. Analysen av minnene medførte at felles mønstre ble identifisert. Det fremkom flere likheter i historiene deres. Det

fremkom i intervjuet at alle informantene gjennom barndommen hadde vært utsatt for overgrep, og at alle hadde med seg minner av svikt knyttet til deres omsorgspersoner.

Vi rekonstruerte ikke minnene. Det viste seg for vanskelig for informantene og for omfattende på ett møte (på tre timer). I stedet snakket vi om hvordan vi skal forstå minner retrospekt, samt hva de betyr for oss og «den vi er» i dag. «Marie» sier som eksempel at minner betyr alt fordi det er minnene vi lever av. Hun mener at vi husker viktige hendelser, og at man aldri kan glemme ting som skjer på julaften siden det er en spesiell dag.

Fase tre i memory-work ble ikke gjennomført. Analyse opp mot teori blir min oppgave i denne studien.

3.3.3 Transkribering

Transkripsjoner er oversettelser fra talespråk til skriftspråk. Det kollektive intervjuet ble tatt opp på lydbånd og transkribert ord for ord kort tid etter at det ble gjennomført. Jeg transkriberte intervjuet selv for å komme tettere inn på matamaterialet. Når spørsmål og svar blir til tekster på denne måten, mister vi noe på veien. I følge Steinar Kvale (Kvale & Brinkmann, 2015) er transkripsjoner svekkede, dekontekstualiserte gjengivelser av direkte intervjusamtaler. Nyanser i stemme, mimikk og kroppsspråk blir blant annet ikke med i en transkribering (Dalland, 2012). I følge narrativ forskning er transkriberingen en del av tolkningen og således en viktig drivkraft i forskningen (Skott, 2004).

Å skrive ut et intervju handler om å bevare mest mulig av det som opprinnelig skjedde. All tale fra informantene er oversatt fra dialekt til bokmål. Videre har jeg gitt alle informantene fiktive navn i oppgaven. Navnene er derfor satt i anførselstegn. Dersom informantene har dratt på ordene eller nølt, har jeg markert dette med flere punktum etter hverandre. Jeg har videre markert pauser og stillhet i transkripsjonen, og tatt med følelsesuttrykk som høres i transkripsjonen ved å benevne dette i parentes. For å sikre størst mulig grad av reliabilitet, forsøkte jeg å gjengi så nøyaktig og ordrett som mulig. Av anonymitetshensyn er stedsnavn blitt luket bort, og navn på familiemedlemmer benevnes som mor, far, søsken etc.

3.4 *Narrativ diskursiv analyse – teorigrunnlag*

Jeg gjennomførte først en tematisk analyse for å finne hovedtemaer i narrativene. I en tematisk analyse er det innholdet som er i fokus (Riessman, 2008). Fokuset er på «det fortalte». Med det menes de begivenhetene og oppfattelsene som fremkommer gjennom språket, det sagte. Språket blir sett på som en ressurs mer enn gjenstand for undersøkelse. I en slik analyse er det minimalt fokus på struktur. Med utgangspunkt i hovedtemaene gjennomførte jeg en narrativ analyse.

Narrativ analyse er en tolkende aktivitet (Johansson, 2005). En fortelling blir umiddelbart formål for tolkning av den eller de som lytter. Vi lytter, forstår og tolker samtidig. En narrativ analyse vil se nøye på informantens historie eller fortelling, undersøke hvordan de skaper orden i strømmen av erfaringer for å skape mening i hendelser og handlinger i livet (Riessman, 1993). I følge Carla Willig (2013) er hvilken tilnærming eller metode som anvendes underordnet. Det overordnede er at den narrative analysen er systematisk og tydelig, at den genererer innsikt i den narrative strukturen, dens funksjon og dens sosiale/ psykologiske implikasjoner. Narrativ analyse brukes for å samle inn og analysere muntlige eller skriftlige hendelser (Riessman, 2008).

Anna Johansson (2005) sier at en forklaring eller oversettelse av narrativ metode kan være livsberetning. Livsberetningen er her den beretningen en person forteller om seg selv. I følge Carola Skott (2004) undersøker narrativ forskning denne beretningens vilkår, struktur og innhold. Gjennom livsfortellinger formidler vi våre tradisjoner, våre vaner og hvordan vi ser på verden (ibid). «En livsfortelling handler om *opplevelsen av*, det vil si sosialkonstruksjonisme og hvordan man søker den narrative «sannhet»» (Johansson, 2005, s. 275).

Langdridge (2007) og Hiles/Cermák (2008), gjengitt i Willig (2013, s. 147, min oversettelse), har utarbeidet en nyttig oversikt for gjennomføring av narrative analyse som jeg brukte som guide. De anbefaler at forskeren inntar et fortolkende perspektiv til narrativene. Dette innebærer å jobbe seg igjennom teksten flere ganger og stille seg ulike spørsmål ved narrativene.

Dette er spørsmål knyttet til:

- innholdet i narrativen,
 - Hva slags historie er det som fortelles? Hvem er hovedpersonene og hva skjer med dem? Har historien en klar retning?
- tonen i narrativen,
 - Hvordan fortelles historien? Hva slags språk blir brukt? Fremstår historien flat eller emosjonell? Er tonen optimistisk eller pessimistisk? Komisk eller tragisk? Søker fortelleren enighet fra tilhører(ene)? Hva er den retoriske funksjonen av narrativen?
- temaet som påkalles innen narrativen
 - Hva er de tematiske prioriteringene i teksten? Hva er nøkkeltemaene? Hvordan forholder de seg til hverandre? Støtter de hverandre eller står de i motsetning til hverandre?
- og narrativens sosiale og psykologiske funksjon:
 - Hva slags identiteter konstrueres i narrativen? Hva er narrativens posisjon til hovedpersonen? Hvordan posisjonerer narrativen andre personer i relasjon til hovedpersonen? Hva slags rom tilbys hovedpersonen i narrativen? Hvem vinner eller taper på dette? I hvem sin interesse er det at hendelen utspiller seg?

Gjennom en diskursiv tilnærming til hovedtemaene ønsket jeg å se på hvordan mening skapes diskursivt mellom lytter og forteller. Dette gjennom bruk av språk og konteksten for fortellingen. Rudi Dallos mfl. (ibid, s. 69, min oversettelse) sier at:

«Om vi antar at narrativ er en sterk kulturell diskurs, så kan vi undersøke hva et fokus på det narrative kan tilføre en diskursanalyse av samtaler mellom informanter innenfor og på tvers av et intervju. Vi kan bruke narrativ analyse for å se på den generiske og individuelle særegenheten i tale, og bidra til teoriutvikling».

Dallos mfl. (ibid) sier videre at forbindelsen til diskursanalyse kan gjøres gjennom å se på hvordan informantene rammer inn livene sine eller forteller sine historier med henvisning til felles kulturelt delte ideer om forandring, og om viktige hendelser som forventes å bli gjort i livet. Informantene forteller sin historie (sitt narrativ) med henvisning til kulturelt delte ideer (diskurser). Dallos mfl. (ibid) argumenterer videre for at narrative analyser tilbyr en analyse

som kan kombinere momenter fra diskurs- og tema analyse, for slik å få et bredere bilde av personen og livet deres.

Når det gjelder selve dekonstruksjonen av tekst i memory-work, viser både Haug med flere til Foucault og diskursanalyse som bakgrunn for den delen av metoden. Det finnes et bredt spekter av diskursanalyse innenfor litteraturen. Linda A. Wood og Rolf O. Kroger (Wood & Kroger, 2000, s. 5) sier at diskursanalyse ikke trenger å være en «metode» med faste trinn, men en «måte å lese på», hvor man leser (eller hører) med en «diskursanalytisk orientering», man lytter etter bestemte tendenser, temaer – eller narrativer. Jeg har allikevel valgt å ta utgangspunkt i elementer av Foucault sin metodologiske tilnærming til diskursanalyse (FDA)(Winther Jørgensen & Phillips, 1999).

FDA er opptatt av språk og språkbruk, men overskrider den umiddelbare kontekst. FDA fokuserer på tilgjengelige kilder til diskurser innenfor en kultur, og hvordan dette påvirker de som lever i denne kulturen. Dette vurderer jeg som et relevant perspektiv i studien. FDA stiller spørsmål ved forholdet mellom diskurser og hvordan folk tenker eller føler (subjektivitet), hva de gjør (praksis) og de materielle forholdene dette skjer under (Willig, 2013). FDA er mest opptatt av hva slags objekter og subjekter som konstrueres gjennom diskurser samt hvilke subjektposisjoner disse tilbyr (Willig, 2013; Winther Jørgensen & Phillips, 1999).

Ved å studere narrativer knyttet til de ulike temaene som fremkommer i temaanalysen med et diskursanalytisk blikk, vil jeg oppnå dypere innsikt og en bredere forståelse av datamaterialet. Omsorgssvikt er et diskursivt skapt begrep, som peker på et konkret og problematisk fenomen. Innholdet i begrepet er skjønnsmessig og i stor grad basert på en subjektivt forståelse og vurdering. Minner er narrativer som både er vitale og aktive ut i fra tilgjengelige diskurser.

3.4.1 Gjennomføring av analysen

Gjennomføring av analysen tar utgangspunkt i ovenfor nevnte teorier.

Jeg har systematisk lest igjennom hele datamaterialet flere ganger for å fange opp temaer knyttet til problemstillingen som går igjen hos informantene. For å finne de tematiske

prioriteringene i teksten og nøkkeltemaene, markerte jeg ulike temaer i teksten med ulike farger og symboler. På denne måten skilte jeg mellom de ulike informantene. Deretter ble disse sortert, og jeg fant felles hovedtemaer.

De felles temaene vil jeg presentere under ulike overskrifter. Her vil det også fremkomme eventuelle individuelle variasjoner. Dette betyr at jeg har valgt å analysere med hovedfokus på tematisk innhold. Jeg har plukket ut sitater og narrativer fra de ulike informantene knyttet til disse felles temaene.

Jeg har analysert datamaterialet under ett. Samtidig har jeg analysert informantenes narrativer individuelt for å få helhet i deres historie. Jeg har sett etter signifikante begivenheter eller vendepunkter i narrativene, for eksempel begivenheter som ser ut til å markere en endring i informantenes liv eller som fremstår signifikant for hvem de har blitt i dag.

Jeg har ledd i datamaterialet etter aktuelle diskurser knyttet til de felles temaene. I stedet for å se på narrativenes sosiale og psykologiske funksjon (slik det er beskrevet overfor i oversikten til Langdridge, Hiles og Cermak), har jeg valgt å se på subjektposisjoner. Siden objekter og subjekter konstrueres gjennom diskurser, som jeg har vært inne på, er det interessant i studien å se på hvilke subjektposisjoner disse tilbyr.

3.5 Etiske vurderinger

Det skal foretas en etisk vurdering av hvert forskningsprosjekt. Det skal vurderes hvorvidt temaene kan være for private eller for kontroversielle for forskning (Thagaard, 2013). Jeg har forsket på en sårbar gruppe. Informantene har opplevd svikt i sitt omsorgssystem av et slikt omfang at de har fått oppfølging fra barneverntjenesten. På denne bakgrunn har jeg valgt informanter over 18 år. Jeg var allikevel forberedt på at det kunne komme reaksjoner under og/eller etter intervjuet. Informantene fikk derfor tilbud om å ta kontakt ved behov for oppfølging i ettertid.

Prosjektet er, som jeg har vært inne på, formelt godkjent fra norsk senter for forskningsdata (NSD). Prosjektets problemstilling og valg av informanter innebærer ikke behov for tillatelse fra regional forskningsetisk komité (REK). Alle informantene fikk tilsendt informasjonsskriv og samtykkeerklæring i forkant.

Alle informantene ble garantert anonymitet. Informantene ble orientert om at de selv velger hva de ønsker å dele med de andre i gruppa. Informantene er kjent med at de er gjengitt med fiktive navn, og at opplysninger som kan bidra til å identifisere dem er utelatt fra transkripsjonen og oppgaven. Informantene ble informert om at veileder og andre studenter kan få innsyn i den anonymiserte transkripsjonen.

3.6 Reliabilitet og validitet

Det stilles ofte spørsmål ved intervjuerens reliabilitet i intervjuforskningen og validiteten eller gyldigheten av de tolkningene forskeren har kommet frem til (Kvale & Brinkmann, 2015; Thagaard, 2013).

Narrativ forskning handler om tolking. Fortolkningene bygger på informantenes subjektive erfaringer/ minner, hvordan vi sammen har analysert disse historiene i det kollektive intervjuet og hvordan vi har konstruert fortellinger i vår postmoderne tid. Kunnskapen konstrueres i fortellinger både i dialog og kontekst. Dette innebærer at fortellingene verken kan leses eller tolkes som sannheter, men heller som en av flere måter å tolke og forstå på (Fosslund & Thorsen, 2010; Johansson, 2005; Kvale & Brinkmann, 2015). Når vi snakker om validitet i narrative prosjekter må vi ta hensyn til at det finnes to nivåer (Riessman, 2008). For det første er historien fortalt av en som deltar i en undersøkelse, informanten. For det andre er historien fortalt av en forsker i selve analysen. Det handler derfor ikke om å søke etter sannhet, men pålitelighet (Riessman, 2008). Det blir dermed opp til leseren å vurdere og å bedømme om studien er beskrevet på en troverdig måte (Thagaard, 2013).

Diskursanalytikerens anliggende er ikke å komme bak om diskursen i sine analyser, det vil si at fokuset er ikke å finne ut hva folk virkelig mener eller å finne ut hvordan virkeligheten egentlig er bak diskursen (Winther Jørgensen & Phillips, 1999). Utgangspunktet er at virkeligheten ikke kan nås uten diskursene som hviler i språket. Det er derfor ordene i seg selv som er gjenstand for analyse.

Som forsker har jeg en posisjon i forhold til forskerfeltet. Denne posisjonen er med på å bestemme hva jeg ser og hva jeg legger frem som resultat. Dette betyr at det alltid vil finnes andre posisjoner hvor virkeligheten vil se annerledes ut. Funnene jeg har frembrakt må sees i lys av dette. De må således betraktes som kvalifiserte antakelser på bakgrunn av studien og

vil ikke være sikker kunnskap i positivistisk forstand (Winther Jørgensen & Phillips, 1999). Innenfor kvalitative undersøkelser vil krav til reliabilitet slik man finner i kvantitative studier være lite hensiktsmessige (Johannessen et al., 2010). Dette blant annet siden kvalitative studier gjennomføres ved ikke-strukturerte datainnsamlingsteknikker, og at forskeren bruker seg selv som instrument i forskningen.

Som forsker kan jeg styrke påliteligheten ved å gi en åpen og detaljert beskrivelse av hele forskningsprosessen (ibid). Validiteten styrkes videre ved at jeg gjør en vurdering av hvorvidt mine fortolkninger støttes av annen litteratur. Det vil også være viktig å se i forhold til annen tidligere forskning, om de funnene jeg kommer frem til er gyldige (Øfsti, 2008). Jeg har gjennom studien forsøkt å gjøre tolkninger synlige ved å redegjøre for forskningsprosessen gjennom studien. Jeg er klar over at utvelgelse og tolkninger av sitater er basert på min kjennskap til informantene slik det fremkom gjennom intervjuet. Jeg er bevisst at leser kun får innblikk i dataene jeg presenterer. Slik sett vil jeg kunne legge premissene for den forståelsen studien avstedkommer.

3.7 *Kritikk av metodevalg*

Memory-work er en relativt ny metode som ikke har lange tradisjoner som samfunnsvitenskapelig metode. Memory-work er ikke opptatt av nøyaktighet i det skrevne minnet. Som Benjamin (i Bartoloni, 2012) uttrykker det; gjennom de mest omhyggelige undersøkelsene finnes den virkelige skatten som er skjult i jorden, bildene som er avskåret fra alle tidligere forbindelser, som fremstår som dyrebare torsoer i en samlers galleri. Det som er av betydning er hvordan det skrevne minnet fanger meningen som fremkommer i minnet, når hendelsen skjedde. Kritikerne lurer på hvordan et nedskrevet minne faktisk kan reflektere meningen minnet engang ble tillagt (Willig, 2001). Det stilles spørsmål ved hvordan et minne vi produserer *i dag* kan forklare det som skjedde *da*. Det handler om spørsmål om hvordan vi kan differensiere systematisk og teoretisk mellom *da* og *nå*. Minner er som tidligere nevnt nåtidige konstruksjoner av fortidige hendelser.

Memory-work er videre basert på antakelsen om at minner av hendelser som omhandler konflikter, motsetninger, nytt eller ukjent, er det som kan fortelle oss mest om prosessen rundt formasjonen av selvet. Med dette står vi i fare for å overse hvordan våre hverdagsopplevelser, som vi gjerne ikke reflekterer så mye over, også har makt til å påvirke

vår selvoppfattelse (Willig, 2001). Det har også vært reist kritikk av at metoden gjennomføres i gruppe, hvilket muliggjør blant annet påvirkninger på produksjon og analyse av minnet. Ulikheter blant gruppe-medlemmer kan gjøre sammensetningen vanskelig, og det vil kunne skapes relasjoner innen minnegruppen slik at denne blir i fokus.

Memory work kan være en vanskelig metode å forklare for deltagerne i et kollektivt intervju. Informantene uttrykte vansker med å forstå elementene i analysen, og ble slitne. Memory-work er en tidkrevende metode som også krever mye planlegging i forkant.

Det er noen ganger vanskelig å forene to teoriretninger uten teoretiske motsigelser. Narrativ og diskursanalyse er to store heterogene områder innen litteratur og praksis. De er både forskjellige og overlappende (Livholts & Tamboukou, 2015). Dette har jeg redegjort for. Ved å være bevisst på dette, har jeg forsøkt å kombinere disse på en slik måte at premisser, teori og metode ikke strider imot hverandre.

4.0 Presentasjon av analysen

I dette kapittelet vil jeg redegjøre for funn.

Jeg har valgt å ta drøftingen inn sammen med presentasjonen av funnene. Dette mener jeg vil gi best oversikt. Det betyr at jeg må være ryddig på hva informantene sier, hva teorien sier og ikke minst hva jeg sier selv.

4.1 Tema og kategorier

Jeg identifiserte tidlig at datamaterialet inneholdt minner av omsorgssvikt, og jeg valgte derfor å ha fokus inn mot dette i analysen. Informantene brukte ikke selv begrepet omsorgssvikt, det er min fortolkning av det som blir sagt gjennom informantenes beskrivelser. Følgende 36 temaer fremkom i datamaterialet knyttet til omsorgssvikt, i tilfeldig rekkefølge:

• Tvile på seg selv	• Avmakt	• Understimulert
• Konflikt/krangling	• Frykt for barnevern	• Steforelder
• Opplevelse av skyld	• Krenkelser, verbale/fysiske	• Tristhet
• Tilhørighet	• Skolegang	• Hat
• Avvisning	• Utenforskap	• Å bli trodd og sett
• Familie	• Kjærlighet	• Forventninger
• Svik/skuffelse	• Trygghet/utrygghet	• Følelsesmessig ambivalens
• Savn (etter nærhet/omsorg)	• Motsetningsfylt	• Å få nok
• Undertrykkelse	• Forskjellsbehandling	• Forlatt/ensom
• Voksenansvar/omsorgsrolle	• Avstandstaken til foreldre	• Deprimert
• Likegyldighet	• Mistroisk	• Fasade
• Offer	• Flytting/brudd	• Usynlig

Disse temaene ble ytterligere sortert, hvilket innebar at noen av disse temaene ble helt eliminert. Jeg valgte ut nøkkeltemaer/hovedtemaer som jeg ønsket å se nærmere på. Utvelgelsen ble naturlig ut ifra at de fremsto som felles tematiske prioriteringer for informantene, og fordi jeg mener de kan belyse problemstillingen.

Jeg endte opp med følgende hovedtemaer:

- Familienarrativer
- Tilknytningsnarrativer
- Utenforskapsnarrativer

Fortellinger og historier fortelles og konstrueres gjennom interaksjon med andre. Anne Jansen (2013) sier at hvem vi forteller til har betydning for hvilke historier som blir fortalt, og hvordan de blir fortalt. Datamaterialet er det transkriberte kollektive intervjuet hvor historiene ble fortalt til hverandre i gruppen. Datamaterialet består således ikke bare av individuelle konstruksjoner, men er også et felles produkt av interaksjonen som fant sted i intervjuet og derigjennom min deltakelse.

Familie-, tilknytning- og utenforskapsnarrativer er forankret i eller bygger på diskurser. Diskurser forstås som de store og sosialt etablerte måtene å snakke om noe på. Det er idealene, forestillingene og sannhetene vi tar for gitt. Dersom man ser på en diskurs som en kasse lego, er narrativene de enkeltfortellingene man bygger med de legoklossene man har tilgjengelig. I analysen kommer jeg til å henvise til diskurser knyttet til hovedtemaene.

I teorikapittelet redegjorde jeg kort for den biologiske diskursen og barnevernets hjelpediskurs. Gjennom det kollektive intervjuet ble det tydelig hvordan informantene gjennom språket er influert av den biologiske diskursen, der den biologiske familien/slektskap er den grunnleggende komponenten som betinger liv og identitet innen viten og maktdiskurser (Myong & Petersen, 2012). Til tross for diversitet i familieformer i dag, er den biologiske diskursen om familie dominerende. Den biologiske diskursen er en av flere diskurser om familie. Tilknyttet den biologiske diskursen ligger også forventninger om hvordan ulike roller skal fylles i familien. Forventninger til utøvelse av foreldreskap og hva som ansees som god emosjonell omsorg fremkommer i datamaterialet.

Ut i fra tilknytningsteori understrekes betydningen av trygg tilknytning for utvikling av personlighet og relasjoner barnet danner seg senere i livet. Dette har jeg valgt å kalle en tilknytningsdiskurs. Ut i fra den biologiske diskursen determineres forventninger om utøvelse av foreldreskap, og gjennom en tilknytningsdiskurs vektlegges idealer for hvordan foreldre skal relatere seg til sine barn for å fremme god utvikling gjennom samspill. Men også ideen om «barnets beste» og barns behov er førende for foreldreskapet. Det hevdes at diskurser om

barns beste er i ferd med å bli naturgitt kunnskap, som fremstilles som krav og forventninger til foreldreskapet (Ellingsæter & Widerberg, 2012).

Gjennom det kollektive intervjuet språksetter informantene opplevelser av utenforskap. Samfunnsperspektivet har størst relevans når vi skal forstå og forklare et utenforskap. Barn og unge ender i et utenforskap ut fra en kulturell definisjon av normalitet (Macdonald, 2009). Mange barn som barnevernet kommer i kontakt med befinner seg i skjæringspunktet mellom avvik og forventninger til normalitet, der barnevernet skal tilby oppvekstbetingelser som kan støtte opp under en normalutvikling. Dette innebærer at barnevernsungdom står overfor doble utfordringer med hensyn til utvikling; de forventes å skulle håndtere de hindringer som følger av tidligere oppveksterfaringer og nåværende oppvekstbetingelser, samtidig som de skal foreta de samme overgangene eller utviklingsbevegelsene som ungdom i alminnelighet (Jansen, 2013). Brudd med disse forventningene og idealene om normalutvikling har jeg valgt å kalle for diskurser om utenforskap. Informantene språksetter opplevelser av utenforskap gjennom blant annet å sammenligne seg med andre.

Gjennom diskursivt forankrede narrativer skapes identitet og subjektposisjoner. Deres relasjon til sine egne minner er en måte de kan forstå sin nåtid på. Jansen (ibid) foreslår å trekke inn diskursteori for bedre å kunne forstå hvordan personlige narrativer blir skapt i en kulturell kontekst, eller i et diskursivt terreng, som gir muligheter, men også setter begrensninger for det personlige. I diskurser finnes det, som jeg har vært inne på, alltid utpekt noen posisjoner som subjektet kan innta. Til disse subjektposisjonene knytter det seg forventninger om hvordan man skal oppføre seg og til hva man kan si/ikke si (Winther Jørgensen & Phillips, 1999).

I analysen velger jeg å hente frem utsagn fra informantene knyttet til de ulike temaene, og drøfter temaene opp mot teori. Hver gruppe narrativer avsluttes med et underkapittel om tilhørende diskurser og subjektposisjoner informantene tilbys. Typer av narrativer, diskurser og subjektposisjoner er dermed mine viktigste analysebegreper.

4.2 Familienarrativer

Aristoteles skriver om familien og om menneskets behov for å utvikle seg i et nært forhold til et annet menneske (Piltz & Gústavsdóttir, 1994). Familien har til alle tider hatt en sosial og

følelsesmessig funksjon som ingen annen gruppe har kunnet erstatte. Piltz mfl. (ibid) sier at barn føler en eksistensiell lojalitet til sine foreldre fordi de har født og oppfostret dem.

Alle informantene forteller historier om sine familier i en julekontekst. Gjennom det kollektive intervjuet utvides historiene, og jeg får et innblikk i deres historie som utfylles av flere barndomsminner i det kollektive intervjuet. Julekonteksten kommer i bakgrunnen, og frem kommer historier om vanskelige og problematiske familieforhold.

4.2.1 Narrativer om tilhørighet

«Gustav»:

«Gustav» gjentok flere ganger i det kollektive intervjuet at det i hans familie var: «Så lite av alt som binder en familie til det en familie skal være». «Gustav» beskriver at han har vokst opp med sine foreldre og to eldre søsken. Når vi går inn i denne historien, forteller han historier om savn; savn etter omtanke, nærhet, engasjement og kjærlighet fra sine foreldre og mellom medlemmene i familien. Dette savnet følte ekstra sterkt i julen. Han sier: «Jeg mener jula er den tiden der familier er familie, familietid og varme. Kos og kjærlighet».

Hovedpersonen i «Gustav»'s fortelling er først og fremst faren. «Gustav» forteller at faren aldri hadde utøvd fysisk vold på julekvelden. Han sier: «... den dagen var som Sveits, den dagen var trygg fordi... Det var kanskje den eneste dagen jeg kunne huske at det var godt og stille».

«Gustav» bruker kunnskap om Sveits sin historiske nøytralitet fra 1815 som et bilde på det han benevner som savn fra biologisk familie. For Walter Benjamin (Andersson, 2014) har fortiden etterlatt seg spor som først og fremst er fraværets spor. Dette er spor av noe som ikke ble gjenkjent i egen tid, men som ble oversett og glemt av fremskrittets historie. For Benjamin er erfaringen den samlede kunnskapen i nåtid som den mentale refleksjonsprosessen i etterkant av episoden resulterer i. Retrospekt gjenkjenner «Gustav» det emosjonelle fraværet som han minnes i familien, gjennom tilførsel av ny kunnskap er dette en forklaring som skaper mening for ham (Crawford et al., 1992). Sveits fremstår på denne måten som en konstruksjon av den emosjonelle nøytraliteten som han opplevde i biologisk familie. Hvordan vi konstruerer slike subjektivt signifikante hendelser i ettertid spiller en viktig rolle for konstruksjonen av selvet (ibid).

«Gustav» forteller lite om moren sin. På julekvelden sier han at moren var opptatt med å ordne frokost, stelle i stand middag og vaske opp. Han forklarer at hun er fra Filipinene. Han forteller at: «Det å gjøre ting selv og sånn, det sa hun ingenting på. Det er hun vant med ikke sant?». «Gustav»'s beskrivelser av sin mor kan minne om konstruksjoner av en kjønnsdelt arbeidsdeling i hjemmet. Han forklarer denne arbeidsdelingen diskursivt gjennom at moren er Filippinsk og dermed vant til at dette er hennes ansvar. Dette utfra både at hun er en kvinne og er fra et land hvor slik arbeidsdeling kan være vanligere.

«Sahra»:

«Sahra» sin historie har likhetstrekk med «Gustav» sin fortelling på flere områder. Hun beskriver i sin fortelling hvordan hun: «... kom flyttende til Norge og til ei voldelig mor jeg ikke kjente». «Sahra» ble forlatt av sin mor i Somalia når hun var ca. ett år. Hun forteller om oppveksten hos sine besteforeldre og mors søsken. Hun vokste opp i den tro at de var hennes biologiske foreldre og søsken. Når hun var 10 år, ble hun fortalt at hun om ei uke skulle flytte til sin biologiske mor i Norge. Biologisk mor var inntil dette helt ukjent for «Sahra».

Det skjer et interessant skifte i «Sahra» sin historie som kan knyttes til biologisk tilhørighet og slektskap. «Sahra» snakker gjennom sin historie frem hvordan hennes tilhørighet til besteforeldrene, som hun jo trodde var biologiske foreldre, endret seg når hun fikk vite om sin biologiske mor i Norge. Sett i lys av hennes fortelling om en lykkelig barndom i Somalia, hennes fortelling om hvordan hun aldri ble slått før hun flyttet til sin mor i Norge, kan dette tolkes som et uttrykk for biologisk tilhørighet. Denne tilhørigheten blir ytterligere forsterket gjennom henvisning til «blodsband»: Hun sier at moren har båret henne i magen, og at hun jo til syvende og sist derfor er hennes mor.

«Sahra» er den av informantene som gjennom egne fortellinger, og innspill til andre andres fortellinger, tydeligst understreker betydningen av biologisk tilhørighet. Som jeg har vært inne på, forstås biologiske relasjoner både sosialt og kulturelt. Når vi hører begrepet «mor» eller «far» gir det oss assosiasjoner til hva denne rollen innebærer og betydningen den har i samfunnet. Diskurser om foreldreskap utpeker forskjellige handlinger som mulige og relevante i utøvelsen av foreldrefunksjoner. Gjennom opplevelse av svikt formidler «Sahra» hvordan moren har brutt med disse premissene.

Moren fremstår som hovedpersonen i «Sahra» sin fortelling, og hun forteller hvordan moren slo henne når hun ikke gjorde som hun ble fortalt. Etter at hun hadde blitt slått, sa moren at hun elsket henne, gav henne en klem, beklaget og sa at hun var lei seg. Dette anslo «Sahra» til å vare i to minutter. «Sahra» sier:

«Jeg gjorde alltid det motsatte av det hun sa for å føle den lille kjærligheten. To minutter av den moren jeg ville hun skulle være hele livet».

Disse to minuttene er et tilbakevendende tema i «Sahra»'s fortelling. I fortellingen hennes fokuserer hun mer på det emosjonelle ved denne hendelsen, enn ved den fysiske krenkelsen. Hun snakker frem varmen i øyeblikket, og de to minuttene med kjærlighet. Dette kan tolkes som et uttrykk for den sterke tilhørigheten som er forankret i den biologiske diskursen, og den kjærligheten man forventer skal ligge i denne tilhørigheten. Dette er et eksempel på foreldreskapets tatt-for-gitthet, det finnes en slags allmenn og naturalisert oppfatning av foreldres kjærlighet til sine barn.

«Sahra» forteller også hvordan moren utsatte henne for verbale krenkelser. «Sahra» forteller:

«Så pleide mamma å si ting til meg som at hun skulle ønske jeg aldri var blitt født og alt dette her... Når det er din mor som sier at hun skulle ønske jeg aldri var blitt født, at hun skulle ønske at jeg ikke var hennes datter – det sitter, veldig».

Biologiske bånd kan ikke brytes, de oppstår ved fødsel. «Sahra» knytter seg til den biologiske diskursen ved at hun opplevde det som ekstra krenkende ved at hennes egen biologiske mor avviste henne. Hun snakker frem at biologisk tilhørighet burde overstyre og transcendere de eventuelle andre vanskelighetene hennes mor hadde.

Når barnevernet ville gå til rettsak mot moren sier «Sahra» at moren hennes hadde sagt at: «Om dere vil ha omsorgen for «Sahra», så vær så god». «Sahra» husker morens utsagn til barnevernet: «Dere kan ta henne fra meg». «Sahra» sier at moren ikke kjempet for henne. «Kjemp for alt hva du har kjært» er en strofe i en sangtekst, men uttrykker samtidig et ideal. Dette idealet kan knyttes til en biologisk diskurs om familien, altså oppfatningen av at en god forelder kjemper for å beholde sine barn hos seg - uansett livssituasjon eller utfordringer. Oppfatningen om biologiens grunnleggende betydning er en sentral narrativ komponent i en slik diskurs om familien.

«Marie»:

«Marie» sin historie er preget av konflikter mellom foreldre, dårlig forhold til sin stefar som forskjellsbehandler henne og opplevelser av krenkelser i relasjon til sin mor. Hovedpersonen i «Marie» sin fortelling fremstår å være stefaren, men implisitt er det morens manglende tilstedeværelse som er i fokus.

Kjernefamilien til «Marie» er splittet. Foreldrene ble skilt når hun gikk i første klasse, og hun beskriver hvordan det alltid har vært en diskusjon om hvem hun skal være hos og når. I det kollektive intervjuet forteller «Marie» hvordan hun gjennom hele oppveksten har stått i en konflikt mellom sine biologiske foreldre. «Marie» sier: «... jeg vil ikke velge mellom foreldrene mine. Det er vanskelig. Jeg vil ikke velge noen over mamma, og jeg vil ikke velge noen over pappa».

Offentlig statistikk viser en tydelig og vedvarende økning av høyt konfliktnivå mellom foreldre etter samlivsbrudd. Konfliktene handler i stor grad om barnefordeling slik «Marie» opplever det (Kvello, 2015). Til tross for at barn skal høres i tråd med bestemmelsene i barneloven, er dette et område som gjerne oppleves som vanskelig for barn. Diskurser om barnets beste gir retning for hva barn skal involveres i ved samlivsbrudd, og hva som ansees som skadelig for deres helse og utvikling. Barn skal ikke måtte velge mellom foreldrene sine eller måtte ta stilling i foreldrenes konflikt (Q-1069 B, 2009). Sterke konflikter mellom foreldre representerer gjerne en alvorlig trussel mot barnets opplevelse av lojalitet og tilknytning (ibid).

Den biologiske diskursen gir retning for hva som ansees som riktig og viktig ut i fra slektskap. «Marie» forteller hvordan hun opplevde seg forskjellsbehandlet og at hun ikke opplevde støtte fra moren. Hun forteller at: «Hun (moren, min anmerkning) har valgt kan man si, kjæresten over barna sine». Dette medførte for «Marie» en opplevelse av: «... at jeg ikke var noe verdt for mamma». Barn som opplever at foreldrene ser dem, forstår dem og aksepterer dem som de er, er barn som får et godt grunnlag for å utvikle god selvfølelse (Killén, 2013). «Marie» forteller flere historier om hvordan hun oppfattet at moren ikke så henne, og samtidig implisitt hvordan hun ut i fra biologisk tilhørighet forventet dette.

Gjennom fortellingen til «Marie» understrekes biologisk slektskap når hun definerer hvem som er familie. Hun sier at stefaren ikke hører til i familien, og at han ikke er faren hennes.

Om faren sin forteller «Maria» at:

«Jeg har ikke en negativ ting å si om pappa, for han har kjempet for oss. Han ville ha oss der mer... Han betalte barnebidrag sånn for at vi skulle komme på besøk, i stedet for at han skulle ha middag hver dag».

«Marie» fremstiller sin far som en uskyldig part i konflikten, og hun beskriver opplevelser av hvordan han har ofret seg og kjempet for henne. «Marie»'s fortelling om faren fremstår på mange måter som en klassisk heltehistorie, der faren er en moderne ridder på hvit hest. Samtidig så fremstår dette motsigende. Hun sier her at «han fikk ikke lov til mer» kontakt med henne. Implisitt kan dette tolkes slik at de begge ønsket mer kontakt. På spørsmål om hun nå, etter at hun ble 18 år og kan regulere dette selv, har mere kontakt med faren, så avkrefter hun dette. Hun sier: «... hvis pappa ringer meg to ganger i uka, så takler jeg det ikke. Jeg får rett og slett panikk».

Historiene til «Gustav», «Sahra» og «Marie» har det til felles at de snakker frem det jeg tolker som emosjonelt savn fra sine biologiske foreldre, og hvordan de forventet kjærighet fra sine foreldre. «Gustav» forteller at det han savner mest og som han mener må være i en familie, er det emosjonelle. Han beskriver at gjensidig varme eller kjærighet er det som binder en familie til det han mener en familie skal være. Både «Sahra» og «Marie», og «Gustav» implisitt, understreker biologisk slektskap når det gjelder hvem som regnes som familie. De uttrykker også forventninger knyttet til hvordan biologiske foreldrene skal oppføre seg eller opptre i relasjon til dem, og da spesielt knyttet til emosjonell omsorg. Diskursivt bryter informantenes narrativer med de forventninger som knyttes til foreldreskap og utøvelse av foreldrefunksjoner, spesielt når det gjelder emosjonell omsorg.

Killèn (2013) sier, at et «godt nok» foreldreskap innebærer at den følelsesmessige omsorgen står i forhold til de behovene barnet signaliserer, og at en av de viktigste foreldrefunksjonene er evne til å engasjere seg positivt følelsesmessig i barnet. Det fremkommer ikke historier i datamaterialet der omsorgspersonene har engasjert seg i slikt positivt samspill med informantene.

4.2.2 «Hvis bare» narrativer

«Hvis bare» narrativer er historier som forteller om det som kunne vært annerledes hvis betingelsene hadde vært annerledes. Informantenes fortellinger har det til felles at de har strukturert som «hvis bare» fortellinger.

«Gustav»:

«Gustav» uttaler at han: «... synes at pappa kunne vært med og vasket opp, stelt i stand middag og frokost. Han mente også at hans foreldre «..må kunne vise litt mere kjærlyghet for hverandre også». Han formidler en ide om at julefeiringen og familien ville vært annerledes om det hadde fantes varme, kos og kjærlyghet.

«Gustav»'s ønske om at foreldre må vise mer kjærlyghet til hverandre bunner ut i en romantisk narrativ bygget på den biologiske diskursen, en forventning om at foreldre skal elske hverandre og hjelpe hverandre. Hans ide om familien kan også tolkes diskursivt, i det han henter sitt ideal fra en diskurs om familien som er romantisk. Han legger vekt på emosjonell tilknytning, som er biologisk determinert. «Gustav» formidler et ønske om å prøve å få familien sin til å gli inn i det bildet han hadde av hva en familie skulle være. Dette bildet han har av familien er diskursivt skapt i vår kultur og han opplever at hans familie bryter med dominerende kulturelle forestillinger.

«Sahra»:

Tilsvarende finnes i «Sahra» sine narrativer, hun sier at hun:

«... hele tiden hadde et håp om at mamma en dag skulle snu og bli den mammaen jeg ville hun skulle bli, være omsorgsfull og gi meg kjærlyghet».

«Sahra» har også et slik «hvis bare» narrativ knyttet til sin far. Hun formidlet at:

«... hvis pappa levde, så hadde jeg kanskje blitt som dem (småsøsknene hennes, min anmerkning) og blitt behandlet med respekt. Og blitt gitt kjærlyghet, og ikke blitt behandlet som en slave som ikke er en del av familien».

«Sahra» sier ingenting om hva hun tenker ville blitt annerledes, men hun snakker frem en implisitt forståelse av at resultatet ville vært annerledes og bedre.

«Marie»:

Marie» forteller en historie om en julekveld og om gaven hun fikk fra sin stefar: «Det var en medium boks som var fylt med papir, et par klementiner og en julebrus». Stefaren hadde fortalt at han hadde gitt henne denne gaven slik at hun ikke skulle spise opp det som var i huset. Hun sier om gaven: «... hadde jeg bare fått et par sokker så hadde jeg vært glad».

Jansen (2013) sier at «hvis bare» narrativer drar veksler på hva barn og unge har behov for med tanke på utvikling, slik som for eksempel stabilitet og kontinuitet, trygghet og støtte. Jansen (ibid) betrakter slike historier som «det som ikke ble». Til forskjell fra «til tross for narrativer» befinner det som ikke har skjedd seg i fortiden og eksisterer ikke lenger som en mulighet. Slike narrativer kan bidra til å forklare hva som gikk galt på et gitt tidspunkt, men de bidrar i liten grad til å skape endringer siden det som kunne ha bidratt til at nå-situasjonen hadde vært annerledes og nettopp befinner seg i fortiden. Informantene har en ide om at disse «hvis bare» narrative kunne ha bedret deres situasjon på det tidspunktet, og fremstår å være inspirert av den biologiske diskursen.

4.2.3 «Å bryte bånd» narrativer

Informantene har til felles fortellinger strukturert som «å bryte bånd» narrativer. De formidler alle ønsker om å bryte kontakten til sine omsorgspersoner.

«Gustav»:

«Gustav» forteller at:

«Jeg har ikke noe forhold til verken mamma eller pappa nå, fordi jeg har valgt å ta avstand fra dem. Jeg rømte jo hjemmefra».

Han sier videre at: «Det som er, er at jeg ikke har noen sure miner om det. (...) Jeg føler ingenting jeg, om mamma eller pappa lenger».

«Sahra»:

«Sahra» sier at: «... jeg liker ikke å snakke om mor. Jeg prøver å få henne ut av livet mitt». I neste setning sier hun:

«Altså, jeg har hele tiden prøvd å ta kontakt fordi hun til syvende og sist er min mor. Hun har båret meg i magen i 9 måneder og alt dette her».

«Marie»:

«Marie» bekrefter «Sahra» når «Sahra» sier at hun prøver å få moren ut av livet sitt. «Marie» sier:

«Jeg gjør også det, men akkurat nå så... Jeg prøver å samarbeide, og jeg snakker litt med henne, men jeg vil jo ikke liksom. Ja, jeg hater henne, men det er veldig vondt å kaste vekk foreldrene nå».

Hovedpersonene i disse narrative er deres omsorgspersoner. Det uttrykkes et ønske om brudd i tilhørighet til sine omsorgspersoner etter at de på ulik vis har valgt å bryte med sine familier ved å rømme/stikke av fra hjemmet. «Sahra» og «Marie» kan tolkes som ambivalente i relasjon til mødrene sine. «Sahra» sier implisitt at et slikt brudd er vanskelig ut i fra tilhørighet og biologi. Hun sier at «... morskjærligheten er det viktigste».

«Gustav» fremstår som mer beslutsom i sitt ønske om brudd. Jeg finner ikke motsetninger i hans historie. Han forteller en historie hvor han har ønsket, og kjent behov for, mer omsorg fra sine foreldre. Samtidig formidler han hvordan han har gitt opp å håpe på dette. I dag har han valgt å bryte helt med sine foreldre.

Narrativer er vår måte å skape mening til tilværelsen på. Dette handler om både hvem vi er og det som skjer i våre liv (Gergen & Gergen, 2005; Jansen, 2013). Informantenes ønske om å bryte bånd gir et bilde av narrativeenes kausalitet, der svikt i foreldrenes ivaretagelse fører til ønske om å bryte bånd. Jeg har tidligere vært inne på at et narrativ ikke kan reduseres til historien som blir fortalt, dette siden diskurser setter premisser for hva som fortelles og hvordan vi forstår verden. Informantene forstår verden ut i fra diskurser, og gjenkjenner at flere av deres erfaringer bryter med idealer om barns behov av omsorg fra sine foreldre. Informantenes minner om fortidige relasjoner påvirker slik deres konstruksjon av selvet. De individuelle minnene skaper en kanal hvor handlinger er gitt retning, dette har betydning for vår selvoplevelse.

4.2.4 Diskurser om slektskap og biologi

Det biologiske prinsipp etter barnevernloven går ut på at barn hovedsakelig skal vokse opp hos sine foreldre. Det understrekes at det foreligger sterke bånd mellom foreldre og barn som har en egenverdi for barnet (NOU 2012: 5). Familien anses tradisjonelt som et viktig

samlingspunkt og en sosialiseringsarena, der dens primære verdimeslige begrunnelser er nettopp omsorg og oppdragelse av barn (ibid).

Slektskap innebærer at foreldrene får ansvar for blant annet oppdragelse og omsorg, herunder også emosjonell omsorg. Dette fremgår av lovgivning. Slektskap vil slik sett ligge til grunn for utvikling av følelser. I datamaterialet har de emosjonelle minnene om relasjonene mellom foreldre og barn fått stor plass. Informantene er opptatt av praktisk og følelsesmessig omsorg fra foreldrene. Diskurser om tilhørighet og normalitet er med på å skape problemer for og mellom mennesker (Øfsti, 2010). Dette fordi de blir virkelighetsbeskrivelser vi lever etter og forholder oss til, ofte som taus normativ kunnskap. Dette uttrykkes i datamaterialet gjennom konstruksjoner av savn.

I alle samfunn og språk vi kjenner, er det som nevnt utviklet kategorier for personer man regner seg som mer beslektet med enn andre. Det er normer og idealer for hvordan bestemte slektninger skal oppføre seg overfor hverandre (Nielsen & Smedal, 2000). Gjennom den biologiske diskursen kan man se hvordan slektskap definerer fellesskapet, hvem som er «min» og «mine» (Gillis, 1997). Man kan si at slektskap ligger til grunn for opplevelsen av tilhørighet og medlemskap i familien. Dette fremgår av minnene og det kollektive intervjuet, konstruert gjennom informantenes narrativer om tilhørighet, «hvis bare» fortellinger og «bryte bånd» fortellinger. Det fremkommer gjennom hvordan informantene språksetter fellesskapet og beskriver de ulike roller i familien, samt deres forventninger knyttet til rolleutøvelse spesielt fra sine foreldre. Informantene snakker frem opplevelser av tilhørighet som familien skaper, familiefølelsen. Ingen av informantene lever i dag i en tradisjonell kjernefamilie, samtidig uttrykkes dette som idealer for deres fremtidige familieliv.

Biologi er imidlertid ingen garanti for god omsorg. Biologi determinerer heller ikke atferd, selv om det kan sies at biologiske mekanismer kan predisponere for en viss atferd. Å vokse opp med sine biologiske foreldre ansees diskursivt som å være det beste for barn. For informantene har ikke dette vært tilfellet. De har vokst opp med foreldre som de implisitt forteller ikke har evnet å gi dem tilfredsstillende og utviklingsstøttende omsorg. Disse handlingene vurderes ikke som legitime innenfor den biologiske diskursen, og de har sannsynligvis ikke blitt opplevd som trygt for informantene.

4.2.5 Subjektposisjoner

Subjektposisjonen viser til individets egne handlinger og opplevelse av egenkontroll innenfor en sosial sammenheng (Hafstad & Øvreeide, 2011). Subjektposisjonen vil alltid være definert i en relasjon, hvor samspeillet kan inneholde en binding til «den andre» og til situasjonen.

Informantene er gjennom sine narrativer og minner, barn og ungdom. Samtidig er de barn/unge med tilhørighet i familier hvor de ikke opplever å ha fått god omsorg og oppdragelse slik de samfunnsmessige strukturene forutsetter i en familie. Informantene er dermed i en posisjon hvor de ikke får dekket utviklingsmessige behov. Når barn utsettes for omsorgssvikt slik man kan tolke at informantene har blitt, blir de gjerne fort posisjonert som offer. Barnevernsbarn kategoriseres gjerne som ofre for omsorgssvikt. Dersom man ser på kriteriene for plassering utenfor hjemmet etter lov om barneverntjenester, kan man gjenkjenne en slik forståelse.

«Sahra» og «Marie» beskriver i sine narrativer opplevelser av hvordan biologiske foreldre ikke har «kjempet» for dem. Dette er et eksempel på hvordan de skaper sin subjektposisjon på bakgrunn av den biologiske diskursen: en forelder gir ikke opp sitt barn. Dette sviket gjorde sterkt inntrykk på informantene slik det ble gjengitt i deres fortellinger. På bakgrunn av opplevelser av skuffelser og svik, formidler informantene ønsker om å bryte båndene til sine foreldre. Dette kan betraktes som en «empowerment», altså en myndiggjøring av seg selv som dermed også er viktig for deres selvoppfatning – deres subjektposisjon. I mangel av omsorgspersonene de gjerne skulle ønsket seg, har de grepet makten selv og tatt et valg om å distansere seg. De skapte seg selv som individer med egen vilje, og grep om egne liv ved å frigjøre seg fra sine biologiske foreldre.

Vi konstituerer ulike forståelser av oss selv i forhold til ulike diskurser og de ulike posisjonene som gjøres tilgjengelig i historiene som fortelles (Jansen, 2013). Historiene skaper mulige «selv» som kan stå i motsetning til hverandre. Samtidig som informantene i minnene beskriver seg som barn som skal motta (emosjonell) omsorg, beskrives ikke reelle forventninger om å motta dette fra sine omsorgspersoner. Det fremkommer ikke i narrativene hvordan de gjennom handling aktivt søkte slik omsorg. Dette med unntak av «Sahra», som bevisst valgte ikke å gjøre som moren ville for å oppnå to minutter med kjærlighet etter å ha blitt slått.

«Gustav» beskriver hvordan han tok en observatør rolle i familiekonteksten for å vurdere fare for vold fra far og sikre opprettholdelse av trygghet i familien. «Marie» beskriver hvordan hun fikk en rolle i konflikten mellom foreldrene hun ikke ville ha, og hvordan hun bevisst har kjempet og kjemper for ikke å måtte velge mellom foreldrene.

«Hvis bare» narrativer kan virke handlingsbegrensende gjennom at utvikling knyttes til betingelser informantene ikke rår over. Slik jeg tolker informantenes fortellinger, er ikke disse narrativene så dominerende at de har medført at de har inntatt passive roller i familien. Informantene har på ulike vis valgt å distansere seg fra sine foreldre gjennom å begrense kontakt. Ingen av dem uttrykker at de i dag har samvær eller kontakt med sine biologiske foreldre.

4.3 Tilknytningsnarrativer

En viktig ideal ved foreldreskapet er å engasjere seg i barnet. Med det menes fysisk og følelsesmessig omsorg, næring og beskyttelse (Killén, 2013). Det handler om å dekke de fysiske og følelsesmessige behovene som barnet har utfra sin alder og utvikling. Tilknytning handler om grad av trygghet og utrygghet mellom personer som inngår i følelsesmessige, nære relasjoner til hverandre. Omsorgspersoner skal i følge Kvello (2015) knytte seg til barnet. Dette slik at barnet blir et subjekt som man har et sterkt og følelsesfylt relasjon til.

Walter Benjamin (i Bartoloni, 2012) stiller seg kritisk til en instrumentell tilnærming til minner. Dette illustreres gjennom hans bilde av minner der man må tilnærme seg dem som en arkeolog. En instrumentell tilnærming til minner kan man kjenne igjen fra tilknytningsteori, der man kan bli fanget av et lineært årsak-virkningsperspektiv på fortiden.

4.3.1 Narrativer om ulykkelige barndomsopplevelser

Informantene uttrykker emosjoner i sine fortellinger i relasjon til sine omsorgspersoner. Jeg har valgt å benevne emosjonene som ulykkelige. Dette siden jeg tolker fortellingene i denne retningen. Samtidig anerkjenner jeg at opplevelser av lykke er subjektivt. Informantene forteller historier der de kunne ha forventet å bli sett, forstått og emosjonelt ivaretatt av sine

omsorgspersoner, men hvor de ikke uttrykker en positiv følelse eller opplevelse av dette gjennom datamaterialet.

«Sahra»:

«Sahra» forteller om tiden hun bodde hos besteforeldrene (som hun trodde var hennes foreldre) i Somalia: «... jeg har aldri i mitt liv vært så lykkelig som når jeg var liten og bodde der». Hun husker at besteforeldrene var «gode mot henne». Som kontrast til dette sier hun: «Etter at jeg flyttet derfra så har jeg hele tiden hatt noen som svikta meg».

De fire årene hun bodde hos moren beskriver hun implisitt som ulykkelige. «Sahra» forteller: «... under hele oppveksten min før jeg kom under barnevernet, opplevde jeg veldig mye skuffelser». Hun sier at hun har kjent på: «Mangel på kjærighet, det er det jeg føler på alltid, mangel på kjærighet... Kjærighet og omsorg... Og varme klemmer».

Forestillingen om at foreldre vil sine barn vel og er glad i sine barn representerer som nevnt et ideal om den omsorg og kjærighet foreldre skal tilby sine barn. «Sahra» sine behov oppleves ikke som styrende for morens omsorgsutøvelse. Kvello (2015) sier at et barn som utsettes for emosjonelt utilgjengelige omsorgspersoner som kan virke skremmende for barnet, for eksempel gjennom å være voldelig eller krenkende, kommer opp i et nærmest uløselig dilemma. Barnet er avhengig av en omsorgsperson det ikke kan stole på eller kanskje også er vettskremt for.

«Sahra» uttrykker følelser som hun benevner som «svik», «skuffelser» og «mangel på kjærighet» i relasjonen til sin mor. Diskurser om hvordan foreldreskap skal utøves legitimerer forståelsen innenfor tilknytningsteori om at minner om relasjoner mellom foreldre og barn, former individers atferd inn i voksenlivet. Forståelsen av foreldreskap og omsorg er dynamiske fenomener som har blitt til et diskursivt spenningsfelt mellom tradisjonelle verdier og nye idealer. I dag ansees krenkende handlinger (både psykiske og fysiske) overfor barn som skadelig barneomsorg. Tidligere var dette også en del av vår kultur, i noen deler av verden er dette fremdeles en del av oppdragelsen. Trygg tilknytning mellom foreldre og barn fremstår som et sentralt tema i diskurser som foreskriver idealer for foreldreskap.

«Marie»:

«Marie» forteller hvordan hun opplevde at det gjennom hele oppveksten var diskusjoner mellom foreldrene om henne. Hun beskriver hvordan moren skrek i ansiktet på faren om hvem som skulle ha henne mens hun sto sammen med dem og hørte på. Hun sier:

«... jeg løp inn på rommet mitt. Jeg husker liksom hvordan rommet mitt så ut. (...) Jeg husker at jeg løp inn gråtende og gjemte meg under dyna... Jeg hylte, skreik og var helsinna».

«Marie» beskriver hvordan hun i mange år har kjent på skyldfølelse. Hun sier: «Jeg har alltid trodd at det var min skyld at mamma og pappa skilte seg».

Tidligere sto idealet om at ektepar skulle holde sammen sterkt. I dag erfarer vi økninger i skilsmissestatistikken. Tidligere var ekteskapet og kjernefamilien den viktigste rammen for oppvekst (Øfsti, 2010). Skilsmisse utfordrer barns tilknytningssystem på flere måter. Et tema som blir aktualisert er savn, savn etter den andre av forelderen enn den som er present. Konflikter, som gjerne er i forkant og kanskje også under og etter en skilsmisse, kan påvirke barns tilknytning til sine foreldre og deres utvikling (Brandtzæg et al., 2011).

«Marie» gjentar flere ganger at: «Pappa har ikke gjort noe galt», og samtidig at det er: «... mas å ha mere kontakt» enn hun nå har. Det er i følge Brandtzæg mfl. (2011) fremsatt en påstand om at fedre, for å kunne fungere som en tilknytningssystem etter samlivsbrudd, må delta i et bredt spekter av omsorgsaktiviteter for at barn skal kunne danne trygge tilkyningsrelasjoner til dem. Dersom dette er riktig, kan dette bidra til å forklare «Marie»'s fortelling om relasjonen til sin far i dag.

«Marie» beskriver hvordan hun opplever at stefaren bevisst forskjellsbehandler henne og at han: «... viser at barna sine er mere verdt». «Marie» sier hun hater stefaren sin, og uttrykker flere ganger at hun ikke vil ha noe med ham å gjøre. «Marie» opplever imidlertid ikke at moren hennes respekterer hennes vanskelige følelser overfor stefaren. Hun uttrykker opplevelser av at moren tvert i mot beskytter stefaren. Tilknytningsteori understreker at omsorgspersoner ideelt skal hjelpe barn med vanskelige følelser og støtte dem i deres utforskning (Brandtzæg, Torsteinson & Øiestad, 2016). Det er naturlig for barn å søke trygghet og beskyttelse hos sine omsorgspersoner. De barna som ikke får dette, må finne egne strategier for å fortolke situasjonen og regulere egne følelser.

«Gustav»:

«Gustav» forteller flere historier om manglende varme, interesse og engasjement fra foreldrene og internt i familien. «Gustav» beskriver i juleminnet hvordan moren var mye fraværende julaften og hvordan faren var bitter fordi han og søsknene: «... ville kose oss med noe han ikke likte å se på tv, noe han mente det var tull». «Gustav» beskriver en julemiddag med lite kommunikasjon, hvorpå faren satte seg ned og så på tv: «Og der satt han resten av kvelden imens vi åpnet gavene. (...) Der satt han og stirra inn i dum-boksen, spiste peanøtter og drakk cola».

Psykisk omsorgssvikt (emosjonell omsorgssvikt) er i følge Kvello (2015, s. 214) en ignorering av barnets kontaktsøking: «Dette innebærer og vises ved lite reponering på eller involvering av barnet, at mange av barnets signaler blir oversett eller en psykisk fjernhet/være lite emosjonelt tilgjengelig for barnet». I følge Bowlby er det å bli sett, hørt og forstått samt omsorgsgivers respons på disse signalene er viktige elementer i emosjonell omsorg, tilknytning og utvikling. Alle former for omsorgssvikt berører barnets forventninger om at foreldre kan beskytte dem, og dette truer kjernen i tilkynningsrelasjonen (Brandtzæg et al., 2011). Fortellingene til informantene har det til felles at de omhandler manglende respondering, eller eventuelt at responderingen ikke står i forhold til de signalene de sendte sine omsorgspersoner.

Som en dikotomi (motsetning) til den tilhørigheten som familien tilbyr, eksisterer det muligheter for krenkelser og vold. Omsorgssvikt er et symbol på en fare som kan utfordre den opplevelsen av trygghet og tilhørighet som familien ideelt skal konstituere, og som kausalt kan virke inn på tilknytning mellom foreldre og barn – derigjennom også barns selvoppfattelse.

4.3.2 Narrativer om krenkelser

Fortellingene til informantene har til felles at de uttrykker konstruksjoner av krenkelser fra deres omsorgspersoner. Informantene forteller narrativer om psykiske og fysiske krenkelser, samt manglende beskyttelse fra omsorgspersoner. Psykisk (emosjonell) mishandling kan bety at samhandlingen med barnet bærer preg av aktiv fiendtlighet, undertrykking, utnyttelse og krenkelse (Kvello, 2015). Rollereversering (eller parentifisering) kan forekomme som et resultat av dette.

I følge Brandtzæg mfl. (2011) viser forskning at verbal og emosjonell mishandling utgjør en svært alvorlig risikofaktor for utvikling av flere former for psykiske lidelser. Jeg har allerede vært inne på transaksjonsmodellen for utvikling, som er et paradigme for forståelsen av den gjensidige påvirkningen mellom barn og en omsorgsperson over tid. Ut i fra denne forståelsen, vil gjentatte erfaringer fra samme omsorgsperson skape forventninger om hva som vil skje i fremtiden, og erindringer om det som har funnet sted tidligere.

«Marie»:

«Marie» sier om moren at hun: «... ikke var voldelig, men hun var psykisk voldelig». Hun forteller om moren at:

«... hun maste så mye på meg hver eneste dag at jeg automatisk hørte stemmen hennes i hodet mitt. (...) Jeg fikk magesår når jeg gikk i 8. klasse, hun trodde jeg bare hadde latet som at jeg hadde vondt i magen i to år. (...) Hun gav meg psykiske problemer på grunn av alt maset sitt».

«Marie» forteller at hun tidligere ikke har turt å si imot mammaen sin, men at hun: «gråt og fikk helt panikk». Hun beskriver at hun: «... gjemte seg unna og turte ikke å si noe».

«Marie» beskriver at stefaren: «... sa ting til meg og gjorde ting». Senere i det kollektive intervjuet sier hun at: «Jeg er redd ham» og at: «... han gjorde ting mot meg».

«Gustav»:

«Gustav» forteller hvordan han, søsknene og moren ble utsatt for vold fra faren. Han sier: «... jeg har en voldelig far. Og jeg har to søsken, og de – vi ble jo utsatt for vold. (...) Pappa har egentlig banka mamma så lenge jeg kan huske».

«Sahra»:

Jeg har allerede referert til historier om hvordan moren til «Sahra» utsatte henne for verbale og fysiske krenkelser. «Sahra» forteller om blåmerker, arr og hvordan hun opplevde seg øm i hele kroppen etter morens overgrep.

Voldsutøver plasserer gjerne skylden for volden hos voldsutsatt (Isdal, 2000). Informantene har det til felles at de har opplevd skyldfølelse for krenkelsene de har blitt utsatt for.

Det som kjennetegner de aller fleste barn som er utsatt for vold, er at de forblir i en situasjon der de opplever frykt og stress uten at situasjonen lar seg løse på en måte som er tilgode for barnet (Steinsvåg & Heltne, 2011). Uten beskyttelse lærer barnet at det psykologisk sett er alene, og at nære relasjoner ikke er til hjelp når det er som vanskeligst (ibid). I de fleste tilfeller vil ikke barn kunne avverge volden i hjemmet, og de vil føle skyld fordi de ikke grep inn og avmakt for ikke å kunne gjøre noe. Som en motpol til følelsen av avmakt er barns behov for kontroll og å vite hva som skjer. Noen barn griper derfor inn i voldsepisoder (Isdal, 2000). «Gustav» beskriver at han gjorde nettopp det. Han forteller at han tok ansvar i voldssituasjoner knyttet til faren.

«Gustav»'s fokus på far i sitt juleminne kan tolkes ut i fra at faren utøvde vold, og at han derfor var spesielt vår på å observere faren. Barn som opplever vold i nære relasjoner, vil kunne få en oppvekst hvor de lever i en tilstand av fareberedskap (Kyllingmark, Lillevik & Hilsen, 2013). Dette fordi sjansen for vold alltid er tilstede i samspillet i familien. Ut i fra transaksjonsmodellen for utvikling, som jeg har vært inne på, vil gjentatte erfaringer med vold fra far skape forventninger om ytterligere vold i fremtiden. Ut i fra historiene til «Sahra» var utøvelse av vold mer forutsigbart, og også fremprovosert av henne gjennom at hun bevisst ikke gjorde som hun fikk beskjed om.

Minner fra erfaringer med viktige omsorgspersoner i barndommen danner grunnlag for indre arbeidsmodeller (Bowlby i Hart & Schwartz, 2009). Disse arbeidsmodellene er som tidligere nevnt et slags «kart» som inneholder informasjon om opplevde relasjonelle samspill. En tenker seg at de indre arbeidsmodellene inneholder selvbiografiske minner som danner mønster for hvordan en responderer til omverdenen senere i livet. Et perspektiv på slike minner fremkommer i ordtaket «brent barn skyr ilden». Ordtaket peker tilbake til en tidligere erfaring eller et minne, og gir retning for hvordan et individ fremover danner varige formative spor i relasjon til andre og selvoppfattelse.

4.3.3 Parentifiseringsnarrativer

«Parentifisering er et mønster av interaksjon hvor barn og ungdom tildeles roller og ansvar, som innenfor deres kultur, normalt utføres av voksne omsorgsgivere» (Valleau, 1995, s. 157). Barn som blir tildelt en voksenrolle, såkalt parentifisering, har gjerne en desorganisert

tilknytning til sine foreldre (Kvvello, 2015). Informantene har til felles, at de alle forteller historier knyttet til hvordan de har inntatt en slik voksenrolle.

«Gustav»:

«Gustav» forteller om hvordan han måtte ta alt ansvaret når faren utagerte, for: «... søstrene mine gjemte seg på rommet sitt. Det gjorde mamma også ofte». Dette rollebyttet innebærer at han har måttet regulere seg selv i situasjoner som kan ha virket skremmende, samtidig som han har ivaretatt moren, søsken og situasjonen (Middelborg & Samoilow, 2014).

«Sahra»:

«Sahra» forteller at hun de fire årene hun bodde hos moren, kjente på forventninger om at hun skulle ivareta småsøsken og hushold, herunder skifte bleier, følge i barnehage, gi småsøsknene omsorg, lage middag og trøste. Om hun ikke innfridde, forteller hun at hun ble slått. Sahra konstruerer et bilde av at hun var «slaven i huset», og at hun «... fikk en morsrolle».

Barns opplevelse av mestring er et sentralt ideal for deres utvikling. Parentifisering kan medføre at barnets mulighet for mestring overskrides (Haugland, 2006). Dette medfører at et barn kan oppleve situasjonen som belastende, og at det ikke strekker til i forhold til å dekke foreldrenes eller andre familiemedlemmers behov eller ønsker, slik «Sahra» utrykker. Både mor og «Sahra» kommer fra en kultur der det kan råde andre diskurser og idealer knyttet til barns ansvar for blant annet familieoppgaver. Diskursivt finnes det flere måter å forstå kultur på. Man formes av den kulturen man lever i, og ulike kulturer har ulike diskurser om sosial handling (Winther Jørgensen & Phillips, 1999). Dette innebærer at «Sahra» og hennes mor må sees i lys av to kulturer. Dette kan samtidig være motsetningsfullt for «Sahra», som kanskje i større grad enn mor, er integrert i den norske kulturen gjennom deltakelse og skolegang.

«Marie»:

Også «Marie» hadde omsorgsansvar for mindre søsken og uttaler at moren forventet dette av henne. I likhet med «Sahra» forteller hun at hun hadde omsorg for mindre søsken, og at hun trøstet dem. Hun sier at moren «... gadd ikke noe, hun skulle sitte ved pc' n og sånn».

Parentifisering betraktes som utrykk for utrygg tilknytning til sine omsorgspersoner (Kvello, 2015). De bruker gjerne mye tid og energi for å observere og bekymre seg for sine omsorgspersoner. De gir omsorg mens de selv får lite (Killén, 2013). Dette er faktorer som forstyrrer barns tilknytning til sine omsorgspersoner og som påvirker deres utvikling.

Walter Benjamin (i Bartoloni, 2012) argumenterer for at «lynglimtet» av erkjennelse er avhengig av «torden», i betydningen av at en erfaring eller et minne er avhengig av språk for å kunne bli til kunnskap. Det en forstår som erfaring kommer på etterskudd og er forsinket. Minner blir dermed ikke en fortelling som ligger bak oss, men dukker opp i øyeblikkelige konstellasjoner av fortid og nåtid som får betydning gjennom refleksjon. Parentifisering ble et tema i det kollektive intervjuet gjennom refleksjon rundt subjektposisjoner i minnene, hvor informantene identifiserte at de hadde inntatt en rolle og fått ansvar som diskursivt ligger hos foreldrene.

4.3.4 «Ønske om hjelp» narrativer

Informantene har alle med historier om hvordan de har forsøkt å bli sett av andre utenfra. De uttrykker også å ha hatt med seg et negativt bilde av barnevernet som de har fått formidlet av omsorgspersoner og/eller andre.

«Sahra»:

«Sahra» uttrykker at hun rømte hjemmefra mange ganger, men at moren: «... alltid klarte å finne meg igjen». Hun forteller om hvordan hun lenge prøvde å gi signaler om at hun ikke hadde det bra til offentlig ansatte i politi, barnehage og skole. Hun forteller videre om hvordan læreren tilslutt klarte å finne ut av hennes situasjon og fikk henne til å åpne seg. Læreren hjalp henne med kontakt til barnevernet.

Jeg har vært inne på begrepet «offentlig omsorgssvikt». Det fremkommer av det kollektive intervjuet at «Sahra» visste at det offentlige (for eksempel politi og lærer) har mulighet til å hjelpe, og at barnevernet har en plikt. Hennes fokus hvordan det offentlige unnlot å gripe inn viser implisitt at hun hadde en forståelse av offentlig omsorgssvikt. «Sahra» forteller hvordan hun «gjøres på» for å bli sett på skolen. Hun viste frem blåmerker og arr til politiet, og uttrykte undring over at ingen meldte ifra til barnevernet.

Om det første møtet med barnevernet forteller «Sahra:

«Jeg tenkte bare, nå kan jeg ikke snu tilbake. Får mamma vite det her da er jeg i hvert fall død. Da er jeg død. Da finner folk liket mitt hjemme. Da dreper hun meg seriøst om hun får vite at jeg har vært i barnevernet og fortalt».

«Sahra» forteller morens nye mann hadde kjeftet på henne når barnevernet kom på banen og sagt:

«Ja, vil du at barnevernet skal komme inn i vårt hus. (...) Du kommer til å ende opp å ligge på gata og bli narkoman. (...) Barnevernet er ikke bra for deg. Du kommer til å angre en dag».

«Gustav»:

«Gustav» rømte hjemme fra når han var 13 år. Han sier: «Da jeg kom hjem fra skolen, pakket jeg bagen min og... Jeg bare rømte uten å ha en plan om hvor jeg skulle. Jeg bare visste jeg ikke skulle tilbake». Dette til tross for at han opplevde: «... å ha blitt manipulert fra jeg var liten» mot barnevernet. Om overgrepene han ble utsatt for sier han: «Det var først i femte klasse jeg tenkte over eller fikk ideer om at det ikke var min skyld og ville få en stopp på det». Den gang gikk det imidlertid ikke helt slik han hadde planlagt. «Gustav» forteller at han:

«... sendte melding til lærer når jeg gikk i femte klasse og ba om hjelp. Men det ble egentlig gjort feil fra de voksne sin side fra starten av, for læreren sa i fra til helsesøster... Helsesøster ba både meg og pappa komme å prate med dem (...) Jeg måtte jo legge ut om at det ikke var noen ting, ikke sant?»

«Marie»:

«Marie» forteller at hun: «... stakk av hjemmefra». Om kontakten med barnevernet forteller hun:

«Jeg likte ikke barnevernet. (...) Jeg var jo skikkelig på gråten for jeg hadde hørt at de kommer til å ta deg vekk fra familien din. Du kommer aldri til å få lov til å se dem.. brødrene dine igjen. (...) Så det er liksom sånn at det er skummelt med barnevernet, fordi du hører... egentlig bare negative ting om det».

Alle informantene forteller historier om hvordan barnevernet fremsto som hjelper, men også som en instans som skapte frykt.

Det sies at du ikke tror det før du ser det. Kvello (2015, s. 51) sier at: «... man må tro at barn kan utsettes for skadelig barneomsorg før man kan oppdage det». Når man oppdager dette, er det også viktig å håndtere opplysningene på riktig måte til barnets beste. «Gustav» mente de

håndterte dette feil i femte klasse ut i fra fortellingen hans. Han forteller hvordan dette medførte mer vold fordi han «sladret». Slik jeg tolker det innebar hendelsen i femte klasse flere år til med vold og omsorgssvikt. Også «Sahra» forteller hvordan hun over år ble værende i omsorgssituasjonen, siden hennes rop om hjelp ikke ble tatt på alvor.

Jeg har vært inne på at det finnes mye makt i barnevernets hjelpediskurs, og at denne både kan prege de som opplever å trenge hjelp i en familie samt barnevernets samarbeidspartnere som kanskje er de som oppdager omsorgssvikten. Frykten for å kunne miste barnet sitt, eller å bidra til at familier kan miste barnet sitt, er en hemsko for å melde bekymring til barnevernet. For familier kan idealet om foreldres omsorgsansvar for barn føre til at det er skambelagt å be om hjelp fra barnevernet i en vanskelig situasjon, implisitt at foreldrene svikter sitt samfunnsansvar og ikke klarer å ivareta sitt barn. Barn som ber om hjelp selv, kan kjenne på følelser av å svikte sine foreldre til tross for opplevelser av krenkelser.

4.3.5 «Til tross for» narrativer

Når barn og unge ikke får tilstrekkelig støtte i oppveksten, eller blir utsatt for mishandling eller andre former for skadelig barneomsorg, har man en forventning om at dette vil skape alvorlige problemer for barnet senere (Jansen, 2013). Dette blir sett på som en trussel for såkalt «normalutvikling». Forskning understøtter en slik forståelse.

«Til tross for» narrativer handler om hvordan noe har gått bra – i hvert fall relativt bra, til tross for at betingelsene eller forutsetningene var «dårlige». Informantene forteller historier om at de klarer seg bra og vil klare seg bra.

«Sahra»:

«Sahra» forteller at hun går på videregående og vil bli barnevernspedagog. Hun forteller hvordan hun har gått til: «... psykolog på psykolog for å jobbe med det», underforstått opplevelsene fra tiden hos moren. Hun har flyttet fra institusjon til fosterhjem, og forteller i det kollektive intervjuet at hun nå har fått seg hybel og skal flytte for seg selv. Hun forteller at det som preger henne i dag, er vansker med å klare å stole på folk og å kjenne seg trygg på andre. Hun prøver imidlertid ikke å la dette påvirke i hverdagen.

«Marie»:

«Marie» forteller at hun er deprimert, samtidig som hun sier at hun er: «en kjemper». Hun sier:

«Jeg ga aldri opp. Om jeg så var på bunnen så prøvde jeg alltid å finne en eller annen måte å komme meg opp igjen. Selv om jeg var så nære ved ikke klare å leve i denne verdenen lenger. (...) Jeg ville være en søster de (søsknene, min anmerkning) kunne se opp til, og det føler jeg at jeg har blitt i dag. Siden jeg fortsatt er her».

«Marie» forteller hvordan opplevelsene i barndommen har gjort henne sterkere. Nå opplever hun at hun tør si imot moren sin.

«Gustav»:

«Gustav» har planer om idrettshøgskole, siden han er så glad i sport. Han sier at opplevelsene han har med seg har gjort ham;

«... tålmodig, veldig tålmodig. Ting får bli som det blir, legge det bak oss. Starte på nytt. Fordi, jeg mener det, det er bare sånn man kan overleve. Så klart, man må, man må ta inn over seg de tingene man opplever og huske på... Jeg vet jo det at jeg aldri skal bli en voldelig far for eksempel. Det kommer ingenting godt ut av vold. Det er noe med å bruke de tingene man har erfart, både på godt og vondt, men også å legge det bak seg. Starte på nytt. (...) Når jeg kom i fosterhjem, da har jeg sett at det er mange alternativer til vold. Og det å kommunisere er jo den beste måten».

Det å være utsatt for omsorgssvikt kan ha vidt forskjellig betydning for ulike barn.

Resiliensforskning søker å forklare hvorfor enkelte mennesker synes å klare seg ganske bra til tross for at de har opplevd hendelser og livsbetingelser som kan føre til store problemer. Jansen (Jansen, 2013) sier at narrativer ikke bare rapporterer om resiliens, de kan også bidra til å skape resiliens fordi historien skaper muligheter og for eksempel opplevelse av å kunne mestre. En strategi kan derfor være å skape et personlig narrativ som forteller en annen historie, et narrativ som bryter med den dominerende fortellingen. Dette kan være et «til tross for» narrativ som posisjonerer dem, ikke som et offer for omstendighetene, med som et individ som tar styring over livet sitt. Narrativer skaper den virkeligheten det fortelles om. Jansen (ibid) kaller slike historier resiliensfremmende historier. Jeg tolker at informantene snakker frem slike historier. «Til tross for» opplevelser som fremkommer i deres fortellinger, formidler de å ha kommet seg styrket ut av det.

4.3.6 Diskurser om tilknytning

Utvikling i idealer for foreldreskap har forandret seg, det snakkes om modernisering av foreldreskapet (Aarseth, 2011). Tidligere var det barnas grunnleggende behov som var det viktigste, men nå har utøvelse av foreldreskap begynt å handle mer om barnas utvikling, utviklingsrom og selvtutfoldelse. Hvilke verdier og praksiser man knytter til foreldreskap og barndom er avhengig av dominerende sosiale og kulturelle ideologier. Siden informantenes narrativer understreker emosjonell omsorg og tilknytning, er dette en tematisk prioritering i studien. Det å bli sett, hørt og forstått, samt å respondere adekvat på barns behov, er viktige idealer i tilknytningsteori (Bowlby i Hart & Schwartz, 2009).

Gjennom å dekonstruere informantenes minner om tilknytning, finnes konstruksjoner av omsorgssvikt: gjennom narrativer om barndomsopplevelser, krenkelser og parentifisering beskriver informantene minner i relasjon til sine foreldre. Gjennom konstruksjoner av blant annet det som kan benevnes som neglisjering, emosjonelt savn, voldsutøvelse samt deres ansvarstagen, identifiser de handlinger som ikke er legitime innenfor den biologiske diskursen og som bryter med idealer man finner innenfor tilknytningsteori. Informantene uttrykker en forståelse av at handlingene fra foreldrene deres bryter med idealer og normer for hva som regnes som akseptabel atferd fra foreldre mot barn.

Arlene Vetere (i Borcsa & Stratton, 2016) mener at diskurser om tilknytning kan ha en forklarende kraft som kan hjelpe individer med å forstå hva som skjer med dem i nåtid. Gjennom et tilbakeblikk på minner fra en vanskelig episode i fortid, legges føringer for psykologisk selvforståelse i nåtid. Dette kan videre skape kontinuitet inn i fremtid. Dette betyr at minner gjennom tilknytningsteori kan settes inn i et teoretisk rammeverk som kan skape kontinuitet mellom fortid og nåtid. Dette kan sees som en tilknytningsdiskurs om minnenes funksjon, som tilbyr en forklaring på selvet i nåtid på bakgrunn av fortidige hendelser. Dette kan samtidig være problematisk, siden det ikke er sikkert at vi husker korrekt. Minner gir oss anledning til å reise i tid, men når vi konstruerer narrativer om minner er det umulig å få med seg alt som skjedde og det vi husker kan også være falske minner.

Dette understøttes av Walter Benjamin. For ham hører bilder og erindring sammen, og for ham spiller erkjennelsen av fortiden en avgjørende rolle. Samtidig sier han at man ikke erkjenner fortiden ved å gå tilbake langs en kontinuerlig historisk linje. Han sier at å artikulere fortiden historisk ikke er det samme som å erkjenne «hvordan det egentlig var», det

er å bemektige seg en erindring når den slår ned som et lyn i et kritisk øyeblikk (Andersson, 2014).

Ut i fra en tilknytningsdiskurs, der man ut i fra tilknytningsteori understreker betydningen av trygg tilknytning for utvikling av personlighet og relasjoner barnet danner seg senere i livet, fremstår resiliensforskning som en motstemme til denne tenkningen. Hvordan har det seg at noen barn klarer seg relativt bra til tross for at de har vært utsatt for opplevelser som ut i fra tilknytningsteori vil føre til skjevutvikling? Diskursen om at trygg tilknytning fremmer god utvikling står sterkt blant annet i fagmiljøer som jobber i relasjon til barn. Flere studier underbygger dette, og det finnes rikholdig litteratur som peker i denne retningen. Minner fra barndommen fortsetter å forme individet inn i voksenlivet. Jeg tolker at informantene gjennom sine narrativer uttrykker at de er i en god og positiv utvikling. «Til tross for» narrativer opponerer mot dominerende diskurser om tilknytning (Jansen, 2013).

Som tidligere nevnt har Gergen (Gergen & Gergen, 2005) forsket på hvordan vår selvoppfattelse og selvfølelse varierer i forhold til sosial kontekst og reaksjonene fra individene i denne konteksten. Denne gjensidigheten støttes gjennom tilknytningsteori og systemteori. Ut i fra denne antakelsen er det ingen tenkning eller opplevelse av å være et selv uavhengig av sosiale prosesser. Informantene forteller om reaksjoner fra familien i minnene sine, retrospekt snakker de frem savn og krenkelser i relasjonene de har inngått i. Det fremkommer at dette er minner og erfaringer som bryter med idealer og normer for utøvelse av foreldreskap, og som i følge teori har betydning for utvikling av selvet og vår selvoppfattelse.

Fravær av vold i nære relasjoner er et ideal som står sterkt i vår kultur. Foreldre skal gi barna sine god omsorg hvilket innebærer fravær av krenkelser som vold innebærer. Disse diskursene medfører gjerne at volden blir skjult. Dette fremkommer av informantenes narrativer om ønske om hjelp, der de har holdt volden skjult og har blitt gitt et skremmende bilde av mulighetene for å søke hjelp fra barneverntjenesten.

4.3.7 Subjektposisjoner

Diskurser setter premissene for hva som fortelles, og er i endring. Barns ideer vil gjennom økende deltakelse i samfunnet tilnærme seg og forme seg etter sosiale forhold og diskurser. Informantenes konstruksjoner av narrativer om ulykkelige barndomsopplevelser, krenkelser, parentifisering, «ønske om hjelp» og «til tross for» er alle historier om reiser til fortid, som i nåtid er gjenstand for nytolkning.

I følge tilknytningsteori representerer minner fra erfaringer med barnets tilknytningspersoner et utgangspunkt for hvordan de forstår seg selv i relasjon til andre. Minnenes funksjon blir å iscenesette den subjektposisjonen som informantene foretrekker. Dette betyr også at elementer som ikke passer inn i narrativen kan bli assimilert eller tilpasset slik at motsigelser og konflikter unngås.

Informantene beskriver gjennom narrativene hvordan de i stor grad har blitt overlatt til seg selv, både når det gjelder beskyttelse og fortolkning av hva som skjer. Gjennom narrativene beskriver informantene at de tok ansvar for seg selv, og andre i familien, når foreldrene sviktet i sin omsorgsutøvelse. «Til tross for» narrativer kan ha medført at informantene har utviklet nye handlingsstrategier. Dette fremkommer i datamaterialet som historier om hvordan de som individer tok styring over livet sitt.

Informantene forteller implisitt hvordan de gjennom psykisk (emosjonell) mishandling og opplevelse av skyld, har inntatt en parentifisert rolle. Opplevelse av skyld kan medføre ønske om å hjelpe til. Deres omsorgspersoner har forventet at de skal bidra i familien. «Gustav» beskriver en parentifisert rolle knyttet til farens utagering. Han beskriver hvordan han tok ansvar for mor og søsken gjennom å gripe inn i situasjoner der faren utagerte. «Sahra» beskriver og benevner hvordan hun fikk en morsrolle for småsøsken og ansvar for hushold. «Marie» forteller om omsorgsansvar for småsøsken.

Samtidig kan følelser av avmakt som følge av opplevde krenkelser ha virket begrensende på deres handling og handlingsmuligheter. Dette kan ha medført at de i slike situasjoner har inntatt en passiv posisjon til det som skjer. For eksempel bruker «Marie» begrep som at hun er «nedtrykt», og at hun ikke turte «å si imot mor». Hun uttrykker videre at hun «gråt og fikk

helt panikk» i relasjon til sin mor. Dette kan tolkes som konstruksjoner av avmakt som har vært handlingsbegrensende for henne.

«Sahra» og «Gustav» forteller om hvordan de har forsøkt å bli sett og til slutt lykkes i å få hjelp utenfra. Gjennom bevisste strategier forsøkte de å bli sett utenifra. Informantene beskriver hvordan de til slutt ikke så noen annen utvei i egen situasjon enn å dra hjemmefra.

4.4 Utenforsksnarrativer

Utenforskap kan være et hinder for at den enkelte kan leve et godt liv. Utenforskap kan ramme alle, og de fleste opplever dette en eller flere ganger i livet for eksempel gjennom sykdom, inntektstap, arbeidsledighet mm. Utenforskap handler om å stå i utkanten av eller utenfor fellesskapet. Utenforskap kan imidlertid også handle om at individer er en del av fellesskapet, men at de føler seg utenfor. Motsatt kan man tenke at det å være utenfor fellesskapet ikke nødvendigvis utgjør et problem for alle individer.

Jeg har tidligere snakket om utenforskap og hvordan det kan fremtre i konteksten av studien blant annet gjennom at informantene er utsatt for omsorgssvikt.

4.4.1 Narrativer om «å sammenligne seg med andre»

«Gustav»:

Som «Gustav» påpeker i det kollektive intervjuet, er det et fellestrekk ved informantenes historier at: «Alle sammenlignet seg med noen». «Gustav» foreller: «Jeg forhørte meg om hvordan jula til vennene mine og sånn var. Jeg sammenlignet...».

Han forteller hvordan han sammenlignet seg også gjennom å se på tv, han sier:

«På tv var de typiske Disney programmene som jeg antar de fleste er kjent med. Juletiden, spesielt julaften forbindes med varme, fellesskap, kjærighet og trygghet. (...) Det er jo sånn man ser på julefilmer og sånn da. Det man forbinder med jul og alle prater om».

Det komparative i narrativen hans er opplevelsen av at han har det annerledes enn de han sammenligner seg med. Gjennom sammenligning fant han at hans familie var forskjellig fra

andres på flere områder. «Gustav» sitt bilde av julefeiring kan til forveksling ligne på de julebildene som formidles i Disneys julefilmer på tv. Disney i julen sees av mange barn og voksne («From all of us to all of you»), men også andre barnetv'er som Jon Blund, Skomakergata, Blåfjell med flere. Disse har julen som tema.

«Sahra»:

«Sahra» forteller om en julefeiring på barneverninstitusjon, og hvordan hun feiret julen sammen med noen av beboerne og de ansatte. Hun sier: «Jeg satt igjen med en stygg følelse av at jeg også gjerne ville ha noen å dra til som var mine egne. Jeg følte meg ganske utstøtt i samfunnet ved å være i en slik situasjon».

Det å være på institusjon i julen, og egentlig utenom julen også, bryter med forventningene til hva og diskurser om hvordan et vanlig ungdomsliv skal være. De som bor på institusjon forholder seg gjerne til rådende diskurser om hva som konstituerer en ungdom og normalitet (Jansen, 2013). Gjennom å bo på institusjon, er de tilknyttet et system der de ikke lenger blir ansett å være «vanlig ungdom».

«Marie»:

«Marie» forteller hvordan hennes opplevelse av utenforskap ble forstørret gjennom at stefarens biologiske barn og hennes biologiske lillebror fikk fine og dyre gaver.

Gaven fra stefaren er en illustrasjon på det Marcel Mauss (i Nielsen & Smedal, 2000) understreker som gavens overskyggende sosiale og psykologisk aspekt, som jeg har vært inne på tidligere. Selve handlingen ved å gi gave har betydning for vår sosiale verden. Verdier som kommer til uttrykk gjennom utvekslingen, som kan bringe mennesker nærmere hverandre er et rituell uttrykk for fellesskapet (Nielsen & Smedal, 2000).

Gergen (Gergen, 2011, s. 122) sier at våre evner til å dele symboler med andre fremmer vår medfødte evner til å påta oss roller: når vi iakttar andres reaksjon på vår gest, overtar vi deres roller. Vi begynner å oppleve deres reaksjoner i oss selv, og får en fornemmelse av hva den andres gest symboliserer for ham eller henne. Slik kan «Marie» ut i fra gaven fra stefar forstå handlingen som reaksjon på egne handlinger, og derigjennom bli bevisst på seg selv, hvem hun er og hva hun er. Ut i fra sosialkonstruksjonistisk teori kan vi ikke ha noen oppfattelse av

oss selv, hvis den andre ikke har noen oppfattelse av oss. Dette betyr også at hvordan vi tenker om verden og oss selv, er determinert av andre.

Når Walter Benjamin (i Bartoloni, 2012) sier at «språket viser tydelig at minnet ikke er et instrument...», drar Benjamin vår oppmerksomhet mot relasjonen mellom språket og minnet. Han ser på minnet som en forestilling gjennom språket, og at dets funksjon er produksjon. Kommunikasjon og overføring av minnet kan kun finne sted i form av en narrativ, gjennom for eksempel historiefortelling. Når vi deler våre minner, så forteller vi en historie. Minner gir mening, og kan oppdateres når det går ut av den enkelte persons «celle» og går inn i det kollektive domene (ibid). I det kollektive intervjuet ble minnene satt i en kontekst av et fellesskap som hadde mange likheter i sine narrativer, og jeg opplevde hvordan minnet skapte mening for dem i dette kollektivet gjennom utvekslinger i språket. «Marie» uttrykker at hun kjenner seg igjen i mye av «Sahra» sin historie. Hun sa henvendt til «Sahra» at: «Vi har så mye til felles, herregud». Hun sa videre til «Sahra» at: «Jeg vet hvordan du har det, bare at du har hatt det mye verre enn meg». «Gustav» har også en tilsvarende uttalelse om likhet i historie når det gjelder vold. Dette tolker jeg som uttrykk for sammenligning også innad i den kollektive gruppen vår.

Gergen (Gergen & Gergen, 2005) sier om det å bli bekreftet av tilhøreren, at betydning fødes i relasjoner. Det vi uttrykker vil være tomt og uten innhold om det skal stå alene. Dette er samtidig uttrykk for hvordan vi konstruerer oss selv i relasjon til andre; Informantene kjente seg igjen i hverandres narrativer i det kollektive intervjuet, kom på flere elementer i egne historier på bakgrunn av de andres fortellinger og slik snakket frem narrativer som var felles for informantene.

4.4.2 Narrativer om «en annerledes julefeiring»

«Gustav» oppsummerer minnet sitt med at: «Selv en fin jul kan være en helt forferdelig jul». Jeg har vært inne på hvordan julen kan være som et forstørrelsesglass der det som kjennes trist og vondt føles vondere. Alle informantene beskriver julen som en vanskelig tid.

«Gustav»:

«Gustav» formidler en opplevelse av at:

«... andre familier hadde en mye koseligere, varmere og finere jul enn det jeg hadde. På skolen gledet alle seg til jul, alle vennene mine, alle lærerne mine, alle. Og det gjorde jeg og helt klart, men jeg gledet meg til å få en fridag. Ikke til de typiske tingene man forbinder med jul som gaver, mat, tv, godteri og familiekos».

Kontraster blir tydelig gjennom hans generalisering av hva «alle» gledet seg til med julen, mens han selv gledet seg til å få en fridag fra uro og evt vold fra faren. I denne konteksten kan man også lettere tolke sammenhengen mellom hvordan hans opplevelse av en fin jul, kan oppleves som en helt forferdelig jul. Det er sammenheng i de ulike sekvensene i fortellingen hans som forklarer denne kausaliteten. Tilsvarende finner vi hos «Marie».

«Marie»:

«Marie» opplever at stefar skiller på gaver til biologiske barn og henne som stebarn. Hun sier avslutningsvis om julen at: «Når en høy tid, som skal være en fin ting, ikke engang kan lyse opp, hva er det som gjør det da?»

«Sahra»:

«Sahra forteller om et juleminne fra hun bodde på institusjon, der julefeiring med familie er byttet ut med julefeiring med ansatte. Flere av de andre ungdommene på institusjonen hadde reist hjem for å feire med sine familier. «Sahra» uttrykker en opplevelse av subjektivt utenforskap i julen ved at hun må feire jul på institusjon uten familie. Hun opplever også en opplevelse av objektivt utenforskap, gjennom følelsen hun uttrykker av å være utstøtt i samfunnet. Dette kan tolkes diskursivt. I et samfunnsperspektiv er det ansett som «normalt» å feire julen innenfor konteksten av en familie. Selv om «Sahra» ikke er vant med å feire jul, opplever jeg at hun fremstår med klare ideer om julefeiring i Norge i en familiekontekst.

Gjennom å feire jul får vi bekreftet at samfunnet eksisterer og at man er en del av fellesskapet (Berkaak i Nationen, 1998). Informantene identifiserer gjennom sammenligninger hvordan deres julefeiring på mange områder avviker fra disse felles sosiale normene.

4.4.3 «Å oppleve seg utenfor» narrativer

Informanter beskriver hvordan de opplever seg utenfor på flere områder gjennom sine narrativer.

Når det gjelder religion og hennes tilknytning til en annen kultur sier «Sahra»:

«Jeg ville ikke gå i fotsporene til mamma - gifte meg tidlig, få barn, ikke ta en utdanning, gjøre meg avhengig av en mann.(...) Så jeg begynte å ta av meg hijaben (...) Jeg var ikke den typen som gikk med hijab, kjoler og alt dette her. Så så mamma at jeg har klippet håret mitt og forskjellige ting, gikk som jeg ville og alt dette her. Hun pekte på hver eneste lille ting: sminken min, buksa mi – alt dette her. Det var hun som spredde dette ryktet om at jeg var ei hore, min egen mor fordi jeg gikk med bukse og tok av hijaben».

«Sahra» befinner seg som nevnt mellom to kulturer. Gjennom å ta av seg hijaben og ikke følge morens anbefalinger, bryter hun med normer fra somalisk kultur. «Sahra» gir et inntrykk av at moren hennes er mer knyttet til den somaliske kulturen enn hva hun er, representert ved andre verdier og diskurser enn hva man finner som fremhevet i den norske kulturen. I alle kulturer sosialiserer foreldre barna sine til å følge verdiene og praksisene til det samfunnet de er oppvokst i. Innvandrere medbringer ofte verdier fra hjemlandet til det nye samfunnet, og disse vil i mer eller mindre grad avvike fra vertslandets verdier (Berry, Phinney, Sam & Vedder, 2006). Man tenker seg at fordi barna deres blir utsatt for to sett kulturelle verdier, ett fra foreldrene og ett fra majoritetssamfunnet, vil kulturforskjellene mellom foreldre og barn bli svært store. Dette vil kunne forårsake konflikter. Historien til «Sahra» kan tolkes ut i fra en slik kontekst.

Det å mestre skolen er den enkeltfaktoren som har mest å si for levekår og helse senere i livet, og manglende utdanning er en viktig risikofaktor for utenforskap i voksen alder (BUFDIR, 2017). Mange barn og unge, som har eller har hatt tiltak fra barnevernet, har utfordringer knyttet til skolen. Dette kan skyldes både omsorgssvikt og senvirkninger av omsorgssvikt (Jørgensen, 2017).

«Sahra» sier at: «... jeg har skriveproblemer. Så jeg klarer ikke både å tenke og å skrive». Når det gjelder skolearbeid sier «Sahra» at hun ikke hadde: «... tid til å gjøre leksene mine, innleveringer og alt. Jeg hadde ingen vurderinger». Hun sier videre at:

«På barneskolen prøvde jeg masse på alle slags måter å rope om hjelp. Jeg trenger hjelp. Jeg kan ikke være hjemme. Jeg kom med våte klær fra hjemme, gjørs på å ta på meg masse rart.(...) Da jeg var ferdig på barneskolen, så hadde jeg gitt opp å prøve å si «hjelp meg». (...) Det tok fra femte klasse til niende før noen la merke til det».

Her gir «Sahra» et eksempel på hvordan opplevelse av omsorgssvikt kan føre til utenforskap, og også føre til at hun blir utenfor i en skolekontekst. «Marie» innleder det kollektive intervjuet med å fortelle at hun ikke klarte å fullføre andre året på videregående. «Marie» forteller at hun nå: «... jobber i tiltak og har fått meg jobb. Jeg går på oppfølgingstjenesten for NAV på skole».

Det å vokse opp utenfor hjemmet bryter med idealet i vårt kultur om at barn skal vokse opp med sine foreldre. «Gustav» forteller om at han flyttet i fosterhjem, «Marie» forteller om flytting til besteforeldrene og «Sahra» forteller om flytting først til institusjon, deretter fosterhjem og nå hybel. Det å ikke bo sammen med familien snakkes frem som utenforskap i det kollektive intervjuet.

«Sahra» snakker frem hvordan hun også opplevde seg utenfor i egen familie i Norge: «... jeg følte meg alltid utenfor i den familien, med søsknene mine. For søsknene mine sine fedre levde, mamma har vært gift tre ganger. (...) De ble ikke slått, aldri rørt, aldri spurt om å gjøre ett eller annet. De fikk lov til å leve barndommen rett og slett.

En subjektiv opplevelse av utenforskap, kan slik innebære en opplevelse av å være utenfor mens man samtidig er innenfor. Gjennom subjektive, og delvis objektive, opplevelser kommer følelser av å befinne seg innenfor eller i utkanten/utenfor fellesskapet til uttrykk i informantenes narrativer.

4.4.4 Diskurser om utenforskap

Det er et overordnet ideal i vår kultur at alle som bor i Norge skal ha like muligheter til å bidra og til å delta i fellesskapet, uavhengig av kjønn, etnisk bakgrunn, seksuell orientering og funksjonsnedsettelse (Barne- og likestillingsdepartementet, 2017). Forskjellener blir tydelige gjennom sammenligning: vi sammenligner, ser sammenhenger og relasjoner, forskjeller og likheter, oppdager mønstre og utvikler kunnskap» (Jensen & Ulleberg, 2011).

Gregory Bateson (1984, s. 61) sier at «... det kreves minst to av ett eller annet for å skape en forskjell». Denne forskjellen mellom de to må både oppfattes, forstås og tolkes. Dette innebærer at for å ha innenforskap må vi også ha utenforskap. Forskjeller sees gjennom å sammenligne det som er likt og det som er forskjellig. Informantene har observert at de på flere områder skiller seg fra andre og det som oppfattes som «vanlig» eller idealer i den norske kulturen. Denne forskjellen har de opplevd som subjektivt eller objektivt utenforskap. Hva som vurderes innenfor eller utenfor er imidlertid også diskursivt skapt.

Informantene viste til hvordan media fremstiller julen og derigjennom egen opplevelse av annerledeshet. Medier er kulturformidlere og oppdragere, og underbygger en diskursiv praksis om julefeiring. Disse mediene gir oss bilder av julefeiring, familie og tradisjoner. Man kan kanskje påstå at de gir oss et bilde av hva som kan betraktes som innenfor og hva som ansees som utenfor i julen. Media kan slik også påvirke vår konstruksjon av selvet. Som individ ser vi hva det snakket om i media, hvilke tema som går igjen og hvordan disse blir snakket om. Vi ser oss selv i relasjon til andre, og kan ut i fra presentasjoner i media om hva som er riktig og viktig i samfunnet posisjonere oss selv.

Jeg har vært inne på at kultur virker bestemmende på hva som vurderes som viktig og det vi husker. Det er i de kulturelle diskursene våre at vi finner spesifikke forordninger og praksiser for hvordan man skal være «seg selv», men det er igjennom vår deltakelse i og videreføring av slike diskurser at disse forordningene og praksisene virkelig blir «våre» (Lock et al., 2014). Den biologiske diskursen understreker familien som samfunnets grunnleggende enhet for oppdragelse av barn. I ytterste konsekvens ligger det en fare for sosial utstøtning ved at informantene ikke lever i biologisk familie, og at de er tilknyttet barneverntjenesten.

Det er vanskelig å snakke om utenforskap uten å komme inn på normalitetsbegrepet. Informantene viser gjennom sine narrativer hvordan de forholder seg til rådende diskurser om hva som konstituerer ungdom, normalitet og ikke-normalitet i ulike aldre og innenfor ulike kontekster. Normalitet for informantene handler blant annet om hva som ansees som normalt i en familie, i foreldreutøvelsen, i en julefeiring og for dem som ungdommer. De forteller narrativer som i stor grad handler om å strekke seg mot idealer og det «normale». Narrativer bruker elementer fra diskurser. Vår måte å snakke på avspeiler ikke vår omverden, vår identitet og sosiale relasjoner nøytralt, men spiller en aktiv rolle i å skape og forandre dem (Winther Jørgensen & Phillips, 1999). Som jeg har vært inne på, er makt for Foucault ikke

noe som utøves over passive objekter. Makt er spredt ut over forskjellige sosiale praksiser, den konstituerer diskurser, kunnskap, objekter og subjekter, og er slik den positive mulighetsbetingelse for sosial interaksjon. Samtidig er denne makten begrensende, i det den utelukker andre måter å se verden på. Det «normale» kan ut i fra dette fremstå som ideal, den måten verden fremtrer for informantene. Diskurser gir retning for hva som ansees som riktig og viktig, men dermed også hva som ansees som innenfor og utenfor i vår kultur.

Noen diskurser, for eksempel om julefeiring, kan oppleves som så befestet at det er vanskelig å utfordre dem – de har blitt «common sense». «Sahra» gir oss et eksempel på dette. Hun har ingen tradisjoner på julefeiring fra sin kultur, men beskriver i det kollektive intervjuet hvordan hun fikk «julefølelsen» den julen hun beskrev i det skriftlige minnet. Til tross for forskjellige kontekster i de ulike juleminnene, vurderer jeg at informantene beskriver forholdsvis like idealer for julefeiring. Dette fremgår gjennom hvordan de understreker hva julen skal representere, alt i fra hva som er «god» mat, riktige gaver, viktige ritualer/symboler med mer.

4.4.5 Subjektposisjoner

Utfra informantenes narrativer får jeg et inntrykk av hvordan opplevelse av utenforskap kan ha innvirket på deres livskvalitet og rolle. Historier om utenforskap virker tilbake på livet, og påvirker det sosiale liv.

«Sahra» forteller at hun tok en klovnerolle: «... jeg prøvde jo å være klovner i klassen hele tiden, blid og hadde topp energi». I likhet med «Sahra» var også «Marie»:

«... klovnen i klassa. Jeg var alltid i godt humør, så folk trodde jo ikke på at jeg hadde det noe ille. (...) Jeg ville heller at folk skulle le av meg enn at de skulle kjeft på meg».

Slike posisjoner kan ha som hensikt å dekke over og er slik sett en fasade. Det kan også være forsøk på sosial tilhørighet, et ønske om å fremstå «vanlig». Det å være klovner kan også være uttrykk for ønske om å bli sett.

Subjektivitet er tosidige prosesser. Prosessene omfatter både en person som agerer i forhold til konstitusjonelle betingelser, og som en som blir betinget (Winther Jørgensen & Phillips, 1999). Dette innebærer både at personen påvirker sin rolle eller andres forståelse av seg, og at

personen blir styrt og formet av den. Dette er i tråd med Foucaults måte å beskrive forholdet mellom individ og diskurser på. Gjennom sin kontakt med barnevernet er informantene tilknyttet et system og en kultur der de ikke blir ansett til å være «vanlig ungdom (Jansen, 2013). Å vokse opp utenfor hjemmet bryter med forventninger til hva et vanlig ungdomsliv skal være, dette betinger informantenes handlingsrom. «Sahra» tydeliggjør dette gjennom at hun feiret jul på institusjon. Hun ønsket at hun i likhet med flere av de andre ungdommene hadde en familie å reise hjem til.

Informantenes følelser av utenforskap blir dannet gjennom at de opplever seg selv som noe annet, eller forskjellig fra, dem de sammenligner seg med. De kan se hvem de er gjennom å se hva de ikke har, og slik skape sine subjektposisjoner. Dette fremstår som kausalt i informantenes narrativer om utenforskap. Opplevelse av utenforskap har for informantene medført opplevelser av å være ulykkelig, trist og «nedstemt». Opplevelser av mangler knyttet til emosjonell omsorg fra foreldre, slik informantene beskriver, kan ut i fra tilknytningsteori determinere slik atferd. Til tross for vanskelige minner iverksetter informantene livet sitt «som de dem er» og vil leve opp til «vanlige sosiale forventinger». Informantene snakker frem narrativer hvor de fremstiller seg styrket av motgang og prøvelser, og vil «gjøre det beste ut i fra situasjonen».

I det kollektive intervjuet snakket vi om hvem de er i dag ut i fra det jeg retrospekt benevner som minner av omsorgssvikt. «Maria» sier hun er deprimert, men at hun er en kjemper. «Gustav» sier at han har blitt tålmodig, veldig tålmodig. Hans strategi er å legge ting bak seg, og starte på nytt. Han mener at det er bare slik man kan overleve. «Sahra» sier at hun har blitt skeptisk mot alt ut i fra en opplevelse av at hun hele tiden har hatt noen som sviktet henne. Hun klarer derfor ikke å stole på noen, hun er redd for at de i likhet med moren vil snu ryggen til henne.

5 Oppsummering og avslutning

Jeg vil her oppsummere studien ved å si noe om formålet, hovedfunn, forslag til videre forskning og hva jeg har blitt opptatt av.

Jeg innledet med novellen «Piken med svovelstikkene». Gjennom informantenes narrativer finner jeg likhet i historie og måten den fortelles på; hvordan de forteller om skadelig barneomsorg og savn etter varme og familieliv. Gjennom det kollektive intervjuet ble jeg invitert til å se hvordan de «små fortellingene» om julefeiring var vevd sammen med de «store fortellinger» i deres liv. Dette gav meg verdifull innsikt i studien, juleminnet deres ble satt i kontekst gjennom det kollektive intervjuet.

For Walter Benjamin er fortiden ennå uavsluttet, dette fremkommer også i studiet. Erindringsbildet lar oss gjenkjenne fortiden i nåtiden og kan dermed redde fortiden fra å gå tapt. Det Benjamin først og fremst forsøker å nå inn til er den form for erfaring vi gjør i erindringen. Hans bruk av arkeologi gir et godt bilde av hvordan minner konstrueres, og hvordan vi stadig vender tilbake til minner og rekonstruerer dem inn i en nåtid kontekst. Gjennom studiet har jeg sett hvordan det å fortelle om et minne ikke bare er til hjelp for å omarbeide fortiden, men også å bearbeide nåtiden og fremtiden gjennom fortiden.

5.1 *Minner og selvoppfattelse*

Formålet med denne forskningen er å få mer kunnskap om minner og øke forståelsen av dem ut i fra teori og analyse. Forskerfokuset har vært å se på hvordan minner skaper kontinuitet i livene til barn/unge som har mottatt oppfølging fra barnevernet. Det fremkommer at minner ikke bare er minner av konkret det som skjedde, men også hvordan vi oppfatter og konstruerer det som skjedde i ettertid. Hvordan vi konstruerer subjektivt signifikante hendelser i ettertid (for eksempel når vi gjenforteller minner) spiller som jeg har vært inne på en viktig rolle i konstruksjonen av selvet, dette fremkommer også i analysen.

Gjennom å jobbe med minner, har jeg i studien sett hvordan det utvikler seg relasjoner mellom fortid og nåtid, som kan få betydning for fremtid. Gjennom minner skapes relasjoner mellom fortid, nåtid og fremtid. Relasjonen mellom fortid og nåtid gir struktur til tidligere og nåværende erfaringer. Gjenfortelling av minner gjør at en ser seg selv i et nytt lys, noe jeg

opplevde at informantene uttrykte gjennom det kollektive intervjuet. Dette understreker minnenes betydning for dannelsen av selv og selvoppfattelse. Dette er kjernen i fortid- og nåtidsaspektet i studien, informantene graver i minner (temporalitet), finner forklaringer på- og grunner til at de har blitt som de er (kausaltet). Minner kan sees på som «å grave frem seg selv», det vil si gjenskape seg selv ved å fortelle om fortiden og å finne forklaringer på hvem man har blitt/vil være.

Minnene som fremkom i datamateriale betraktet jeg som minner av skadelig barneomsorg. Datamaterialet er historier om omsorgssvikt eller temaer knyttet til dette. Funnene knytter seg til temaene fra analysen:

Familie og tilhørighet

Informantene uttrykte i sine minner forventninger til sine omsorgspersoner knyttet til slektskap, og var influert av den biologiske diskursen. Forventingene var spesielt knyttet til emosjonell omsorg fra deres foreldre. Forventningene ble i hovedsak uttrykt gjennom mangel på slik omsorg og praktisk ved at de alle påtok seg et voksenansvar i familien, herunder også i relasjon til sine søsken. Dette voksenansvaret omfattet blant annet beskyttelse, emosjonell omsorg og praktisk omsorg til andre i familien. Til tross for omsorgssvikt uttrykker informantene, en biologisk tilhørighet til sine omsorgspersoner. Dette til tross, så formidler alle informantene å ha brutt kontakten med sine omsorgspersoner på bakgrunn av minner om omsorgssvikt.

Tilknytning og trygghet

Gjennom datamaterialet fremkom det opplysninger knyttet til minner om vanskelige relasjoner til informantenes foreldre, og opplevelser av å ikke ha blitt sett, hørt, forstått eller møtt på sine uttrykte behov. Deres opplevelser bryter med de idealene og normene for foreldreskap som fremgår av tilknytningsteori. Informantene formidler minner om hvordan deres omsorgspersoner har utsatt dem for krenkelser, vært emosjonelt utilgjengelige og ikke representert trygghet gjennom den omsorgen de har fått. Informantene snakket frem dette gjennom beskrivelser av krenkelser, manglende involvering, emosjonell utilgjengelighet og opplevelse av makt og skyld. Til tross for opplevde hendelser og vanskelige livsbetingelser som hver for seg kan medføre vansker i livet, rapporterer informantene om å klare seg ganske bra. De opplever selv at de har kommet seg styrket ut av det. Resiliensforskning trer frem i datamaterialet som en motpol til diskurser om tilknytning.

Utenforskap og marginalisering

Alle informantene beskriver opplevelser av utenforskap i datamaterialet. Som nevnt er omsorgssvikt en form for utenforskap som har grunnleggende betydning for den enkeltes opplevelse av egenverd og mestring på mange av livets arenaer. Dette fremkommer av datamaterialet. Utenforskap snakkes i hovedsak frem som følge av at de har sammenlignet seg med andre, kulturinnslag som tv/media og sammenligning med hverandre i det kollektive intervjuet. Jeg har funnet opplevelser av utenforskap knyttet til informantenes opplevelser i familien, julefeiring, omsorgssvikt/skadelig barneomsorg, å bo utenfor en familiekontekst/barnevern samt utfordringer knyttet til skolegang og kultur. Konsekvenser av omsorgssvikt/mishandling kan også bidra til utenforskap, uten at jeg sikkert kan konkludere at dette er tilfelle for informantene. Dette kan imidlertid oppstå i fremtid.

Subjektposisjoner

Diskurser er med på å forme våre holdninger til en sak eller vårt syn på historien, dette fremkommer i datamaterialet og i analysen. Som jeg også har vært inne på, utvikles selvet og identiteter skapes sosialt ved hjelp av oppsamlet kroppslig erfaring i sosiale roller. Etter å ha sett på subjektposisjonene knyttet til temaene i analysen, har jeg funnet hvordan ulike kontekster har begrenset informantenes handlinger og handlingsmuligheter, samt påvirket hvordan de møter den sosiale omverdenen. Dette gjennom å se på hvordan informantene konstruerer seg selv inn i konteksten av deres historier. Minner skapes av sosialt liv, og virker tilbake på det sosiale livet gjennom erfaringer og rekonstruksjon av minner. Ut i fra en forståelse av selvet som en sosial konstruksjon, er det tydelig hvordan informantenes minner og erfaringer har påvirket, påvirker og sannsynligvis vil fortsette å påvirke deres liv.

5.2 Forslag til videre forskning

Det fremgår av studien at gjenfortelling av minner er fortolkende handlinger som utvider vår forståelse av selvet. Gjennom informantenes historier fremkom det triggere som utløste noe hos de andre i gruppen. Dette medførte at det fremkom flere detaljer i alles julehistorie, også likheter i andre historier og erfaringer fra barndommen. Hva slags betydning kan en slik likhet i erfaring få for konstruksjon og rekonstruksjon av minnet, og for forståelsen av selvet?

Det kunne videre vært interessant å forske på hvordan memory-work kan brukes i terapi. Informantene uttrykte at deltakelse i studien har vært nyttig for dem. De uttrykte at de hadde hatt utbytte av å snakke om minner slik vi gjorde i det kollektivt i intervjuet.

5.3 Avsluttende kommentar

Informantene forteller historier om omsorgssvikt/skadelig barneomsorg. Gjennom bevisste og direkte strategier har de forsøkt å vise omverden at de utsettes for skadelig barneomsorg uten å ha blitt sett, hørt eller forstått. Det at barn som lever under slike omsorgsforhold ikke oppdages, medfører at barn blir frarøvet utviklingsmuligheter ved at de blir værende i en skadelig omsorgssituasjon. Ut i fra datamateriale kan det synes som at informantene har vært utsatt for offentlig omsorgssvikt, slik Kvello definerer begrepet i teorikapittelet. Ut i fra deres fortellinger, burde de blitt oppdaget og meldt barnevernet på et tidligere tidspunkt.

Jeg vil avslutte studien med disse ordene fra Løgstrup (1991):

*Den enkelte har aldrig med et andet menneske at gøre
uten at han holder noget af dets liv i sin hånd. ¶
Det kan være meget lidt, ¶
en forbigående stemning, en oplagthed... ¶
Men det kan også være forfærdende meget, ¶
så det simpelthen står til den enkelte, ¶
om den andres liv lykkes eller ej... ¶
I er hinandens verden og hinandens skæbne ¶*

Litteraturliste

- Aarseth, H. (2011). *Moderne familieliv : den likestilte familiens motivasjonsformer*. Oslo: Cappelen Damm akademisk.
- Andersen, H. C., Easton, S. & Augenstine, E. (1994). *Piken med svovelstikkene*. Stavanger: Sandviks forl.
- Anderson, H. (2003). *Samtale, språk og terapi : et postmoderne perspektiv*. København: Reitzel.
- Andersson, D. T. (2000, 22.09.2000). Å tenne håpets gnist i fortiden, Kronikk. *Morgenbladet*. Hentet fra <https://morgenbladet.no/2000/09/tenne-hapets-gnist-i-fortiden>
- Andersson, D. T. (2014). Ihukommelsens øyeblikk-Bildenes plass i Walter Benjamins erindringsfilosofi. *Agora*, 31(01-02), 252-268.
- Barne- og likestillingsdepartementet. (2017). *Likestilling og inkludering*. (25.05.2017). Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/tema/likestilling-og-inkludering/id922/>
- Barne-likestillings- og inkluderingsdepartementet/Bufetat. (2012). *Barnevernet - en hjelper. Kommunikasjonsstrategi for barnevernet 2013-2016*. Oslo.
- Barnelova. LOV-2016-05-27-14 fra 01.01.2017: Lov om barn og foreldre. Hentet fra <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1981-04-08-7?q=lov> om barn og foreldre
- Barnevernloven. (2016). LOV-2015-09-04-85 fra 01.07.2016 - Lov om barneverntjenester. Hentet fra <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1992-07-17-100?q=lov> om barnevern
- Bartoloni, P. (2012). Memory in Language: Walter Benjamin and Giuseppe Ungaretti. *Literature & Aesthetics*, 16(2).
- Bateson, G. (1984). *Ånd og natur : en nødvendig enhed*. Charlottenlund: Rosinante.
- Berry, J. W., Phinney, J. S., Sam, D. L. & Vedder, P. E. (2006). *Immigrant youth in cultural transition: Acculturation, identity, and adaptation across national contexts*: Lawrence Erlbaum Associates Publishers.
- Borcsa, M. & Stratton, P. (2016). *Origins and Originality in Family Therapy and Systemic Practice*: Springer.
- Borge, A. I. H. (2010). *Resiliens : risiko og sunn utvikling* (2. utg.). Oslo: Gyldendal akademisk.
- Brandtzæg, I., Smith, L. & Torsteinson, S. (2011). *Mikroseparatorer : tilknytning og behandling*. Bergen: Fagbokforl.
- Brandtzæg, I., Torsteinson, S. & Øiestad, G. (2016). *Se eleven innenfra : relasjonsarbeid og mentalisering på barnetrinnet*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- BUFDIR. (2017). *Barn og unge i barnevernet – hvordan gjør de det på skolen?* Oslo. Hentet fra https://bufdir.no/nn/Statistikk_og_analyse/Barnevern/Barnevern_skole/
- Crawford, J., Kippax, S., Onyx, J., Gault, U. & Benton, P. (1992). *Emotion and gender: Constructing meaning from memory*. London: Sage Publications, Inc.
- Dalland, O. (2012). *Metode og oppgaveskriving for studenter* (5. utg.). Oslo: Gyldendal akademisk.
- Dallos, R. & Vetere, A. (2005). *Researching psychotherapy and counselling*. Berkshire: Open University Press.
- Davies, B. & Harrè, R. O. M. (1990). Positioning: The Discursive Production of Selves. *Journal for the Theory of Social Behaviour*, 20(1), 43-63. doi:10.1111/j.1468-5914.1990.tb00174.x
- Dencik, L., Jørgensen, P. S. & Sommer, D. (2008). *Familie og barn i en oppbrudstid*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Eidsvåg, I. (2010). *Minnene ser oss*. Oslo: Cappelen Damm.

- Ellingsæter, A. L. & Widerberg, K. (2012). *Velferdsstatens familier : nye sosiologiske perspektiver*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Elliott, J. B. J. (2005). *Using narrative in social research : qualitative and quantitative approaches*. London: Sage.
- Eriksen, T. H. (2003). *Hva er sosialantropologi* (Bind 4). Oslo: Universitetsforl.
- Fossland, T. M. & Thorsen, K. (2010). *Livshistorier i teori og praksis*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Foucault, M. (1999). *Diskursens orden* (Bind 3). Oslo: Spartacus.
- Freeman, M. (1993). *Rewriting the self : history, memory, narrative*. London: Routledge.
- Gergen, K. J. (2011). The self as social construction. *Psychological Studies*, 56(1), 108-116.
- Gergen, K. J. & Gergen, M. (2005). *Social konstruktion : ind i samtalen* (2012: 1. utg.). København: Dansk Psykologisk Forlag.
- Gillies, V., Harden, A., Johnson, K., Reavey, P., Strange, V. & Willig, C. (2004). Womens collective constructions of embodied practices through memory work: Cartesian dualism in memories of sweating and pain. *British Journal of Social Psychology*, 43(1), 99-112.
- Gillis, J. R. (1997). *A world of their own making: Myth, ritual, and the quest for family values*: Harvard University Press.
- Gullestad, M. (1996). *Hverdagsfilosofier : verdier, selvforståelse og samfunnssyn i det moderne Norge*. Oslo: Universitetsforl.
- Guneriussen, W. (2011). *Våre skjulte ritualer*. Hentet fra <http://forskning.no/jul-sosiologi/2011/12/vare-skjulte-ritualer>
- Hafstad, R. & Øvreeide, H. (2011). *Utviklingsstøtte : foreldrefokusert arbeid med barn*. Kristiansand: Høyskoleforl.
- Hart, S. & Schwartz, R. (2009). *Fra interaksjon til relasjon : tilknytning hos Winnicott, Bowlby, Stern, Schore og Fonagy*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Haug, F. (1987). *Female sexualization: A collective work of memory* (Bind 25). London: Verso.
- Haug, F. (2008). Memory-work: A detailed rendering of the method for social science research. *Dissecting the mundane: International perspectives on memory-work*, 21-44.
- Haugland, B. S. M. (2006). Barn som omsorgsgivere ; adaptiv versus destruktiv parentifisering. *Tidsskrift for Norsk psykologforening*, 43(3), 211-220.
- Hyle, A. E., Ewing, M. S., Montgomery, D. & Kaufman, J. S. (2008). *Dissecting the mundane: International perspectives on memory-work*: University Press of Amer.
- Isdal, P. (2000). *Meningen med volden*. Oslo: Kommuneforlaget.
- Jansen, A. (2013). *Narrative kraftfelt : utvikling hos barn og unge i et narrativt psykologisk perspektiv*. Oslo: Universitetsforl.
- Jensen, P. & Aspeli, H. (2009). *Ansikt til ansikt : kommunikasjons- og familieperspektivet i helse- og sosialarbeid* (2011, 2. utg.). Oslo: Gyldendal akademisk.
- Jensen, P. & Ulleberg, I. (2011). *Mellom ordene : kommunikasjon i profesjonell praksis*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Johannessen, A., Christoffersen, L. & Tuft, P. A. (2010). *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode* (2015, 4. utg.). Oslo: Abstrakt.
- Johansson, A. (2005). *Narrativ teori och metod : med livsberättelsen i fokus*. Lund: Studentlitteratur.
- Johnsen, A. & Torsteinsson, V. W. (2012). *Lærebok i familierapi*. Oslo: Universitetsforl.
- Juul, R. (2011). Diskursive analyser som kritisk korrektiv av barnevernet i praksis. *Barn nr 2:2011*, 83-102.

- Jørgensen, I. G. (2017, 23.03.2017). Barnevernsbarn og utenforskap på skolen, Kronikk. *Gudbrandsdølen Dagingen*. Hentet fra <https://www.gd.no/debatt/leserinnlegg/barnevern/barnevernsbarn-og-utenforskap-pa-skolen/o/5-18-429003>
- Karlsen, P. J. (2008). *Hva er hukommelse?* Oslo: Universitetsforlaget.
- Killén, K. (2013). *Barndommen varer i generasjoner: forebygging er alles ansvar* (3. utg.). Oslo: Kommuneforlaget.
- Kvale, S. & Brinkmann, S. (2015). *Det kvalitative forskningsintervju* (3. utg.). Oslo: Gyldendal akademisk.
- Kvelling, Ø. (2015). *Barn i risiko: skadelige omsorgssituasjoner* (2. utg.). Oslo: Gyldendal akademisk.
- Kyllingmark, S. S., Lillevik, O. G. & Hilsen, M. (2013). Når barn er vitne til vold. *Fontene*,(11), 56-61.
- Livholts, M. & Tamboukou, M. (2015). *Discourse and narrative methods*. London: Sage Publications.
- Lock, A., Strong, T. & Røen, P. (2014). *Sosial konstruksjonisme : teorier og tradisjoner*. Bergen: Fagbokforl.
- Loftus, E. F. & Pickrell, J. E. (1995). The formation of false memories. *Psychiatric annals*, 25(12), 720-725.
- Løgstrup, K. E. (1991). *Den etiske fordring* (2. udg. utg.). Copenhagen: Gyldendal.
- Macdonald, L. S. (2009). ENQUÊTE: 5 om avvik og normalitet. *Rus & samfunn*,(04), 39-40.
- Middelborg, J. & Samoilow, D. K. (2014). *Tryggere barndom : et behandlingsperspektiv på vold i familien*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Myong, L. & Petersen, M. N. (2012). (U) levelige slægtskaber. En analyse af filmen " Rosa Morena". *K&K-Kultur og Klasse*, 40(113), 119-132.
- Nationen. (1998). Julia - et nødvendig gode. Intervju med sosialantropolog Odd Are Berkaak. *Nationen*, utgitt 19.12.1998. Hentet fra <http://www.nationen.no/tunmedia/jula-et-nadvendig-gode/>
- Nielsen, F. S. & Smedal, O. H. (2000). *Mellom himmel og jord : tradisjoner, teorier og tendenser i sosialantropologien*. Bergen: Fagbokforl.
- NOU 2012: 5. *Bedre beskyttelse av barns utvikling : ekspertutvalgets utredning om det biologiske prinsipp i barnevernet : utredning fra utvalget oppnevnt ved kongelig resolusjon 18. februar 2011 : avgitt til Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet 6. februar 2012* (Bind NOU 2012:5). Oslo: Departementenes servicesenter, Informasjonsforvaltning.
- Piltz, K. G. & Gústavsdóttir, K. (1994). *Den usynlige familien : samarbeidspartner eller syndebukk*. Oslo: TANO.
- Q-1069 B. (2009). *Barn og samlivsbrudd*. Oslo: Barne- og likestillingsdepartementet. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/bld/brosjyrer-sla/barn-og-samlivsbrudd.pdf>
- Rambøll Management Consulting, D. A. (2015). *Fra utenforskap til inkludering. Et notat på basis av bidrag fra og arbeidsseminar med forskere fra ISF, NIBR, FaFo, NOVA og Møreforskning, samt KS*. Oslo. Hentet fra <http://www.ks.no/globalassets/regionene/ks-vest-norge/vest---felles/fra-utenforskap-til-inkludering.pdf>
- Riessman, C. K. (1993). *Narrative analysis* (Bind vol. 30). Newbury Park, Calif: Sage.
- Riessman, C. K. (2008). *Narrative methods for the human sciences*. Los Angeles: Sage Publications.
- Ringgaard, A. (2017). Slik påvirker minner hvordan du ser på deg selv. Hentet fra <http://forskning.no/2017/02/slik-p%3%A5virker-minner-hvordan-du-ser-deg-selv>

- Rogstad, J. (2015). *Utenforskap - utfordringer*. Notat til KS, Fafo.
- Shotter, J. E. & Gergen, K. J. (1989). *Texts of identity*: Sage Publications, Inc.
- Skott, C. (2004). *Berättelsens praktik och teori : narrativ forskning i ett hermeneutiskt perspektiv* Sverige: Häftad studentlitteratur.
- Srael, P. I. & Diamond, G. S. (2009). Tilknytningsbasert familieterapi for deprimert ungdom. *Fokus på familien*, 37(01), 36-51. Hentet fra http://www.idunn.no/fokus/2009/01/tilknytningsbasert_familieterapi_for_deprimertungdom
- Statistisk sentralbyrå. (2016). *Barnevern, 2015*. Hentet fra <https://ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/statistikker/barnevern/aar/2016-07-01>
- Steinsvåg, P. Ø. & Heltne, U. (2011). *Barn som lever med vold i familien : grunnlag for beskyttelse og hjelp*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Thagaard, T. (2013). *Systematikk og innlevelse : en innføring i kvalitativ metode* (4. utg.). Bergen: Fagbokforl.
- Thomassen, M. (2015). *Vitenskap, kunnskap og praksis : innføring i vitenskapsfilosofi for helse- og sosialfag* (1. utg.). Oslo: Gyldendal akademisk.
- UNICEF. (2016). "Den ene" i julen. Hentet 04.04.2017 fra <https://www.unicef.no/den-ene-i-julen>
- Valleau, M. P., Bergner, R. M., & Horton, C. B., (1995). Parentification and caretaker syndrome: An empirical investigation. *Family Therapy*, 22,, 157–163.
- Wetterberg, P. (2005). *Hukommelsesboken : hvorfor vi husker godt og glemmer lett*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Widerberg, K. (2011). Memory Work: Exploring Family Life and Expanding the Scope of Family Research. *Journal of Comparative Family Studies*, 42(3), 329-337.
- Widerberg, K. & Bolstad, K. (1995). *Kunnskapens kjønn: minner, refleksjoner og teori*. Oslo: Pax.
- Willig, C. (2001). *Introducing qualitative research in psychology: adventures in theory and method*. Buckingham: Open University Press.
- Willig, C. (2013). *Introducing Qualitative Research In Psychology (3rd Edition)*. Maidenhead GBR: McGraw-Hill Education.
- Winther Jørgensen, M. & Phillips, L. (1999). *Diskursanalyse som teori og metode*. Frederiksberg: Roskilde Universitetsforl. Samfundslitteratur.
- Wood, L. A. & Kroger, R. O. (2000). *Doing discourse analysis: Methods for studying action in talk and text*: Sage.
- Øfsti, A. K. S. (2008). *Some call it love : exploring Norwegian systemic couple therapists' discourses of love, intimacy and sexuality*. London: University of East London.
- Øfsti, A. K. S. (2010). *Parterapi : kjærlighet, intimitet og samliv i en brytningstid*. Oslo: Universitetsforl.

Anne Øfsti
VID Diakonhjemmet VID vitenskapelig høgskole
Boks 184 Vindern
0319 OSLO

Vår dato: 17.06.2016

Vår ref: 48595 / 3 / MSS

Deres dato:

Deres ref:

TILBAKEMELDING PÅ MELDING OM BEHANDLING AV PERSONOPPLYSNINGER

Vi viser til melding om behandling av personopplysninger, mottatt 07.05.2016. Meldingen gjelder prosjektet:

48595	<i>Hvordan kan minner skape relasjoner mellom fortid, nåtid og fremtid, og hvilken betydning har minner for utvikling av selvet?</i>
Behandlingsansvarlig	VID vitenskapelig høgskole, ved institusjonens øverste leder
Daglig ansvarlig	Anne Øfsti
Student	Annette Vibeke Kvalheim

Personvernombudet har vurdert prosjektet, og finner at behandlingen av personopplysninger vil være regulert av § 7-27 i personopplysningsforskriften. Personvernombudet tilrår at prosjektet gjennomføres.

Personvernombudets tilråding forutsetter at prosjektet gjennomføres i tråd med opplysningene gitt i meldeskjemaet, korrespondanse med ombudet, ombudets kommentarer samt personopplysningsloven og helseregisterloven med forskrifter. Behandlingen av personopplysninger kan settes i gang.

Det gjøres oppmerksom på at det skal gis ny melding dersom behandlingen endres i forhold til de opplysninger som ligger til grunn for personvernombudets vurdering. Endringsmeldinger gis via et eget skjema, <http://www.nsd.uib.no/personvern/meldeplikt/skjema.html>. Det skal også gis melding etter tre år dersom prosjektet fortsatt pågår. Meldinger skal skje skriftlig til ombudet.

Personvernombudet har lagt ut opplysninger om prosjektet i en offentlig database, <http://pvo.nsd.no/prosjekt>.

Personvernombudet vil ved prosjektets avslutning, 31.07.2017, rette en henvendelse angående status for behandlingen av personopplysninger.

Vennlig hilsen

Kjersti Haugstvedt

Marie Strand Schildmann

Kontaktperson: Marie Strand Schildmann tlf: 55 58 31 52

Dokumentet er elektronisk produsert og godkjent ved NSDs rutiner for elektronisk godkjenning.

Vedlegg: Prosjektvurdering

Kopi: Annette Vibeke Kvalheim annette.vibeke.kvalheim@lillehammer.kommune.no

Formålet med prosjektet er å undersøke hvordan minner kan skape relasjoner mellom fortid, nåtid og fremtid, og hvilken betydning har minner for utvikling av selvet.

Det er et studie av barndomsminner gjennom intervju med unge voksne som har hatt oppfølging fra barneverntjenesten.

Forskningsspørsmål:

- 1.Hvordan er konstrueres minner?
- 2.Konstruksjoner av mening: hvordan brukes språket til å formidle mening og forståelse?
- 3.Hvordan påvirker minnet informantenes opplevelse av «hvem er jeg», dvs deres identitet eller selvet?
- 4.Hvordan dekonstrueres og rekonstrueres minner?
- 5.Hva slags historisk betydning har barndomsminnet, og hva tas med til egne barn?
- 6.Kommuniserer minner også noe om forhold eller relasjoner til andre?

Utvalget rekrutteres via Forandringsfabrikken, en stiftelse som inviterer barn og unge som er eller har vært i hjelpesystemene, for at de skal bidra med sin kunnskap ut i fra egen erfaring. En vil også kontakte ulike barneverntjenester for å forespørre om de kan kontakte unge voksne som tidligere har hatt oppfølging. Personvernombudet legger til grunn for sin vurdering at interesserte tar direkte kontakt med prosjektleder/student og at det ikke er organisasjonen eller barnevernsinstansene som innhenter samtykke fra den enkelte.

Utvalget informeres skriftlig og muntlig om prosjektet og samtykker til deltakelse. Informasjonsskrivet er godt utformet. Personvernombudet betrakter tema for prosjektet som potensielt veldig sensitivt og har vektlagt at de som forespørres får god informasjon om hva deltakelse innebærer.

Vi legger videre til grunn at det utelukkende rekrutteres personer over 18 år som tidligere har vært under oppfølging. Det er sannsynlig at disse personene har snakket om vanskelige minner på et tidligere tidspunkt.

Det tas høyde for at det vil kunne fremkomme identifiserende opplysninger i forbindelse med gruppeintervjuene. Det er personvernombudets oppfatning at det behandles sensitive personopplysninger om helseforhold, jf. personopplysningsloven § 2, punkt 8 c).

Det opplyses om at det behandles enkelte opplysninger om tredjeperson. Slike opplysninger etterspørres ikke systematisk, men det vil kunne fremkomme opplysninger om identifiserbare tredjepersoner i forbindelse med deltakernes beskrivelser av barndomsminner. Det forutsettes at det kun registreres opplysninger som er nødvendig for formålet med prosjektet. Opplysningene skal være av mindre omfang og ikke sensitive, og skal anonymiseres i publikasjon. Så fremt personvernulempen for tredjeperson reduseres på denne måten, kan

prosjektleder unntas fra informasjonsplikten overfor tredjeperson, fordi det anses uforholdsmessig vanskelig å informere.

Personvernombudet legger til grunn at forsker etterfølger VID vitenskapelig høgskole sine interne rutiner for datasikkerhet.

Forventet prosjektslutt er 31.07.2017. Ifølge prosjektmeldingen skal innsamlede opplysninger da anonymiseres. Anonymisering innebærer å bearbeide datamaterialet slik at ingen enkeltpersoner kan gjenkjennes. Det gjøres ved å:

- slette direkte personopplysninger (som navn/koblingsnøkkel)
- slette/omskrive indirekte personopplysninger (identifiserende sammenstilling av bakgrunnsopplysninger som f.eks. bosted/arbeidssted, alder og kjønn)
- slette digitale lyd-/bilde- og videoopptak

Fra: Siri.Myklebust@nsd.no
Emne: Prosjektnr: 48595 Hvordan kan minner skape relasjoner mellom fortid, nåtid og fremtid, og hvilken betydning har minner for utvikling av selvet?
Dato: 20. sep. 2017, 07:44:04
Til: Annette Vibeke Kvalheim
Annette.Vibeke.Kvalheim@lillehammer.kommune.no
Kopi til: anne.ofsti@vid.no

BEKREFTELSE PÅ ENDRING

Vi viser til statusmelding mottatt 15.09.2017.

Personvernombudet har nå registrert ny dato for prosjektslutt 01.06.2018.

Det legges til grunn at prosjektopplegget for øvrig er uendret.

Ved ny prosjektslutt vil vi rette en ny statushenvendelse.

Hvis det blir aktuelt med ytterligere forlengelse, gjør vi oppmerksom på at utvalget vanligvis må informeres ved forlengelse på mer enn ett år utover det de tidligere har blitt informert om.

Ta gjerne kontakt dersom du har spørsmål.

Vennlig hilsen,
Siri Tenden Myklebust - Tlf: [55 58 22 68](tel:55582268)
Epost: Siri.Myklebust@nsd.no

Personvernombudet for forskning,
NSD – Norsk senter for forskningsdata AS
Tlf. direkte: [\(+47\) 55 58 21 17](tel:+4755582117) (tast 1)

AFFIRMATION

Referring to status report received 15.09.2017.

The Data Protection Official has registered that the project period has been

extended until [01.06.2018](#).

We presuppose that the project otherwise remains unchanged.

You will receive a new status inquiry at the end of the project.

Please note that in case of further extensions, the data subjects should usually receive new information if the total extension exceeds a year beyond what they previously have received information about.

Do not hesitate to contact us if you have any questions.

Best regards,

Siri Tenden Myklebust - Phone number: [55 58 22 68](#)

Email: Siri.Myklebust@nsd.no

the Data Protection Official for Research,

Norwegian Centre for Research Data

Phone number (switchboard): [\(+47\) 55 58 21 17](#) (enter 1)

Forespørsel om deltakelse i forskningsprosjekt:

Bakgrunn og formål:

Jeg heter Annette Kvalheim og er for tiden student ved VID Diakonhjemmet høyskole i Oslo, hvor jeg studerer til master i familieterapi og systemisk praksis. Til daglig jobber jeg ved barneverntjenesten i Lillehammer. Som en avsluttende del av masterstudiet skal jeg skrive en masteroppgave om noe jeg er opptatt av. Det er derfor jeg ønsker kontakt med deg/dere.

Temaet for prosjektet er hvordan minner kan skape relasjoner mellom fortid, nåtid og fremtid, og hvilken betydning dette har for utvikling av selvet. Jeg er opptatt av hvordan minner konstrueres, hvordan vi formidler minner gjennom språket vårt for å skape mening og hvordan minner kan påvirke vår oppfattelse av «hvem er jeg». Jeg er også opptatt av den historiske betydningen et minne har, og hvorvidt minner kan kommunisere noe om forhold eller relasjoner til andre. Formålet med prosjektet er å innhente mer kunnskap om disse temaene, samt å få en dypere innsikt om dette i min arbeidshverdag.

Målgruppen er unge voksne over 18 år som tidligere har hatt oppfølging fra barneverntjenesten. Mange barn og unge barneverntjenesten kommer i kontakt med har med seg erfaringer og minner fra tidligere på godt og vondt, som de har med seg inn i voksenlivet. Informantene vil få i oppgave å snakke om et minne fra en høytid fra barndommen, mer konkret ønsker jeg å fokusere på minner om julen. For mange handler julen om tradisjoner, religion, ritualer og relasjoner, de fleste av oss har minner om julen. Jeg ønsker å gjennomføre et gruppeintervju med 3-4 informanter, og vil bruke en metode som heter «memory-work» eller minnearbeid på norsk. Metoden vil bli grundig gjennomgått med informantene.

Jeg inngår i en forskergruppe sammen med tre medstudenter som alle forsker på minner og bruker modellen «memory-work». Vi har felles prosjektleder og veileder, og vil bistå hverandre under i analysen av dataene.

Hva innebærer deltakelse i studien?

Informantene vil først få i oppgave å skrive ned et juleminne fra de var små som de aldri vil glemme. Dette gjøres i forkant av at vi møtes i gruppen. Jeg vil være gruppeleder og lede gruppen igjennom drøftingen, som også er en analyse. Jeg vil gi ytterligere informasjon i forkant. Jeg tror dette vil bli en spennende prosess for dere som deltar!

Det er ønskelig at informanten setter av inntil 4 timer til gruppeintervjuet, i tillegg til den tiden det tar å skrive ned minnet individuelt.

Samtalen blir tatt opp med lydopptaker og transkribert i ettertid.

Hva skjer med informasjonen om deg?

Alle personopplysninger vil bli behandlet konfidensielt. Det vil kun være jeg som intervjuer, forskergruppen samt min veileder Anne Øfsti som vil ha tilgang til opplysninger som gis i gruppeintervjuet. Personopplysninger/opptak vil bli oppbevart nedlåst, hvor bare jeg vil ha tilgang. I masteravhandlingen vil informantene anonymiseres, og ingen informanter vil kunne gjenkjennes i publikasjonen.

Lydopptaket og transkripsjonen vil bli slettet når prosjektet er ferdigstilt og godkjent. Prosjektet skal etter planen avsluttes innen utgangen av mai 2017.

Frivillig deltakelse:

Det er frivillig å delta i studien, og du kan når som helst trekke ditt samtykke uten å oppgi noen grunn. Dersom du trekker deg, vil alle opplysninger om deg bli anonymisert.

Dersom du har spørsmål til studie kan du også ta kontakt med prosjektleder (som også er min veileder) Anne Øfsti. Hun er ansatt ved VID Diakonshjemmet i Oslo. Hun kan nå på telefon 22 45 19 57/ 913 23 117 eller pr epost: anne.ofsti@vid.no.

Studien er meldt til Personvernombudet for forskning, NSD - Norsk senter for forskningsdata AS og er godkjent.

Samtykke til deltakelse i studie:

Jeg har mottatt informasjon om studie, og er villig til å delta:

(Signert av prosjektdeltaker, dato)

Minnearbeidstekst 1:

Minnet om julen:

Barndommen min har vert preget av mange hendelser som har satt sine spor i livet mitt. Jeg har ikke et konkret minnet fra julen, men julen var likevel en spesiell tid for meg, og da spesielt juleaften. Den 24 våknet jeg som liten alltid tidlig. Etter julefrokosten som var en nokså kort og grei frokost med julepålegg og diverse, fikk jeg og mine to storesøstre lov til å velge oss ut en gave vi kunne få lov til å åpne. Men dette var det bare jeg som praktiserte å gjøre. Etter gaven var åpnet rundt 12 tiden var det bare å se på tv, og vente på julemiddagen. Den eneste aktivitet mellom kl.12 og middagen som fant sted ved 7-8 var å se på tv, eller eventuelt leke med gaven jeg valgte å åpne. På tv var det de typiske Disney programmene som jeg antar de fleste er kjent med. Juletiden, spesielt juleaften forbindes med varme, fellesskap, kjærlighet og trygghet. Følelsen av varme kjente jeg ikke på, følelsen av fellesskap var til dels forståelig, mamma kunne ikke være med oss å se på tv når hun måtte stelle i stand middagen. Men pappa var bitter fordi vi ville kose oss med noe han ikke likte å se på, han mente det var tull. Kjærligheten er noe man skal føle om den er der, men tryggheten visste jeg var der fordi det var juleaften. Juleaften i familien min var som Sveits, den dagen var nøytral. På mine 13 år som jeg bodde hjemme har jeg ikke opplevd noe ubehagelig på juleaften. Juleaften var spesiell. Den var todelt. På den ene siden visste jeg at dagen var nøytral, og bråk og styr var utelukket. Men på den andre siden følte jeg at andre familier hadde en mye koseligere, varmere og finere jul enn det jeg hadde. På skolen gledet alle seg til jul, alle vennene mine alle lærere, alle. Og det gjorde jeg og, helt klart, men jeg gledet meg til å få en fridag. Ikke til de typiske tingene man forbinder med jul, som gaver, mat, tv, godteri og familie kos.

Etter en god middag med lite kommunikasjon var det tid for å åpne gaver. Men først måtte vi vente på at mamma tok oppvasken. Pappa satte seg ned å så på tv. Og der satt han resten av kvelden, imens vi åpnet gavene, imens vi lekte med gavene og imens var vi ute å lette etter sekken som julenissen år etter år mistet et sted på eiendommen vår. Der satt han og stirra inn i dum boksen, spiste peanøtter og drakk cola. Det var så lite omtanke, så lite kjærlighet. Pappa visste ikke hva vi hadde fått til gave før vi åpna dem. Det var så lite engasjement, så lite med følelser, så lite av alt som binder en familie til det en familie skal være. Så gammeldags i en moderne verden. Som sagt ikke et konkret minne som setter sterke følelser i sving, men en sammenheng som er vanskelig å forstå både fra utsiden og fra innsiden. En sammenheng som på mange måter viser at selv en fin jul, kan være en helt forferdelig jul.

Minnearbeidstekst 2:

Minner fra Julen er ikke akkurat de beste eller verste jeg har. Men noe kan jeg si. jeg og stefaren har egentlig aldri vært venner. Ikke etter han sa ting til meg og gjorde ting. Mormor snakket med mamma om ting på nyttårsaften, og han blandet seg inn i samtalen. Han hadde ikke noe med det å gjøre. Han snakket så frekt mot mormor at hun dro hjem. Det er en nyttårsaften jeg ikke kan glemme.”

Hver Julaften så er jeg julenissen i familien, det er det beste minnet og gleden med Julen. Jeg feirer jul med mormor og morfar, men jeg kan ikke noe for at mamma kommer over.

Men for 3 år siden eller når jeg gikk på ungdomskolen. På julaften, så kjøpe stefaren min mange gaver til ungene sine. Ca 3-4 gaver til hver av dem, og de var ikke akkurat billige.

Men når vi fikk gaver av han, og som jeg husker min. det var en medium boks som var fylt med papir, et par klementiner og en julebrus. Hva slags julegave er det? Jeg ble deppa den kvelden, på grunn av den gaven, men halv broren min, som også er sønnen hans fikk mange gaver med dyre ting. Og han kjøpe noe dyrt til helbroren min. og han er ikke sønnen hans en gang. Mens jeg fikk klementiner og 1 julebrus.

Alt forandret seg etter han stefaren min kom in i bilde. Julaften ble litt snudd på hodet, og mamma forandret seg. Når en høy tid, som skal være en finn ting. Ikke en gang kan lyse opp, hva er det som gjør det da?

Minnearbeidstekst 3:

ETT JULEMINNE

Julen 2014 er absolutt mitt beste juleminne, julen er litt nytt for meg i og med at jeg er somalisk opprinnelse der vi absolutt ikke feirer julaften.

Mine favoritt ansatte var på jobb på julaften som var en stor glede for meg. Gunn og Alan heter de, det som jeg sitter utrolig stor pris på er at dem vil feire julaften med ungdommer som ikke har sine egne å feire med og gjør sitt beste for oss slik vi kan få en fornøyelse av dagen. De kan dra til sine egne og feire med sin egen familie men setter oss foran dem på en fantastisk dag som dette.

Vi var da tilsammen 5 ungdommer der 2 av dem dro hjem til sine egne for å feire med dem.

Jeg satt igjen med en stygg følelse av at jeg og ville gjerne ha noen å kunne dra til som er mine egne, jeg følte meg ganske utstøtt i samfunnet ved å være i en slik situasjon. Selvfølgelig unte jeg dem alt godt, men skulle ønsket det samme som dem.

Så vi var da 3 på huset, vi dekket på bordet med en flott rød duk, stearinlys og bordet var av god mat som ribbe, kalkun og julepølser. På peisen hadde vi fått hver sin julestrømpe, alt var gjort slik at det ble hjemmekoselig.

Plutselig skimter jeg noe ved vinduet utenfor, jeg gikk nærmere og ser at julenissen står der, vi fikk øyekontakt og jeg var overbevist om at det var Alan helt til han kom ut fra døen. Da sprettet jeg som en sprettball i huset og rett i sofaen av oppspilthet.

Gunn kom med sitt store smil og ville at vi skulle samles for å få julegaver. Han delte ut og jeg satt igjen med 3 gaver og en annen jente med over 20 gaver. Hun fikk av familien og andre. Hver gang han sa navnet hennes så reagerte hun ved å si "ja, en gave til meg, igjen, som vanlig". Som om hun tok gaver forgitt. Jeg fikk da parfymen og en sminke-bag som jeg hadde fortalt om.

Ønsket mitt gikk i oppfyllelse av at julenissen kom, det var akkurat det jeg ville. Små gleder gjør et kjært barn glad.

Senere da kvelden begynte å bli omme, samlet vi oss for å se på julefilm, god stemning med godsaker. De ansatte satt med oss hele kvelden isteden for å flyge inn og ut av kontoret, vi ble midtpunktet hele dagen og storkoste oss.